

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUM
ARKEOLOJİSİNE YAKLAŞIMLARI: BURSA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERMİN ZENGİN

Bursa - 2025

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUM
ARKEOLOJİSİNE YAKLAŞIMLARI: BURSA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERMİN ZENGİN

**Danışman
Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN**

Bursa - 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Toplum Arkeolojisine Yaklaşımları: Bursa Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

30.04.2025

Adı Soyadı: Sermin ZENGİN

Öğrenci No : 702247012

Anabilim Dalı: Arkeoloji

Programı: Arkeoloji

Statüsü : ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

ÖZ

Yazar Adı ve Soyadı: Sermin Zengin
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Arkeoloji Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Arkeoloji Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XIV + 95
Mezuniyet Tarihi : / / 2025
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Reyhan Şahin

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUM ARKEOLOJİSİNE YAKLAŞIMLARI: BURSA ÖRNEĞİ

Bu araştırma, ortaokul düzeyindeki kültürel miras eğitiminin arkeoloji eğitimi temelinde programlanabilirliğini mercek altına almaktadır. Bu amaçla arkeolojiyle zenginleştirilmiş bir müfredatın uygulanmasını etkileyen iki temel değişken incelenmiştir: (i) öğretmen faktörü ve (ii) öğretim yöntem ve teknikleri faktörü. Öğretmen faktörünü incelemek için Bursa ilinin üç farklı ilçesindeki 9 okulda görev yapmakta olan 50 sosyal bilgiler öğretmenden hem yazılı anket formu hem de yarı-yapılandırılmış görüşmelere dayalı veriler toplanmış, veriler betimsel istatistik ve içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Öğretim yöntemi faktörünü incelemek için ise deneysel araştırma deseni çerçevesinde 5. sınıf öğrencileri üzerinde ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Zenginleştirilmiş öğretim yöntemlerinin öğrenme çıktıları üzerindeki etkisi t-testi ile analiz edilmiştir. Tablolar aracılığıyla sunulan ve yorumlanan bulgular, araştırma sorularına yanıtlar sağlamıştır. Sonuçlar, öğretmenlerin genel olarak yakın çevrelerindeki kültürel miras alanları ve arkeolojik çevrelerin farkında olsalar da, bu alanları öğretimle nasıl bütünleştirecekleri konusundaki bilgi ve farkındalıklarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin kendilerini bu konuda mesleki olarak yetersiz hissetmeleri, fakat buna rağmen kültürel miras öğelerinin ve arkeolojik sit alanlarının kültürel miras eğitiminde kullanımına karşı olumlu tutumlara sahip oldukları ise araştırmanın diğer sonuçlarıdır. Öğretim yöntemleri faktörüyle ilgili olarak, bulgular arkeoloji temelli program zenginleştirilmesinin öğrenci başarısını önemli ölçüde ve olumlu şekilde etkilediğini göstermektedir. Deney grubu, hem genel akademik başarıda hem de bireysel soru tabanlı performansta kontrol grubundan daha iyi performans göstererek önerilen öğretim yaklaşımının etkinliğini vurgulamıştır.

Anahtar Sözcükler: Arkeoloji Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Kültürel Miras Eğitimi
Toplum Arkeolojisi, Zenginleştirilmiş Öğretim Deseni

ABSTRACT

Name and Surname : Sermin Zengin
University : Bursa Uludağ University
Institution : Social Sciences Institution
Field : Archaeology
Branch : Archaeology
Degree Awarded : Master
Page Number : XIV + 95
Degree Date : / / 2025
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Reyhan Şahin

SOCIAL STUDIES TEACHERS' AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS APPROACHES TO PUBLIC ARCHAEOLOGY: BURSA EXAMPLE

This study investigated the feasibility of enriching the curriculum based on archaeology in cultural heritage education at the secondary school level. For this purpose, two main variables affecting the implementation of an archaeology-enriched curriculum were examined: (i) the teacher factor and (ii) the teaching methods and techniques factor. To examine the teacher factor, data were collected from 50 social studies teachers working in nine schools in three districts of Bursa province through written questionnaires and semi-structured interviews, and the collected data were analyzed using descriptive statistics and content analysis. To assess the impact of teaching methods, a quasi-experimental pretest-posttest control group design was employed with 5th grade students. The effectiveness of enriched teaching methods on learning outcomes was analyzed using t-test. The findings, presented and interpreted through tables, provided answers to the research questions. Results indicate that while teachers are generally aware of cultural heritage sites and archaeological environments in their immediate surroundings, their knowledge and awareness of how to integrate these sites into teaching remain limited. The other results of the study are that teachers feel professionally inappropriate in this regard, but despite this, they have positive attitudes towards the use of cultural heritage elements and archaeological sites in cultural heritage education. Regarding the teaching methods factor, the findings show that archaeology-based curriculum enrichment significantly and positively affects student achievement. The experimental group outperformed the control group in both overall academic achievement and individual question-based performance, highlighting the effectiveness of the proposed teaching approach.

Keywords: Archaeology Education, Social Studies Education, Cultural Heritage Education, Public Archaeology, Enriched Teaching Design

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesi ve lisans tezinin hazırlanması sırasında pek çok kişinin katkısı olmuş ve emeği geçmiştir. Onları burada anmak ve teşekkür etmek istiyorum. Arkeoloji eğitimim boyunca öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, tez önerisi süresince değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan, “kültürel mirasın korunması eğitimi” üzerinde çalışmam için beni yüreklendiren Prof. Dr. Sayın Derya ŞAHİN’e teşekkürü bir borç bilirim.

Gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimim boyunca beni her zaman güler yüzle karşılayan, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, desteklerini esirgemeyen, pozitif enerjisi ve yapıcı eleştirileriyle beni aydınlatan, tezin her aşamasında “sen yaparsın” diyerek beni destekleyen, sorularımın ve tereddütlerimin çözümüne yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Sayın Reyhan ŞAHİN’e sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmama ikinci danışmanım olarak katılan, çalışmalarım devam ederken emekli olmasına rağmen desteğini esirgemeyip fahrî danışmanım olarak yanımda kalan ve tezimin özellikle de eğitim bilimleri perspektifi kazanmasında ve araştırma yöntem ve tekniklerinin temel kuralları bakımından özenle yürütülmesinde önemli katkıları olan Doç. Dr. Sayın Erkan ŞENŞEKERCİ’ye sonsuz teşekkür ederim.

Öğrencilerle yaptığım etkinlikler boyunca desteklerini gördüğüm Osmangazi İlçesi Mithatpaşa Ortaokulu müdürü Sayın Figen AVUNDUK’a, müdür yardımcısı Funda AYDINTEPE’ye, Sosyal Bilgiler öğretmenleri Mehmet BİNGÖL ve özellikle öğrencilerle yaptığımız Aktopraklık Höyük Açık Hava Müzesi etkinliğinde beni yalnız bırakmayan Mehmet Burak YILMAZ’a ve tabi ki 5/A sınıfı öğrencilerine teşekkür ederim.

Son olarak, araştırmanın her aşamasında beni özveri ile destekleyen, yapıcı eleştirilerde bulunan, kaynaklara ulaşmamda yardımcı olup çalışmam için gerekli ortamı hazırlayan eşim Hüseyin ZENGİN ve kızım Ecem ZENGİN’e, kardeşlerim Nevin ÖZSARAÇ ve Özer ÖZSARAÇ’a en içten sevgilerimle teşekkür etmek benim için bir mutluluktur.

Sermin ZENGİN

Bursa 2025

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	ii
İNTİHAL RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırma Soruları	2
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırmanın Önemi	3
Varsayımlar.....	4
Sınırlılıklar.....	4
Araştırma Tarihi	5
Toplum Arkeolojisi ve Kültürel Miras Konusunda Türkiye’de Yapılmış	
Çalışmalar	6
Kültürel Miras Eğitimi Konusunda Yapılmış Eğitim Bilimleri Çalışmaları	10
Toplum Arkeolojisi ve Kültürel Miras Konusunda Dünyada Yapılmış	
Çalışmalar	13
Tanımlar.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Kavramsal Çerçeve	18
1.1. Toplum Arkeolojisi.....	18
1.2. Toplum Arkeolojisi Eğitiminin Önemi.....	23

1.3. Bir Toplum Arkeolojisi İçerik ve Kaynağı Olarak Kültürel Miras	25
1.4. Kültürel Miras Eğitiminin Önemi.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2. Yöntem.....	34
2.1. Araştırmanın Modeli.....	34
2.2. Çalışma Grubu	35
2.3. Veri Toplama Araçları.....	35
2.4. Verilerin toplanması ve Çözümlemesi.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3. Bulgular.....	38
3.1. Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular.....	38
3.1.1. Katılımcı Bilgileri	38
3.1.2. Anket Formu Bulguları	39
3.1.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Bulguları.....	46
3.1.3.1. Bilgi ve Farkındalık Kategorisindeki Bulgular.....	46
3.1.3.2. Tutumlar Kategorisindeki Bulgular	50
3.1.3.3. Görüşler Kategorisindeki Bulgular	52
3.2. Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

4. Sonuç ve Öneriler.....	57
---------------------------	----

KAYNAKLAR	61
-----------------	----

EKLER.....	71
------------	----

Ek-1: İzin Belgeleri.....	71
---------------------------	----

Ek-1a: Öğretmen Veri Toplama Aracı Etik Kurul Onayı	71
---	----

Ek-1b: Öğrenci Veri Toplama Aracı Etik Kurul Onayı	72
--	----

Ek-1c: Öğretmen Anket ve Görüşmeleri İçin MEB İzin Onayı.....	73
Ek-1d: Deneysel Çalışma Uygulamaları için MEB İzin Onayı	74
Ek-2: Veri Toplama Araçları	75
Ek-2a: Öğretmen Veri Toplama Aracı	75
Ek-2b: Öğrenci Test Soruları	78
Ek-3: Uygulama Materyali Örnekleri	81

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyeti.....	38
Tablo 2. Katılımcıların Mezuniyet Alanları.....	38
Tablo 3. Katılımcıların Kıdem Yılları.....	38
Tablo 4. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere toplum arkeolojisi konusunda bir bakış açısı kazandırdığını düşünüyor musunuz?	39
Tablo 5. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere arkeolojik kalıntıların nasıl ziyaret nasıl edileceği konusunda yeterli bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?	40
Tablo 6. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere bir kültürel miras ve bu mirası koruma bilinci kazandırdığını düşünüyor musunuz?	40
Tablo 7. Öğrencilerinizle okul dışındaki kültürel miras örneklerine alan gezileri düzenliyor musunuz?	41
Tablo 8. Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezileri düzenliyorsanız, bir akademik yıl içinde kaç organizasyon yapabiliyorsunuz?	41
Tablo 9. Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanları üzerinde sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılacak yeterli dijital materyale sahipseniz, bunları bir akademik yıl içinde kaç derste kullanıyorsunuz?	42
Tablo 10. Öğrencilerinizle birlikte Bursa arkeoloji müzesine alan gezisi düzenlediniz mi?.....	42
Tablo 11. Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz kültürel miras alanlarını biliyor musunuz?	43
Tablo 12. Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz arkeolojik sit alanlarını biliyor musunuz?	43
Tablo 13. Mezun olduğunuz öğretmenlik programının, size kültürel miras alanları ve arkeolojik sit alanlarından öğretim amaçlı olarak nasıl yararlanılacağı konusunda yeterli mesleki bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?	44

Tablo 14. Kültürel miras eğitimi, yerel tarih ya da sözlü tarih gibi alanlarda katıldığınız hizmet içi eğitim programları oldu mu?	44
Tablo 15. Kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanları hakkında sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılan yeterli sayıda görsel-işitsel materyal bulunduğunu düşünüyor musunuz?	45
Tablo 16. Öğretmenlerin toplum arkeolojisi kavramına yönelik farkındalıkları ve tanımları	46
Tablo 17. Öğretmenlere göre, toplumun yeterli düzeyde arkeoloji eğitimi alması ve arkeolojik bir perspektif kazanması	47
Tablo 18. Öğretmenlere göre kültürel miras kavramı	48
Tablo 19. Öğretmenlere göre bir toplumun kültürel mirası koruma bilinci kazanmış olması	48
Tablo 20. Öğretmenlerin, derslerinde kültürel miras alanları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmak istediklerinde, belirli bir alanı seçmek için kullandıkları pedagojik ölçütler	49
Tablo 21. Öğretmenlerin, derslerde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarının öğretim materyali olarak kullanılmasına yönelik tutumları.....	50
Tablo 22. Öğretmenlerin, derslerde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezisi düzenlemenin bir öğretim yöntemi olarak kullanılmasına yönelik tutumları	51
Tablo 23. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından etkin yararlanabilme konusunda Sosyal Bilgiler öğretim programına yönelik tutumları.....	51
Tablo 24. Öğretmenlere göre, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezilerinin önündeki en kısıtlayıcı engeller.....	52
Tablo 25. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezisi yönteminin uygulanması konusunda özdeğerlendirmeleri	52

Tablo 26. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından daha etkin ve verimli yararlanabilmeye yönelik çözüm önerileri	53
--	----

Tablo 27 Öğrencilerden elde edilen veriler.....	56
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites)

PAI: Toplum Arkeolojisi Enstitüsü (Public Archaeology Institute)

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NTHP: ABD Ulusal Tarihi Koruma Vakfı (National Trust for Historic Preservation)

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

TDK: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Problem Durumu

Bilim olarak tarih, geçen zamanda meydana gelen olayların, olguların ve değişimin izini sürerken; öğrenme konusu olarak tarih dersleri ise toplumda geçmiş, bugün ve gelecek arasında zamansal ve mekânsal bir bütünlük bilinci inşa etmeyi hedeflemektedir. Ancak bir yandan maddi izleri tamamen silinmiş ya da toprak altında kalmış, artık var olmayan devletleri, kurumları, toplulukları ve kültürleri, öğrenenlerin ihtiyaç duydukları düzeyde somutlaştırarak bir öğrenme içeriği haline getirmek oldukça zor bir programlama konusudur. Bu nedenle geçmişin geriye kalabilen, gün yüzüne çıkartılabilmış, doğal ortamında ya da müzelerde kültürün hizmetine sunulmuş her türlü maddi delil ya da somut olmayan ipuçları, genelde sosyal bilimlerin özelde ise tarihin öğretiminde yaşamsal öneme sahiptir.

Geçmişten miras kalan her türlü kültür varlığı, tarih konularının tarihin yapıldığı yerde öğretilmesi, yeniden canlandırılması, somutlaştırılması, görselleştirilmesi, kısacası okul dışı öğrenme-öğretme faaliyetlerinin temel materyalleri olmaları bağlamında gerçek birer hazine değerindedir. Her bir ipucu belirli bir tarihteki yaşamışlıkların adeta görsel metaforlarıdır ve doğru planlanmış öğrenme-öğretme faaliyetleri ile öğretime vazgeçilmez katkıları olacaktır.

Esasen bir disiplin olarak toplum arkeolojisinin genel amaçları da tarih öğretiminin doğası ve amaçlarıyla örtüşmektedir. Ancak, yapılan birçok akademik çalışma, ülkemizde toplum arkeolojisinin kamuoyunda yeterince bilinip tanınmadığını ve arkeoloji alanındaki akademik ve idari kurumların toplumsal çalışmalarının yetersiz olduğunu göstermektedir. Dahası bu yöndeki çalışmalar toplumun bütününe hedefleyen yaygın eğitim çalışmaları oldukları ve daha ziyade tanıtım ve kampanyalar ile sınırlı kaldıkları için, toplumda bir arkeoloji ve kültürel miras bilincinin oluşması açısından beklenen etkiyi ve sonucu yaratamamaktadır.

Dolayısıyla tarih, arkeoloji ve kültürel miras bilinci yüksek; mevcut kültür varlıklarını koruma konusunda duyarlı ve bu yöndeki kamusal düzenlemeler ile işbirlikli hareket etme konusunda uyumlu vatandaşların yetiştirilebilmesi toplum

arkeolojisinin etki alanını aşan bir konudur. Bu konuda eğitim-öğretim programları ile arkeoloji kurumlarının çalışmaları birbirine hem paralel hem tamamlayıcı nitelikte olmalı, toplum arkeolojisi perspektifinde bir kültürel miras eğitime temel eğitim yıllarında örgün eğitim ile başlanmalı ve vatandaşlar yetişkin bireyler olarak toplum yaşamına katıldıklarında arkeolojik bakış açıları hazır olmalıdır.

Kuşkusuz, bunun için temel eğitimdeki uygun derslerin öğrenme alanlarının bu yönde programlanması, bu dersleri okutan öğretmenlerin lisans programlarında bu yönde yetiştirilmeleri ve derslerde kullanılacak öğretim materyallerinin de programları referans alarak hazırlanmaları gerekmektedir. Bu tez çalışması kapsamında yapılan ön incelemede, temel eğitimde bu gerekliliği karşılayan en uygun dersin Sosyal Bilgiler ve en amaca uygun öğrenme alanının da “Ortak Mirasımız” öğrenme alanının olduğu görülmüştür.

Bu bağlamda, tezimin problem durumu öğretmenlerin bu öğrenme alanını toplum arkeolojisi perspektifinde işleyebilmek için gerekli akademik donanımlarının düzeyini betimlemek, genelde toplum arkeolojisi özelde ise kültürel miras eğitimi konusundaki bilgi, farkındalık ve tutumlarının yukarıda açıkladığımız temel yaklaşıma ne ölçüde uygun olduğunu saptamak ve ilgili öğrenme alanının arkeoloji temelli öğretim programları ile işlenmesinin öğrenme kazanımlarına etkisini analiz etmektir.

Araştırma Soruları

Çalışma kapsamında, parantez içlerinde yer alan veri toplama aracındaki sorular aracılığıyla aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin yakın çevredeki kültürel miras alanları ve arkeolojik çevre hakkındaki bilgi düzeyleri nasıldır? (Anket Formu 8, 9; Görüşme Formu 1, 2, 3, 4)
2. Öğretmenlerin kültürel miras eğitimi yapabilmek için mesleki donanımları nasıldır? (Anket Formu 10, 11; Görüşme Formu 5, 10)
3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitime yönelik tutumları nasıldır? (Anket Formu 4, 5, 6, 7; Görüşme Formu 6, 7, 8)

4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin arkeoloji ve kültürel miras eğitimi boyutlarına yönelik görüşleri nelerdir? (Anket Formu 1, 2, 3, 12; Görüşme Formu 9, 11)
5. Ortaokul kültürel miras eğitiminin arkeoloji temelli program zenginleştirilmesi ile işlenmesinin öğrenme kazanımlarına etkisi hangi yöndedir?

Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplum arkeolojisine yönelik bilgi, farkındalık, tutum ve görüşlerini betimlemek ve Ortak Mirasımız öğrenme alanının arkeoloji temelli bir program zenginleştirilmesi ile işlenmesinin öğrenme kazanımları üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

Bu bağlamda, toplum arkeolojisinin disiplin içi hedeflerinin örgün eğitimde öğretmenler tarafından benimsenmesi, ilerleyen süreçte akademik ve idari arkeoloji kurumları tarafından yürütülecek yaygın eğitim ve tanıtım çalışmalarıyla desteklenebilecektir. Böylece, kültürel mirasa yönelik farkındalık ve duyarlılığı yüksek bir toplumun inşasına katkı sağlanması öngörülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Araştırmalar, toplum arkeolojisinin ülkemizde yeterince yaygın ve yerleşik bir çalışma alanı haline gelememiş ve toplumda kültürel miras bilincini henüz yeterince inşa edememiş olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, eğitim açısından bakıldığında da, bu yönde bir bilincin herhangi bir kültürel miras eğitimi bulunmayan yetişkin bir hedef kitleye yalnızca arkeologlar tarafından kazandırılmaya çalışılması da, öğrenmenin birçok değişkeni açısından sorunlu bir yaklaşım gibi görünmektedir. Nihayet, okullarımızda verilen tarih eğitiminin de arkeolojik perspektif ve kültürel mirası koruma bilinci bakımından çok sınırlı olduğu ve bu yöndeki okul dışı eğitim faaliyetlerinin de çok kısıtlı gerçekleştiği eğitim alanındaki akademik çalışma bulgularının yansıttığı gerçeklerdir.

Dolayısıyla, toplum arkeolojisinin disiplin içi hedeflerinin başarıya ulaşmasında eğitim bilimleri ile arkeolojinin işbirliği yapması ve kültürel miras

bilincinin küçük yaşlardan başlayarak formal örgün eğitim yoluyla kazandırılması gerektiği açıktır. Böylece, toplum arkeolojisi uzmanları konu hakkında farkındalık ve duyarlılığı gelişmiş yetişkin bireyler ile sürdürülebilir sosyal projelere ve holistik koruma çalışmalarına odaklanabilme olanağı bulacaktır.

Bu tez çalışması, üç açıdan önem taşımaktadır:

- i. Temel eğitimde toplum arkeolojisine yönelik öğretmen bilgi, tutum ve görüşlerini betimleme amacını taşıyan ilk çalışmadır.
- ii. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan Ortak Mirasımız öğrenme alanının arkeoloji temelinde programlanmasının hem dersin kazanımlarına hem de toplum arkeolojisinin disiplin içi hedeflerine katkı sağlayıp sağlayamayacağı konusunda nesnel bulgu üreten ilk çalışmadır.
- iii. Arkeoloji ve eğitim bilimleri alanında, çocukların gelişim ve öğrenme süreçlerini dikkate alan bir işbirliğinin ilk örneğidir.

Genelde arkeoloji, özelde ise toplum arkeolojisinin eğitimi boyutundaki genel nitelikli çalışmaların da oldukça az sayıda olduğu dikkate alınırsa, araştırma hem arkeoloji hem de sosyal bilgiler eğitimi alanlarına özgün bir katkı niteliğindedir.

Varsayımlar

1. Veri toplanan okullar ve görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenleri, Bursa ili genelindeki okulları ve sosyal bilgiler öğretmenlerini temsil yeterliliğine sahiptir.
2. Veri toplama aracı tezin amacına uygundur.
3. Öğretmenler görüşme sorularına içtenlikli ve dürüst yanıtlar vermiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma Bursa ilinde üç merkez ilçede görev yapmakta olan 50 sosyal bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.
2. Öğretmenler anket formu doldururken ve görüşme yapılırken bilgi ve düşüncelerini bütünüyle anımsayamamış ya da kendilerini yeterince ifade edememiş olabilirler.

3.Öğretmen yanıtlarında kişisel önyargılar, kavram yanılgıları ya da kavram karmaşaları olasıdır.

4.Elde edilen bulgular, eğitim-arkeoloji ilişkisinin gerçekliğini değil; Bursa ilinde görev yapan ve branşı gereği kültürel miras eğitimi veren öğretmenlerin koşul, olanak ve sorunlarını yansıtmaktadır.

Araştırma Tarihi

Araştırmaya konu olan Toplum Arkeolojisi kavramı 1970’li yıllarda kültürel mirasın korunmasında toplumun da desteğine duyulan ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. Colin Renfrew Southampton üniversitesinde 1973 yılında “Toplumsal Arkeoloji” başlıklı açılış dersini veren ve bu kavramı ilk kez kullanan kişi olduğunu belirtse de (Renfrew-Bahn 2013: 293), bu kavram öncesinde Charles R.McGimsey III tarafından kullanılmıştır. Charles R. McGimsey III’ün Public Archaeology adlı kitabının 1972’de yayımlanmasıyla büyük ilgi görmüştür. McGimsey, bu kitabında Amerika’daki arkeolojik kalıntıların gelecek kuşaklara bırakılması isteniyorsa acil olarak korunması, bu eserlerin kayıt altına alınmasına ve arşivlenmesine ihtiyaç olduğunu belirterek arkeologların halkla etkileşim halinde olması gerektiğinin önemini ifade etmiştir (Schadla-Hall 1999: 147-148).

Araştırma konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar ele alınmıştır. Alanyazın incelendiğinde araştırma konumuzla ilgili çalışma Arkeoloji alanında çok az olsa da “Kültürel Mirasın Korunması” ile ilgili Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında ortaokullarda kültürel miras eğitimi ile ilgili olarak öğretmenlerle yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak okullarda “Toplum Arkeolojisi” alanında yapılan çalışma bulunmamaktadır. Bu bölümde Toplum Arkeolojisi ve Arkeoloji eğitimi ile ilgili ulusal ve uluslararası alanyazınında yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

Toplum Arkeolojisi ve Kültürel Miras Konusunda Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar

Ülkemizde kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında kişilerde bilinç oluşturmaya yönelik arkeoloji alanındaki çalışmalar daha çok

Çatalhöyük (Konya), Myndos (Bodrum), Aktopraklık (Bursa), Aşıklıhöyük (Aksaray), Aşağı Pınar Höyük (Kırklareli), Yeşilova Höyük (İzmir), Pergamon gibi sit alanlarında ve bu alanların çevresinde yaşayan öğrencilerin ve az da olsa yerel halkın bilinçlendirilmesi için kazı ekibinde yer alan arkeologlar tarafından yapılmıştır. Okullarda dersler içerisinde kültürel mirasın korunması ve bu bağlamda öğrencilere arkeoloji eğitimi verilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır.

İlk çalışma Ocak 2002 - Aralık 2004 tarihleri arasında Tarih Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Akdeniz’de Tarihöncesi Eğitim, Öğretim ve Planlama (TEMPER)¹ Projesi” kapsamında hazırlanan “Arkeoloji Yaz Atölyesi” çalışmasıdır. Bu etkinlikte temel hedef “Avrupa-Akdeniz” bölgesinin tarih öncesi döneme ait kültürel mirasını yerel halka tanıtarak halkta koruma bilinci oluşturmak olmuştur. Bu amaçla başlanan proje Arkeolog Gülay Sert tarafından Konya’nın Çumra ilçesinde bulunan Çatalhöyük’te “Arkeoloji Yaz Atölyesi” olarak devam ettirilmiş ve halen günümüzde çalışmalar devam etmektedir. 2004 yılında 8–12 yaş grubu aralığındaki 600 ilköğretim öğrencisi eğitimden geçirilmiştir. Katılımcılara Çatalhöyük insanların yaşam biçimleri, inançları anlatılmış, kazı alanları gezdirilmiş, bu atölye çalışmaları için hazırlanan 5x5 m² alanda deneysel kazı çalışması, kilden obje ve resim çalışmaları, ahşap baskı, duvar el baskısı çalışmaları yaptırılmıştır. Başlangıçta Çatalhöyük’ü tanıtmak amacıyla Çatalhöyük ve çevresinde yaşayan çocuklar için başlatılan proje 2009 yılından itibaren yetişkinlere ve Türkiye’nin her yerinden bu etkinliğe katılmak isteyen katılımcılara açılmıştır. Öncelikle çocuklar olmak üzere değişik meslek ve yaş gruplarından, arkeoloji ve kültürel mirasa ilgi duyan herkese açık olan Çatalhöyük Arkeoloji Yaz Atölyesi’nde bugüne kadar 6 bine yakın katılımcı ücretsiz olarak yararlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonrasında katılımcılara “Kültürel Emanetin Koruyucusu” belgesi verilmektedir.

Derin (2010) “İzmir-Yeşilova Höyüğü’nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi: Zaman Yolculuğu” konulu makalesinde Yeşilova Höyüğü’de İzmir’in farklı semtlerindeki özel ve devlet okullarından seçilen 11-12 yaş öğrenci gruplarıyla Üniversite, eğitim kurumları ve belediye arasında işbirliği yaparak bilim-kültür ve tarih eğitim faaliyetleriyle katılımcılarda kültürel varlıkları koruma bilinci arttırmak, sit alanlarına

¹ TEMPER: Açılımı; Training, Education, Management and Prehistory in the Mediterranean

yönelik sevgiyi, eskiye giden bir kimlik duygusu geliştirmek, arkeoloji bilimi ile toplumu buluşturmak amacıyla 2009 yılında başlayan “zaman yolculuğu projesi” günümüzde de devam etmektedir. Etkinliğe katılan öğrencilerle hazırlanan senaryo gereği düzenlenen etkinlikler sonucunda öğrencilerin tarih öncesi dönemi anlamalarının yanı sıra üreterek yaşamaktan ve emek vererek yapılan işlerden mutlu olduğu gözlenmiştir.

Apaydın (2014), “Toplum Arkeolojisi: Dünya ve Türkiye’deki Yeri, Önemi ve Problemleri” başlıklı makalesinde toplum arkeolojisinin kültürel mirasın önemli bir parçası olduğunu belirterek arkeoloji ve arkeolog ile toplum arasında bir köprü görevi gördüğü için koruma politikalarının vazgeçilmez bir parçası olduğunu, ekonomik zorluklar, sosyopolitik durum ve arkeologları yerel halk ile kaynaşmasının bu alanın önünde duran engeller olarak sıralamış, arkeolojinin bir disiplin olarak bu alanı kullanması ve arkeolojinin teorik ve pratik bir parçası yapmak zorunda olduğunu belirtmiştir.

Külcü (2014) “Kültürel Mirasın Korunması ve Arkeoloji” konulu Yüksek Lisans çalışmasında 6. Sınıflardan oluşturulan deney ve kontrol gruplarıyla klasik yöntemler ile yapılandırıcı proje tabanlı eğitim yönteminin kültürel mirasın korunması bilincini kazandırma başarı oranlarını karşılaştırmış, kültürel mirasın korunması bilincinin oluşturulması konusunda yapılandırıcı proje tabanlı eğitim yöntemlerinin, klasik eğitim yöntemlerine göre daha kalıcı bilgi ve bilinç oluşturduğu, öğrencilerde istendik davranış değiştirme de daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öztürk (2016) “Çocuklar için Arkeoloji Eğitimi: İzmir Kent Ölçeğinde Kültürel Mirasın Aktarımı ve Proje Önerileri” konulu Yüksek Lisans çalışmasında topluma “kültürel mirası koruma” bilincini kazandırmak amacıyla 10-11 yaş aralığındaki çocuklara eğitim bilimlerinden de destek alınarak Ege Üniversitesi Çocuk Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (EGEÇEM) ortaklığı ile 28 Ocak 2015 tarihinde “Antik Çağda Çocuk Olmak” konulu arkeoloji eğitimi düzenlenmiş, bu kapsamda Türkiye’de ve özellikle İzmir kent ölçeğinde, kültürel miras bilincinin geliştirilmesini hedefleyen arkeolojik sit alanlarında uygulanabilecek bir eğitim önerisi sunmuştur. Önerisinde, kültürel miras bilincinin oluşması ve aktarılmasında uzmanlaşmış kadroların artması ve bu kadroların bahsi geçen rolleri üstlenmesi

gerektiğinden bahsetmiştir. Çalışmasında 10-11 yaşındaki çocuklara sınıf içerisinde verilen kültürel mirası koruma bilincinin yeterli olmadığını, teorik eğitimler yerine deneyimleyerek uygulamalı öğrenmenin daha kalıcı olduğunu belirtmiş ve bu kapsamda teorik eğitimler (çok amaçlı sınıf), ölçme - değerlendirme modülü, seramik atölyesi ve kazı alanı modülünün bulunacağını eğitim modülüyle yapılacak çalışmalarla kültürel miras bilincinin oluşturulmasında daha etkili olacağını belirterek “Arkeolojik eğitim kompleksi” önerisinde bulunmuştur.

Bozok (2018) “Görsel sanatlar ve arkeoloji işbirliği ile gerçekleştirilen kültürel miras eğitiminin öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisi” isimli doktora tezinde, 2014-2015 kazı döneminde Kütahya Çavdarhisar’da bulunan Aizanoi Antik Kentinde arkeolojik sit alanın yakınlarında yaşayan yerel halktan ilköğrenim çağındaki “11-15 yaş grubu öğrencilerin, kültürel mirası tanıma ve sahip çıkma kazanımlarının gerçekleşmesine” yönelik hazırlanan eğitim içeriğinin etkililiğinin ölçülmesi amacıyla Aizanoi Antik Kenti kazı alanında deney ve kontrol gruplarıyla çalışılmış, kontrol grubuna teorik anlatımlar yapılarak arkeolog eşliğinde alan gezisi yapılmış, deney grubunda ise teorik anlatım ve alan gezisi uygulamasının yanı sıra uygulamalı eğitimler verilmiştir. Çalışma sonrasında deney grubunda görsel sanatlar ve arkeoloji işbirliğiyle gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinin öğrencilerin kültürel mirası tanıma ve sahip çıkmaya yönelik kazanımları elde etmesinde grup lehine anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şahin (2018) tarafından 2009 ve 2010 yıllarında Bodrum Gümüşlük’te Myndos Kazısında “Çevremdeki Antik Kenti Tanıyorum” projesi yapılmıştır. Toplum arkeolojisi kapsamında Antik kentin civarında yaşayan halkın sahip oldukları kültür varlıklarını farkına varma, tanıma, koruma bilinci geliştirme ve bu yolla kültür varlıklarına zarar vermeyi önleme, onları koruma bilinci geliştirmek amacıyla ilk ve orta öğrenime devam eden öğrencilerle 10 günlük çalışma planı hazırlanmış ve bu süre içerisinde seramik yapımı, arazide eser bulma ve tanıma, çevredeki diğer antik kentlere gezi ve drama çalışmaları yapılmıştır. Bu etkinlikler sonucunda çevresine yabancı olmayan duyarlı nesiller yetiştirme adına bir adım atılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır.

Apaydın (2021) “Arkeoloji ve Kültürel Mirası Toplumsallaştırmak: Eğitim ve Yerel Müzelerin Rolü” konulu makalesinde kültürel miras alanlarını koruma amacıyla

toplumda kültürel miras bilinci oluşturmaya çalışılırken karşılaşılan zorluklara ve bu alandaki imkânlarla değinmiş ve toplumda kültürel miras bilincini oluşturmaının en etkili yolunun bu alanda okul kitaplarının niteliğini artırmak, içeriklerini zenginleştirmek ve örgün eğitimde yeni öğretim yöntemleri geliştirmekle mümkün olacağını belirtmiştir.

Türkteki (2021) “Kültürel Miras Potasında Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak “Çocuklar İçin Arkeoloji Atölyesi” konulu çalışmasında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Deneysel Arkeoloji ve Uygulama Merkezi’nde gerçekleştirilen “Çocuklar İçin Arkeoloji Atölyesi” projesi hakkında bilgi vermiştir. Proje etkinliklerine katılan çocukların yaparak, yaşayarak öğrenme yöntemiyle tarihi olay ve olguları anlamaları, kültürel mirası koruma ve sahip çıkma, arkeolojik kazılar hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanması ve eğitim yoluyla öğrendikleri bilgileri yakın çevreleriyle paylaşmaları ve hedeflenen kazanımların istendik kalıcı davranış değişikliklerine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Türkiye’de ilköğretim okullarında kullanılan ders kitaplarının arkeoloji ve kültürel mirası koruma konusunda yetersiz olduğu, bu yetersizliği giderme hususunda üniversitelerin arkeoloji bölümlerine daha fazla sorumluluk düştüğü, arkeolojik sit alanlarının ve eserlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının ve kültürel mirasına sahip çıkılmasının yolunun erken yaşlardan itibaren verilecek eğitimlerden geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Altay, Ateş ve Mania (2022) “Arkeoloji Yerel İhtiyaçları Karşılar Mı? Pergamon Kazısının Kültürel Miras ve Korunması Bilincini Güçlendirme Deneyimi” başlıklı çalışmalarında Pergamon Antik Kenti ve çevresinde arkeolojik kazı ve araştırmalar yürüten ekibin topluma yönelik olarak yaptığı çalışmalar anlatılmıştır. İlk yapılan çalışma 2018-2020 yılları arasında Bergama İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda görev yapan 250 öğretmene antik kentte belirlenen bir rota dâhilinde Pergamon antik kentinin tarihi ve önemi anlatılmıştır. 2018 yılı ekim ayında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) tarafından “Çocuklara Miras Bergama” etkinliği düzenlenmiştir. Bu etkinlik kapsamında atölye çalışmaları gerçekleştirilmiş, Akropolün eteklerinde bulunan Kale Mahallesinde yaşayan çocuklarla “Miras Yürüyüşü” yapılarak çocukların günlük yaşamlarında karşılaştıkları iz, işaret ve semboller üzerinden bir kültürel miras okuması yaptırmak ve farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. 2019-2021 yılları arasında ise kültürel mirasın korunmasının yerelde yaygınlaştırılması için “Mahallemi Seviyorum” Projesi gerçekleştirilmiştir. Proje ile

antik kent ve çevresinde yaşayan katılımcılara sahip oldukları kültürel mirası tanıtmak, korunması için gerekli teorik bilgi ve becerinin aktarılması, ilerleyen dönemlerde kendi ekonomik durumlarına ve yaşam şartlarına bu antik kentin ne gibi avantajlarının olduğunu anlamalarını sağlamak amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen projeler sonucunda arkeolojik ekibin kültürel mirasın korunması sorunun çok küçük bir kısmına değinebildiği, arkeologlar ile yere kurumlar birlikte hareket ettiğinde kültürel mirası koruma çalışmalarının daha etkili olabileceği, kültürel miras ile ilgili olarak toplumda farkındalığı artırma çalışmalarının sadece arkeologların desteği olmadan sürdürülemeyeceği gibi, sadece onlar tarafından da gerçekleştirilemeyeceği ortaya çıkmıştır.

Kültürel Miras Eğitimi Konusunda Yapılmış Eğitim Bilimleri Çalışmaları

Kültürel Miras eğitimi ile ilgili olarak eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalar oldukça fazla olup bu çalışmalardan arkeoloji eğitimi ile ilişkili olanlar seçilmiştir.

Arıkan ve Doğan'ın (2013) "İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Kültürel Mirasla İlgili Başarı Düzeyleri ve Tutumlarının Bazı Değişkenlerce İncelenmesi (Adıyaman Örneği)" başlıklı araştırmalarında, Adıyaman ilinde eğitim gören ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kültürel mirasla ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının incelenmiş ve kültürel mirasla ilgili konularda öğrencilerin bilgilerinin yeterli olmadığını belirtilerek gelir düzeyi düşük, asgari geçimin altında olan ailelerin çocuklarının kültürel mirasa yönelik başarılarının gelir düzeyi orta ve yüksek olan ailelerin çocuklarına göre oldukça düşük olduğu, ancak gelir düzeyi orta ve yüksek olan ailelerin çocukları arasında da başarı olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır .

Dönmez ve Yeşilbursa'nın (2014) "Kültürel Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi" konulu araştırmasında, kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda ilköğretim öğrencilerinde olumlu tutum oluşturma konusunu Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ele alınarak, kültürel miras eğitimi ile öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. 6. sınıf öğrencilerinden oluşan deney ve kontrol grubuyla sınıf içi etkinlikler yoluyla deney grubu öğrencilerine uygulanan etkinlikler sonucunda deney grubunun somut kültürel mirasa yönelik tutumlarının kontrol grubu öğrencilere göre daha yüksek olduğu

belirlenmiştir. Somut kültürel mirasın korunmasına yönelik duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde örgün eğitime önem verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Öztürk (2014), “Sosyal bilgiler dersinde arkeolojik kazı çalışması ve müze gezisi” adlı çalışmasında devlet ortaokulunda 6. Sınıfa devam eden 20 öğrenci ile 80+40 ders süresi içerisinde öğrencilerde kültürel miras koruma bilinci geliştirmek, tarihi eserlere karşı hassas olma, çevresinde bulunan arkeolojik eserleri tanıma ve bunların değerli olduğunun önemini kavrayarak sahip çıkma bilinci kazandırmayı hedeflemiştir. Öğrencilerle kazı çalışması ve müze gezisi etkinliği gerçekleştirilmiş, etkinlikler sonucunda okul dışı etkinliklerin öğrenci tutumlarını olumlu yönde artırdığı görülmüştür.

Bülbül (2016) “Müze ile Eğitim Yoluyla Ortaokul Öğrencilerinde Kültürel Miras Bilinci Oluşturma” başlıklı çalışmasında; müzede eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturmak ve görsel sanatlar dersi kültürel miras öğrenme alanına yönelik bir uygulama önerisi hazırlamak hedefiyle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri öğrencilerle gerçekleştirilen etkinliklerden elde edilen doküman incelemesi ile elde edilmiş ve betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, kültürel öğelerin öğretiminde müzelerden aktif yararlanılmasının olumlu özellikler yansıttığı görülmüştür. Özellikle kültür eğitimi için başta arkeoloji ve etnografya müzeleri olmak üzere çeşitli müzelerden etkin olarak yararlanılmasını sağlayan müze-okul-öğretmen işbirliğine dayalı projelerin hayata geçirilmesinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı (2017) Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitimine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri” konulu araştırmasında nitel araştırma yöntemini kullanarak 2013-2014 eğitim öğretim döneminde Ankara’da bulunan 15 ortaokulda 7. sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci ve 34 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerini açık uçlu 10 sorudan oluşan gözlem formu ile toplamıştır. Araştırma sonucunda, öğrenci ve öğretmenlerin kültürel miras konusuna önem verdikleri ancak kültürel miras eğitiminin uygulamada yetersiz kaldığı, kültürel mirasa sahip çıkma ve korunma konusunda henüz istenilen düzeye gelinmediği, sosyal bilgiler dersinde kültürel miras konusunun işlenişinde görsellerin kullanılması, afişlerin hazırlanması, sunum ve slayt çalışmalarına ağırlık verilerek, dersin işlenmesinin daha yararlı olacağı, bütün bunların yanı sıra müze ve

ören yeri gezilerine ağırlık verilerek, kültürel miras öğelerinin yerinde görülmesi gerektiğini sonucuna ulaşılmıştır.

İnce (2021) “Beşinci sınıf öğrencilerinin kültür ve miras konularına yönelik algıları: Burdur örneği”, isimli araştırmasında Burdur Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı 3 devlet ortaokulunda öğrenim gören 5. sınıftan 63 (34 kız, 29 erkek) öğrenciden oluşturduğu araştırma grubuyla nitel araştırma² yaklaşımı kullanarak öğrencilerinin kültür ve mirasa yönelik algılarını ve duyarlılıklarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın verileri, 2019-2020 eğitim öğretim döneminde hazırlanmış on bir açık uçlu soru ile toplanmıştır. Beşinci sınıf öğrencilerinin kültürel miras denildiğinde somut kültürel varlıklara daha fazla hâkim oldukları, yaşadıkları çevrenin kültürel miras unsurlarını tanıdıkları ve kültürel miras unsurlarına yönelik algılarının olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çapar ve Şenşekerçi (2021) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihsel Çevrenin Tarih Öğretiminde Kullanımına Yönelik Yaklaşımları” başlıklı çalışmalarında Çanakkale ilinde görevli 14 sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşerek öğretmenlerin ders işlenişinde çevrelerinde bulunan tarihi mekânları bir eğitim materyali olarak kullanmaya yönelik görüş ve tutumları belirlenerek bunların önündeki engelleri aşmaya yardımcı olabilecek öneriler geliştirmek hedefiyle nitel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda tarihi mekânlarda eğitim faaliyeti düzenlemenin bir eğitim aracı olduğu ancak bunun önünde “öncelikle bürokratik formalitelerin yoğun olması, izin almanın güçlüğü, gerçekleştirilecek olan etkinliğin maliyetinin öğrenciler tarafından karşılanamaması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması” gibi engellerin olduğunu belirlemişlerdir.

Akalın (2023) Şanlıurfa Kazancı Bedih Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 12. sınıf öğrencilerinin yakın çevre kültürlerine yönelik ilgi ve bilgilerini Göbekli Tepe örneği üzerinden incelemiş, betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. 28 öğrenciye anket uygulanmış, öğrencilerin Göbekli Tepe’ye ilişkin algılar, bilgi seviyeleri ve ilgi düzeyleri analiz edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin yakın çevrelerinde bulunan kültürel mirasa yönelik farkındalıklarının arttırılması ve öğrencilerin bilgi

² Nitel araştırma: Gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri ile oluşturulan bir araştırma türüdür.

düzeylerini arttırmak ve güncellemek için daha fazla kaynak kullanılması ve öğrencilerin araştırmalara teşvik edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Kasım ve Öztürk (2023) “kültürel miras eğitiminin görsel sanatlar dersinde verilmesi” başlıklı öğretmen görüşlerini aldıkları çalışmalarında, görsel sanatlar dersinde kültürel miras konularına ne ölçüde yer verildiği, öğretmenlerin bu konu hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu araştırılmışlardır. Araştırma sonucunda kültürel miras eğitiminde müze ve gezilerin etkili bir yöntem olduğu, fakat pasif bir şekilde gerçekleştirilen müze gezilerinin öğrencilere bir katkısı olmadığı, Görsel Sanatlar ve Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitiminin verilmesi gerektiği ancak Türkçe, Müzik, Teknoloji Tasarım, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde de kültürel miras eğitiminin verilebileceği ve bütün bunların dışında da kültürel miras eğitiminin müfredatta ayrı bir ders olarak yer alması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Yolaçan (2024) yaptığı “Sosyal bilgiler derslerinde yerel tarihi mekân Göbeklitepe'nin kültürel miras eğitiminde kullanımı” konulu çalışmasında, 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Göbeklitepe'nin kültürel miras eğitiminde kullanımının eğitimsel sonuçlarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Şanlıurfa ilinde bulunan bir devlet okulundan beşinci sınıftaki 22 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak “Konuşan Tabletler Etkinliği, Konuşan Tabletler Çalışma Kâğıdı, Öğrenci Günlükleri, Göbeklitepe Gazetesi, Metafor Çalışması ve Öz Değerlendirme Formu“ ile araştırma verileri toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda Göbeklitepe’de kültürel miras farkındalığına yönelik olarak düzenlenen etkinliklerin öğrencilerde Göbeklitepe’de ki arkeolojik eserlere yönelik farkındalık oluşturduğu, Göbeklitepe'nin tarihsel sürecini öğrettiği ve bunu Şanlıurfa'nın tarihi ile ilişkilendirebildikleri ortaya çıkartılmıştır.

Toplum Arkeolojisi ve Kültürel Miras Konusunda Dünyada Yapılmış Çalışmalar

Aslan ve Ardemagni (2002), “Petra: Bir Durum Çalışması” adlı çalışmalarında, UNESCO, Ürdün UNESCO Komisyonu Eski Eserler Departmanı ve Amman Ofisi’nin birlikte yürüttükleri Dünya kültür mirası listesinde yer alan Petra ile ilgi 14-16 yaş grubundaki Suriye, Lübnan ve Ürdünlü beş öğretmen ve ortaokul çağında 16

öğrenciden oluşan bir grupla beraber çalışma yapmışlardır. Çalışmanın amacı kültürel miras eğitimini okul müfredatı ile ilişkilendirmek için okullar ile kültürel miras konusunda çalışanlar arasında iş birliği oluşturarak yeni eğitim yöntemleri, metotları ve materyalleri geliştirmek olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında öğrenciler Petra antik şehrini ziyaret etmişler ve burada arkeologlar tarafından hazırlanan çeşitli etkinliklere katılmışlardır. Etkinlikler içerisinde en önemli etkinliklerden biri “antik kentteki onarım faaliyetlerine katılma” etkinliği olmuştur. Öğrenciler bu etkinlikte yapılan onarım ve koruma faaliyetlerini gözlemlemekle kalmamış bizzat uygulamalar içerisinde yer almışlardır. Araştırma sonucunda kültürel miras eğitiminin eğitim açısından önemli bir kazanım olduğu, öğrencilerin gözlem güçlerini arttırdığını, sınıf etkinliklerini desteklediğini, öğrencilerde analitik düşünmeyi sağladığını, etkinliklerin basit bir şekilde hazırlandığında öğrencilerin bozulma ve koruma gibi karmaşık konuları algılayabildikleri, aynı zamanda kültürel mirası koruma sorumlulukları olduğunun farkına vardıkları ve öğrencilere kültürel mirası koruma konusunda yeterince bilgi ve beceri kazandırıldığında kendi kültürel miraslarının en etkili koruyucuları olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Komisyonu tarafından 2017 yılında Avrupalıların kültürel mirasa ilişkin tutum ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan “Eurobarometre” anketine göre Avrupa vatandaşlarının %88’i Avrupa’nın kültürel mirasının okullarda öğretilmesi gerektiğini, %74 de bu konuya devletlerin daha fazla kaynak ayrılması ve elinden geleni yapması gerektiğini belirtmişlerdir (European Commission 2017: 5).

Ferrer ve Vivancos (2017)³, “Arkeolog Gibi Düşünmek: Arkeoloji ve Eserlerin Eğitimde Kullanımıyla Kültürel Miras Farkındalığının Artırılması” konulu çalışmalarında 2012’den günümüze kadar devam eden İspanya’nın Cartagena kentindeki bir ortaokulda geliştirilen “eğitim ve arkeoloji” projesine öğrencilerin verdiği yanıtların nitel bir çalışmasını yapmışlardır. 12-13 yaş ortaokul öğrencilerinin tarih eğitimi ve öğrenimi sürecinde aktif aktörler uygulanan öğretim deneyimlerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Bunun için okul bahçesinde bir arkeolojik alan oluşturulmuş ve öğrencilere arkeolojik metodolojinin disiplinler arası süreçlerini tanıtmak için bir dizi etkinlik tasarlanmıştır. Yapılan eğitim etkinlikleri sonucunda arkeolojik kanıtlarla

³ Bilgi için <https://www.um.es/cepoat/didactica/reconstruyendo>

çalışmanın eserlerin analizi yoluyla tarihsel düşünce ve muhakemenin inşasını desteklediği öğrencilerde sorgulamalar başladığı, tarih ve tarihsel süreçler hakkında bilgi edindikleri ve arkeolojik mirasın korunmasının önemini kavradıkları, arkeolojinin eğitim ortamlarına dâhil edilmesinin değerli ve etkili bir kaynak olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Veldhuizen (2017) çalışmasında; müze, kültürel mirasın korunması ve arkeoloji eğitimlerinde kullanılabilecek çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini ele almıştır. Bu teknikleri öğrenciler, uygulayıcılar, ziyaretçiler ve hedef gruplar açısından sorgulayarak geliştirdiği öğretim yöntem ve tekniklerinin nasıl uygulanabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuş ve plan örnekleri hazırlamış, bir bakıma bir kılavuz oluşturmuştur.

Greaves - Öz Toprak – Yegen ve Apaydın (2023) “Miras Eğitimi ve Aktif Öğrenme: Türkiye’de Toplumun Geliştirilmesi ve Çeşitliliğin Teşvik Edilmesi” konulu araştırmada “6-14 yaş grubunu” kapsayan ilköğretim çağındaki çocukların Türkiye arkeolojisine olan farkındalıklarını artırmak ve aynı zamanda yağmanın yol açtığı zararın ve bunun nasıl rapor edileceğinin farkına varmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla Muğla-Fethiye’de 169 öğretmen ve 2.800 çocuğun katıldığı projede nicel ve nitel değerlendirme verileri kullanılmıştır. Hazırlanan eğitsel oyunlar katılımcıların kültürel mirasa duyarlılıklarını arttırmıştır. Fakat öğretmenlerin hazırlanan bu eğitici oyunları derslerinde uygulamaları konusunda kendilerine güvenleri yapılan eğitim etkinliklerinden sonra düşük gerçekleşmiştir.

Toplum arkeolojisi çalışmaları yoluyla toplumda kültürel mirası koruma bilinci oluşturma çalışmaları ülkemizde olduğu gibi diğer ülkelerde de arkeolojik sit alanlarında, üniversiteler tarafından düzenlenen arkeoloji okulu yaz kamplarında ya da Arkeoloji Enstitüleri tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmalara en güzel örneklerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri’nde Virginia Eyaletinde bulunan Colonial Williamsburg Toplum Arkeolojisi Enstitüsünün (PAI)⁴, gerçekleştirdiği 9-12. sınıflara başlayan öğrencileri sahada arkeologlar eşliğinde arkeolojik kanıtlar arasındaki bağlantıları keşfetmeye ve bunların tarih ortamında birlikte yorumlaması çalışmalarını gerçekleştirdiği eğitim programdır. PAI katılımcıları,

⁴ Bilgi için: <https://www.colonialwilliamsburg.org/learn/research-and-education/archaeology>

kazı, eser tanıma, seramikler, mimari malzemeler, hayvan kalıntıları, küçük buluntular dâhil olmak üzere çeşitli eser türleri ile beş gün yaklaşık sekiz saatlik "ders saati" içerisinde çeşitli atölye çalışmaları gerçekleştirmekte ve burada gerçekleştirilen çalışmaların sonucunda öğrenciler sahanın tarihini, proje hedeflerini ve sahada yapılan çalışmaları aile üyeleri ve arkadaşlarıyla paylaşmaktadırlar. Yine Güneybatı Colorado Crown Canyon⁵ Arkeoloji Merkezi ‘de toplum arkeolojisi alanında faaliyet gösteren bir diğer önemli kuruluştur. Özellikle toplum arkeolojisi alanında 1983 yılından bu yana eğitim faaliyetleri sürdürmektedir. 4-12. Sınıf aralığındaki öğrencilere ve ülkenin dört bir yanından gelen öğretmenlere eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir.

İngiltere’de Southampton Üniversitesi arkeoloji bölümü 1980’lerde kültürel mirasın korunması bilincinin okullarda verilebilmesi amacıyla öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu eğitim malzemelerini araştırmışlardır (Corbishley-Stone 1994: 385). İngiltere’de “Arkeoloji Veri Servisi” (Archaeology Data Service)⁶ arkeoloji ve tarihi çevre verilerini ilköğretim ve ortaöğretim için hazırladığı verileri öğrenci, öğretmen ve araştırmacılar ile arkeolojiye ilgi duyanlarla paylaşmaktadır. İngiltere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenen ve 2012 yılından bu yana uygulanan Miras Okulları (Historic England)⁷ programı; toplumun İngiltere’nin tarihi çevresini korumasına, bundan keyif almasına yardımcı olan bir kamu kuruluşu olarak okulların müfredatlarını zenginleştirmek ve çocukları yaşadıkları yerin tarihi ve önemi konusunda bilgilendirmek, her çocuğun yerel mirasından ilham almasını, her öğretmenin sınıf içinde ve dışında kullanabileceği eğitim kaynaklarına sahip olması için öğrenci ve öğretmenlerin sınıfta uygulayabilecekleri eğitim içerikleri hazırlamakta, bu içerikleri sınıf içinde ve sınıf dışında nasıl kullanacakları konusunda yol göstermektedir. Ayrıca öğretmen ve öğrencilere çevrimiçi seminerler verilmektedir. Yine öğretmenlerin müfredat çalışmalarında antik anıtların, arkeolojik kazıların, geçmiş manzaraların, korunan tarihi binaların ve müzelerdeki eserlerin kanıtlarını kullanmalarına yardımcı olmak için 5-14 yaş çocuğun eğitimi için çok çeşitli basılı, video ve bilgisayar kaynakları yayınlanmıştır (English Heritage 1996).

⁵ <https://crowcanyon.org>,

⁶ <https://archaeologydataservice.ac.uk/help-guidance/teaching-resources/archives-for-teaching/secondary-education/>, <https://www.archaeologie-online.de/themen/>

⁷ <https://historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools>

Sonuç olarak ilgili alanyazın incelendiğinde “Ortaokul öğrencilerinde Kültürel Mirasın Korunması Bilincinin Geliştirilmesi ve Arkeoloji Eğitimi ile ilgili ayrı ayı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte ülkemizde ortaokullarda toplum arkeolojisi kapsamında öğrencilerle kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaların az, hatta hiç olmadığını söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalar da ya ören yerlerinde ya da üniversitelerde yapılmıştır. Olumlu davranış değişikliğinin erken yaşlarda gerçekleştiği göz önüne alındığında okullarımızda bu eğitimlerin yetersiz verildiğini söylemek mümkündür.

Tanımlar

Arkeoloji: Eski kültür ve uygarlıkları, insan elinden çıkan ve günümüze ulaşabilmiş maddi kalıntıları yoluyla inceleyen bilim dalıdır.

Toplum: Belirli bir coğrafi bölge üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla örgütlenmiş, aralarında iletişim ve etkileşimi düzenleyen kurallar ve kurumsal ilişkiler olan, farklı özellikler taşıyan, hem biyolojik hem de kültürel olarak kendini yeniden üretecek mekanizmalara sahip görece büyük insan topluluğudur (Demir-Acar 2020:358)

Toplum Arkeolojisi: ‘Toplum ve arkeoloji’ arasındaki ilişkiyi inceleyen ve sonrasında bunu geliştirmeyi hedefleyen bir alandır (Matsuda - Okamura 2011: 4).

Kültür: Toplumun maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur (UNESCO, 1982).

Miras: Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey (TDK 2008:938).

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk 2014: 12).

Kültürel Miras: Bir topluluk tarafından geliştirilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan gelenekler, görenekler, uygulamalar, mekânlar, sanat eserleri ve değerlerin bütünüdür (ICOMOS 1990).

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Toplum Arkeolojisi

Geçmişten günümüze ulaşanların (kalmış olanların) günümüzde antropoloji, tarih ve arkeoloji gibi eski (arkhaios) bilimlerinin nesnesi haline gelmeleri uzun soluklu bir insanlık hikâyesinin ve farklı değişkenlerin konusudur. Bu değişkenlerin başında insanoğlunun doğal dürtülerinden “toplayıcılık” faaliyeti gelmektedir. İnsanlar tarih boyunca kendileri için önem ve anlam taşıyan nesneleri toplayıp koruma altına almış (Bradley - Williams 1998: 2; Marshall 2002: 211); bu nesneler aracılığıyla bir kolektif hafıza ve kimlik inşa etmişler ve bu birikimlerini daima sonraki kuşaklara bırakma eğiliminde olmuşlardır. Bir değişken de toplayıcılık faaliyetinin Rönesans döneminden itibaren profesyonelleşmesi ve ticari bir uğraşı haline gelmesiyle ortaya çıkan “koleksiyonculuk” faaliyetidir. İnsanlığa geçmişten kalanı “toplama, arşivleme ve sergileme” hizmetleri bağlamında katkı sağlayan ve yalnızca geçmiş bilimlerinin değil aynı zamanda çağdaş müzeciliğin de temelleri sayılan koleksiyonculuğun ilk örnekleri aile koleksiyonculuğu, nadireler kabineleri (cabinets de curiosités) adını taşıyan kişisel sergiler ve kilise koleksiyonlarıdır. Nihayet bir diğer önemli değişken de bilimsel metodolojinin gereklilikleridir. Şöyle ki geçmişten kalanların gerek nitelik ve nicelikleri ve gerekse de onlara erişim yolları oldukça farklılıklar göstermektedir. Bu da geçmişe yönelik ilgi ve merakın bilimsel yöntemlere dayanmasını ve giderek alt disiplinlerin ve onlara yardımcı olan teknik uzmanlık alanlarının doğmasını beraberinde getirmiştir.

İşte arkeoloji de bu disiplinlerden biridir ve sistematik bir uğraşı haline gelmesi 16. yüzyıldan başlayarak Avrupa’da başlamıştır. Rönesans’ın etki ve serpintilerinin yaygınlaştığı bu dönem, düşüncede ve sanatta nasıl ki Antik Yunan geleneklerine dönüş arayışlarına sahne olmuş, toplumsal, kültürel ve ticari yaşamda da Avrupa’yı yöneten monarkların, güçlü feodal ailelerinin ve onların himayelerinde çalışanların antika merakının belirginleştiği bir dönem olmuştur (Findlen 1996: 46). 20. yüzyıla kadar olan dönemde, arkeoloji disiplininin ve konusu arkeoloji olan kurumların artmasına yol açan bu merak, Avrupa’daki ihtilaller çağı ve politik dönüşümün sonuçlarına bağlı olarak giderek ticaret burjuvazisinin gündemi haline gelmiştir.

Arkeolojinin yönetici elit sınıfın ya da üst gelir gruplarının merak ve uğraşısı olmaktan çıkıp, giderek toplumsal bir karşılık görmesi ise 19. yüzyıldan itibaren kaydedilen bir gelişmedir. Özellikle bu yüzyılda görülmemiş bir şekilde batılı ülkeler tarafından müzelerine eser kazandırma adına arkeolojik eserlerin yağmalaması, talan edilmesi ve sömürülmesi gerçekleşmiştir. Napolyon'un Mısır seferine askerlerin yanı sıra bilim insanlarından ve araştırmacılardan oluşan 167 kişilik bir ekiple çıkması bunun en güzel örneklerinden biri olmuştur. Napolyon Mısır Seferi'nde yanında bulunan ekipten "doğal varlıkları ve eski eserleri" korumalarını istemiştir. Napolyon bu seferinde Mısır'dan arkeolojik eserleri toplamış ve Fransa'ya göndermiştir. Taşınması mümkün olmayan eski eserlerin ise kazısını yaptırmıştır (Özdoğan 2014: 73). Napolyon'un Mısır seferinden Fransa'ya getirdikleri Avrupa'da toplumun ilgisini çekmiş ve çok büyük bir heyecan ile karşılanmıştır. Günden güne arkeoloji daha da popüler hale gelmeye başlamış ve müzeciliğin gelişimi ile etkileşimli bir yörüngeye yerleşmiştir.

Yine bu yüzyılda Mısır, Mezopotamya, Anadolu, Yunanistan ve İtalya'da yapılmış sayısız kazıdan ele geçen binlerce buluntu 1759 da kurulan British Müzesi ve 1793 te açılan Louvre ve Berlin müzelerini doldurmaktaydı. Özellikle British Müzesi'nin 1816 yılında Parthenon'un mitolojik anlatılarla süslü mermerlerini satın alması ve hemen ardından halka sergilemesi toplumun arkeolojiye olan ilgisinin daha da artmasına neden olmuştu.

19. yüzyılda British Müzesi gibi Halka açık müzelerin yaygınlaşması ve devletlerin arkeolojik eserleri toplum ve kamu için koruma bilincini yavaş yavaş oluşturmaya başlamasıyla birlikte, arkeolojinin yalnızca elit kesimin ulaştığı bir bilim alanı olmadığı, toplumun tüm kesimlerinin ulaşabileceği bir hale geldiği entelektüel bir zemin oluşmaya başlamıştır (Grima 2021: 6).

20. yüzyılla birlikte arkeoloji artık sistematik kazıların yapıldığı ve bilimsel temellerinin oluşturulduğu tamamen bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Kazılar sadece eser bulmak, müzeleri zenginleştirmek için değil, bunun yanı sıra antik dönemde yaşamış olanların kullandıkları ve yaptıkları objelerden hareketle onların hayatları, uğraşları, yaşam tarzları vb. hakkında bilgi elde etme hedefini de gütmeye başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda insanoğlunun doğayı nasıl kontrol altına aldığı, ilk tarım ve

hayvan evcilleştirme faaliyetlerinin nasıl başladığı gibi benzeri birçok konuda bilgi sahibi olunmuştur.

Günümüz arkeolojisinde ise objenin kendisinden daha çok buluntunun durumu, yeri, koşulları ve çevresi ile olan ilişkilerinden elde edilecek bilgi önem kazanarak arkeologların hafızalarında yer edinmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da “kültürel miras” ve “kültürel mirasın korunması” kavramları ortaya çıkmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşından sonra önceleri Avrupa’da başlayan “kültürel miras” düşüncesi zaman içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır. 1950 ve 1960’lı yıllarda “Yeni Arkeoloji ya da Süreçsel Arkeoloji” akımı ortaya çıkmıştır (Renfrew - Bahn 2017: 40-43). Bu akıma göre “değişen çevresel ve kültürel ortamlardaki kültür değişimi sürecinin, nedenlerinin anlaşılması arkeolojinin temel hedefi olmalıdır” (Renfrew - Bahn 2005: 159). Bu akım arkeolojide “Kültürel Miras” ve “Toplum Arkeolojisi” gibi yeni alt dalların ortaya çıkmasına öncülük etmiştir.

Kültürel Miras ve korunması kavramının ortaya çıkışı ve uluslararası Venedik, Malta, ICOMOS, UNESCO gibi sözleşmelerle kabul görmesinin ardından arkeolojide yeni bir alan olarak İngilizce “Public Archaeology”, Türkçede ise “Toplum Arkeolojisi” gelişmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın arkasından başlayan yoğun inşaat faaliyetleri, buna bağlı olarak altyapı çalışmalarının artması ve hızla büyüyen kentlerin arkeolojik alanları tehdit etmeye başlaması, yeni kurulan ulus devletlerin kökenini araştırma ve kökenini kendisinden önce bulunduğu topraklarda yaşamış uygarlıklara bağlama arzusu, arkeolojik kalıntıların bizden sonra bu topraklarda yaşayacak olanlara miras bırakılması gerektiği ve artan turizm faaliyetleri “Toplum Arkeolojisi”nin ortaya çıkmasının ardında yatan nedenler olarak gösterilebilir (Renfrew - Bahn 2005: 164-166).

Toplum Arkeolojisi 1970’li yıllarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde hemen hemen aynı zamanlarda “kültürel mirasın korunması” algısının güçlenmeye başlamasıyla var olmuştur. Bu yıllarda geçmiş kültürlerden gelen arkeolojik eserlerin korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılması gerektiğine duyulan ihtiyacın artmasıyla bu işlevin sadece arkeologlar tarafından gerçekleştirilemeyeceği, bunun için toplumun desteğinin de alınması gerektiği bilim insanlarınca anlaşılmaya başlamıştır (Merriman 2004: 2-4).

Bunun yanı sıra dönemin siyasetinde etkili olan Marksizm, hermeneutik (Yorumsamacılık) ve postmodernizm gibi kavramlar arkeolojiyi etkilemekle kalmamış sosyal bilimlerin tamamını etkisi altına almasıyla da arkeolojinin yapısı ve yönü değişmeye başlamış, kültürel mirasın soyut ve somut unsurlarının toplumdan artık daha fazla kopartılamayacağı fark edilmiştir. Özellikle “hermeneutik” (yorumsamacı) kapsamında yapılan tarih okumaları başka kültürleri görmezden gelip yok sayma yerine, onları yaşandığı dönemin koşulları içerisinde empati kurarak anlamaya çalışmak, tarihsel olayları ve farklı kültürleri “kendine özgülüğü” çerçevesinde yorumlamaya dayalı bir tarih yazımı gerektirdiğinden, bundan sonra başka kültürlerin yok sayıldığı ve kültürel mirasın toplumdan ayrıştırıldığı arkeoloji faaliyetleri anlamını ve kıymetini yitirmeye başlamıştır (Apaydın 2014: 176).

Toplum arkeolojisi Schadla-Hall’a göre *“arkeolojinin toplum ile temas etmiş veya temas etme olasılığı bulunan tüm alanlarını kapsayan”* arkeolojinin bir alanıdır (Schadla – Hall 1999: 147). Merriman toplum arkeolojisini arkeolojik eğitim, bunu bir ekonomi haline getirme, politika, tarihi eser kaçakçılığı ve vandalizmle mücadele gibi farklı konuları arkeoloji bağlamında ele alan bir disiplin olarak tanımlamıştır (Merriman 2004: 1-4). Apaydın ise *“Bu alan kültürel mirasın temel bir yapıtaşı olup arkeoloji ve arkeolog ile yerel ve ulusal toplum arasında bir köprü görevi gören koruma politikalarının vazgeçilmez unsurudur.”* olarak açıklamıştır (Apaydın 2014:175). Matsuda - Okamura (2011: 4) toplum arkeolojisini *“Toplum ile arkeoloji arasındaki ilişkiyi inceleyen ve daha sonra onu geliştirmeyi amaçlayan”* bir alt disiplin olarak tanımlayarak, toplum arkeolojisini arkeologların arkeolojiyi çağdaş toplumla daha ilişkili hale getirmeye yönelik kararlılığı olarak görmektedirler.

Bütün bu açıklamalardan sonra Toplum Arkeolojisi (Public Archaeology) için *“Toplumda kültürel mirasın önemli bir parçası olan arkeolojik eserlerin korunması gerektiği bilincinin oluşturulmasında sadece arkeologların çaba göstermesinin yeterli olmadığı, bunun için toplumun desteğinin de alınmasının zorunlu ve gerekli olduğunu belirten arkeoloji alt dalıdır”* diyebilmemiz mümkündür.

Özellikle Amerika ve İngiltere’de 1970’lerden sonra hızlı bir şekilde gelişen ve 21. yüzyılda tüm dünyada kabul görmeye ve tartışılmaya başlayan Toplum Arkeolojisi dünyada değişik şekillerde ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam ederken (Richardson -

Almansa 2015: 196–197), Türkiye’de ise daha yeni yeni kendisine yer edinmeye ve bilim insanları tarafından dillendirilmeye başlanmıştır (Şahin 2018: 357).

Toplum arkeolojisi ile ilişkili bilim insanları tarafından ortaya konan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. “Bu yaklaşımlara neden gerek duyulmuştur?”, “Amaçları nedir?” ve “Toplumla diyaloga girmeye neden ihtiyaç duyulmuştur?”. Merriman bunun için iki model önermiştir: Bu modellerden ilki “anlatıcı” (deficit) model olarak adlandırılmaktadır. Bunda hedef, toplum arkeologlarının neler yaptığı konusunda halkın bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Bu modelde toplum eğitim vasıtasıyla bilgilendirilmektedir. Bir diğeri ise “çoklu bakış açıları” (multiple perspectives) modelidir. Bu modelde toplumu arkeoloji ile buluşturmanın ana amacı kendini gerçekleştirmeyi teşvik etmek, insanların yaşamlarını zenginleştirmek, düşünme ve yaratıcılığı teşvik etmektir. Arkeoloğun görevi ise bireylerin ve toplumun bu amaçlarına ulaşabilmesi için yardımcı olmaktır (Merriman 2004:5-7).

Yine Holtorf (2007: 119) da “eğitim” (educational) modeli, “toplumsal ilişkiler” (public relations) modeli ve “demokratik” (democratic) model olmak üzere üç değişik model önermektedir. Eğitim modelinde kültürel miras bilinci oluşturmak amacıyla arkeolojik alanlara daha fazla bireyi çekmeyi ve bireylerin geçmişini öğrenmesini kolaylaştırmayı hedeflerken, toplumsal ilişkiler modeli ise arkeoloji hakkında bireylerin zihinde şekillenen düşünce ve yargıları politik, ekonomik ve sosyal desteklerle düzeltip kalıcılığını sağlamayı, arkeolojinin modern toplumda popülaritesini, bilinirliğini ve aldığı desteği arttırmayı hedeflemektedir. Demokratik model de “arkeologların bireyleri destekleyip ve cesaretlendirerek arkeolojiye daha çok sahip çıkmalarını” amaçlamaktadır.

Toplum arkeologlarının ortaya koyduğu bir diğer model ise “çoğulcu yaklaşım” modelidir. Amaç arkeolojik malzemenin yorumlanmasında farklı grupların görüş ve önerilerini alarak anlamayı amaçlar ve arkeolojiyi geçmiş anılamının bir yolu olarak değerlendirir (Matsuda 2021: 14; Matsuda-Okamura 2011: 5-6). Bunun dışında daha farklı modeller de olmakla birlikte baktığımızda temelde toplum arkeolojisinin iki ana hedefi olduğunu görmekteyiz: (i) Bireylerde kültürel miras bilincini oluşturarak arkeolojik alanların ve arkeolojik eserlerin korunmasını sağlamak, (ii) Toplumun

kendisini ve tarihini sorgulayarak, geleceğini sağlam temeller üzerine inşa etmesine yardımcı olmak (Apaydın 2014: 178).

1.2 Toplum Arkolojisi Eğitiminin Önemi

Arkeolojinin temel laboratuvarı olan tarihsel çevre soyut, maddi, yazılı ya da temsili formdaki izlerden oluşur ve geçmişin maddi delili olan tüm bu ipuçları tarihçiler ve tarihe meraklı insanlar için paha biçilmez bilgiler taşırlar (Çapar - Şenşekerci 2021: 1045). Bu bağlamda toplum arkeolojisinin ilk ve en önemli hedefi de arkeolojik eserlerin korunması ve bunların gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir “kültürel miras” olduğu hususunda toplumda farkındalık yaratmak ve bunun için de çevresini bir bütün olarak kavrayan, çevreyle ilgili konularda bilgi, beceri ve değer yargıları ile donanmış; sorumluluk sahibi, duyarlı, bilinçli ve girişken vatandaşlar yetiştirmektir (Sarı 2008:21). Diğer bir hedefi ise toplumun kendisini ve tarihini sorgulayarak, geleceğini sağlam temeller üzerine inşa etmesine katkı sağlamaktır (Apaydın 2014: 178). Bunun için de en önemli araç, etkili bir arkeoloji ve tarih eğitimidir (Apaydın 2021: 71). Bu eğitimin verileceği yerler ise öncelikle örgün eğitimin yapıldığı yerler olan okullarımızdır.

Okul insanların birlikte yaşaması sonucunda doğal olarak ortaya çıkmış, girdisi ve çıktısı insan olan sosyal bir örgüttür. Girdiyi bulunduğu çevreden alır. Belli bir eğitim sürecinden geçirdikten sonra ürünü tekrar çevreye verir (Aydın 1991: 190-198). Bu süreç içerisinde küçük yaşlarda içerisine aldığı bireyin kişiliğini, karakterini, sahip olduğu bilgiyi işleyerek gelecekte topluma yön verecek olan bireyi şekillendirir ve eğitir. Bu bağlamda eğitim “bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme süreci” (Ertürk 2014: 12) olarak tanımlanmaktadır. Bireyde bu değişiklikleri meydana getirmek için de eğitim örgütleri kasıtlı olarak kurulmuştur ve bu örgütlerin en önemli parçası da okuldur.

Tüm arkeolojik eserlerin müzelerde koruma altına alınması ve sergilenmesi mümkün değildir. Bu eserlerin zaman içerisinde zarar görmesinde doğal etkenlerin yanı sıra insanlar tarafından yapılan tahribat oldukça fazladır. Özellikle vandalizm⁸, arkeolojik alanların ve eserlerin bilinçli olarak tahrip edilmesi, kültürel mirasın

⁸ Vandalizm: Bilerek ve isteyerek, kişiye ya da kamuya ait bir mala, araca ya da sanat eserine zarar verme eylemidir (Sözen-Tanyeli 2023:316, <https://web.archive.org/http://www.oxforddictionaries.com>)

korunmasında karşımıza çıkan en önemli sorundur. Bu sorunu çözmek, eylemi gerçekleştiren kişilere ceza vermekle mümkün değildir. Arkeolojik eserleri sevmek, onların gelecek kuşaklara bırakılması gereken bir emanet olduğu bilincine sahip olarak onları korumak gereklidir.

Çevremize baktığımızda ticari, kültürel, dinsel ya da ideolojik nedenlerle tarihi eserlere zarar verildiğini ve kaçak kazılar yapılarak geçmişe ait ipuçlarının, bilgilerin yok edildiğini görmekteyiz. İnsanlığın ortak mirasına yönelik bu insanlık suçlarının yalnızca polisiye önlemlerle sonlandırılması olanaksız olduğundan, önemli olan toplumdaki önyargıları, kalıp yargıları, yabancı düşmanlıklarını ve meta fetişizmini kırarak barışçıl, toleranslı, saygılı ve bilimsel temellere dayalı bir geçmiş bilincinin inşasıdır.

Toplumda arkeolojik kalıntıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği bilinci oluşturmada, kültürel miras tahribatını azaltabilmek için toplumu ve özellikle de çocukları bilinçlendirmek oldukça önemlidir. Bu nedenlerden bu eğitimin küçük yaşlardan itibaren planlı bir şekilde okullarımızda verilmesi toplum arkeolojisi açısından gereklidir. Dolayısıyla da toplum arkeolojisi eğitiminin küçük yaşlardan itibaren başlaması ve çocukların bu eğitimden geçirilmesi büyük önem kazanmaktadır.

Çocukların anaokulundan başlayarak liseye kadar uzanan zorunlu eğitim sürecinde bizden önce bu topraklarda yaşamış uygarlıklardan kalan eserlerin korunması ve gelecek kuşaklara bırakılması gereken bir kültürel miras olduğu bilinciyle yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bunun için de hedefe yönelik bu uzun eğitim yaşantısında etkili bir eğitim ve öğretim stratejileri geliştirilerek toplumun bilinç seviyesi artırılabilir. Ancak uzun bir eğitim sürecinden geçerek mezun olan birey, arkeoloji, kültürel miras ve bu mirasın korunması konusunda yetersiz ve donanımsız mezun olmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden birisi de öğretim programlarının bu konuda henüz yeterli vizyonu kazanmamış olmasıdır. Pek çok başka ülkede olduğu gibi (Corbishley 2004: 69; Henson 2004: 16-19) Türkiye’de de tarih ve kültürel miras eğitiminde sorunlar bulunmaktadır (Apaydın 2014:71).

Bu hususta, sıklıkla tartışma konusu olan bir ikilem söz konusudur: (i) Eğitim okulda öğretmenler tarafından mı verilmeli yoksa arkeolojik alanlarda ve müzelerde arkeologlar tarafından mı gerçekleştirilmelidir? (ii) Eğitimciler ve arkeologlar işbirliği

içerisinde çalışarak ve kültürel mirasın korunması hususunda birlikte hareket ederek eğitim alanların gelişim düzeylerine uygun eğitim içerikleri mi düzenlemelidir? Oysa öğretmen yetiştiren eğitim fakültesi lisans programlarının arkeoloji ve kültürel miras konuları yönünden, arkeoloji bölümleri lisans programlarının ise eğitim bilimleri yönünden yoksun oldukları dikkate alındığında her iki alandaki uzmanların birbirlerine gereksindikleri ve kurumlar ve uzmanlıklar arasında işbirlikli projelerin daha işlevsel olabileceği açıktır. Nitekim akademik olarak çalışan arkeologlar öğretmenlerin toplum arkeolojisi kapsamında okullarda kültürel mirasın korunması ve arkeoloji eğitimi verilmesi gerektiğini belirtirken, öğretmenlerin konuyu işlerken kullanması gereken ders içerikleri hazırlamada yetersiz ve isteksiz kaldıkları bildirilmektedir (Apaydın 2021: 72).

Öte yandan ilgili çalışmaların bulguları incelendiğinde toplum arkeolojisi konusunda bilinçli bir toplum inşa etmeye yönelik öğretim faaliyetleri, yalnızca arkeoloji biliminin amaçlarına değil, eğitim bilimlerinin amaçlarına da hizmet etmektedir. Genelde tarihsel çevrede ya da müzelerde alan gezileriyle gerçekleştirilen ve çocukları geçmişin maddi izleriyle mekân ve zaman etkileşimi içinde buluşturan bu faaliyetlerin eğitimin genel amaçlarına başlıca katkıları şunlardır (Çapar - Şenşekerci 2021: 1046):

- Öğretimi zenginleştirir ve öğrenmeye teşvik eder.
- Öğrenme sürecinde tüm duyu organlarının kullanılmasını sağlar.
- Farklı zekâ türlerinin birlikte kullanılmasını sağlar.
- Öğrencilerin imgelem yetisini harekete geçirir ve geliştirir.
- Disiplinler arası ve çok perspektifli bakış açısı kazandırır.
- Değişim, süreklilik, benzerlik ve farklılık kavramlarının öğrenilmesini kolaylaştırır.
- Bilişsel öğrenmenin yanı sıra duyuşsal öğrenme de sağlar.

1.3 Bir Toplum Arkeolojisi İçerik ve Kaynağı Olarak Kültürel Miras

Kültürel miras, biri kültür diğeri ise tarihsel çevre olmak üzere iki temel boyuttan oluşan bir olgudur. Etimolojik olarak Latince *colere* sözcüğünden gelen kültür kavramı, en eski özgün kullanımlarında ikamet etmek, tarımsal ürün yetiştirmek, ürün

almak ve korumak anlamlarına gelmektedir (Williams 1983: 106-107). Tarihsel ve toplumsal derinliği nedeniyle çok fazla anlam yüklenmiş olan (Güvenç 1996: 95; Mejujev 1987: 7-8) kültür sözcüğü, ele alındığı disipline göre de farklı perspektiflerden tanımlanmaktadır. Örneğin Edward Tylor kültürü antropoloji açısından “insanın toplumun bir üyesi olarak edindiği bilgi, beceri, sanat, ahlak, kanun, görenek-gelenek ve alışkanlığı bünyesinde toplayan karmaşık bir bütün” olarak tanımlamaktadır (Burke 2008: 41; Güvenç 1996: 101). Emre Kongar (2008: 19) ise sosyoloji açısından kültürü “insanın yarattığı her şey” olarak ele almakta ve maddi ve manevi kültür olarak ikiye ayırdığı kültürün manevi boyutunu “ideoloji”, maddi boyutunu ise “teknoloji” olarak tanımlamaktadır. Marx ise iktisat ve diyalektik açıdan kültürü “doğanın yarattıklarına karşı insanoğlunun yarattığı her şey” olarak tanımlamaktadır (Güvenç 1996: 96). Bu tezin dayandığı arkeoloji bilimi açısından ise, kültür “belirli bir coğrafyada, belli bir dönemde, birlikte bulunması beklenen buluntu topluluklarına verilen addır” (Özdoğan 2022: 36).

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansının Sonuç Bildirgesi’nde kültür kavramı “*bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu*” olarak tanımlanmış (UNESCO 1982) ve tüm kültürlerin insanlığın ortak mirasının parçası olduğunun kabulünden hareketle, kültürlerin yine kültürler arası diyalog yoluyla zenginleştiği vurgulanmıştır.

Özetle kültür, toplumları birbirinden ayıran, zaman içerisinde gelişen ve değişen bir yapıdır. Tarihi boyunca var olmuş maddi ve manevi değerlerin bütünü temsil eden bir kavramdır (Güvenç 1996: 101-103). Gelenekler-görenekler, giyim, yaşam tarzı, mimari, dil, değerler ve tutumlar vb. birçok unsur kültürün içeriğinde yer almaktadır.

Kültürel miras olgusunun diğer kavramsal boyutunu oluşturan tarihsel çevre ise fiziksel, arkeolojik ve sanatsal unsurlar ile kullanıcılarının toplumsal değerlerinin bütünleşmesi sonucunda oluşan ve dünün toplumları ile modern toplumu birbirine bağlayan zamansal ve mekânsal bir köprüdür (Çapar - Şenşekerci 2021: 1045). Tarihsel

çevre 3 farklı formda karşımıza çıkabilir: (i) Doğal halleriyle kalmış yerler, (ii) Tematik müzeler, (iii) Müzeleştirilerek ziyarete açılmış açık alanlar.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre tarihsel çevre mekân olarak “yer üstünde, yer altında ya da su altında bulunan değerler” olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Md. 3). Kanun metninde “sit, koruma alanı, ören yeri” gibi alt kategorilere ayrılan tarihsel çevre, akademik alanyazında da kentsel sit alanı, doğal sit, tarihsel sit, arkeolojik sit ve paleolojik sit gibi kategoriler halinde ele alınmaktadır.

UNESCO’ya göre ise *Tarihsel çevre, bağıntıları ve değerleri arkeolojik, mimari, tarih öncesi, tarihsel, estetik ya da sosyokültürel açıdan tanınmış; arkeolojik ve paleontolojik alanlar da dâhil olmak üzere kentsel ya da kırsal bir ortamda insan yerleşimlerini oluşturan herhangi bir bina, yapı ve açık alan topluluğudur.*” (UNESCO 1976).

Kültürel Miras ise uluslararası kanunlarla sınırları belirlenmiş, bütün insanlığa ait arkeolojik verilerin korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını temel alan bir kavramdır (Gökdemir 2003: 61). ICOMOS kültürel mirası “bir topluluk tarafından geliştirilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan gelenekler, görenekler, uygulamalar, mekânlar, sanat eserleri ve değerlerin bütünü” olarak tanımlanmıştır.

ICOMOS 1990 yılında yayınladığı Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü’nün Giriş bölümünde *“Arkeolojik miras, geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, arkeolog ve diğer bilim adamlarının onu günümüz ve gelecek kuşakların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve doğru yönetimi şarttır”* ifadesi yer almakta ve “Arkeolojik miras” temel verileri arkeolojik yöntemlerle ele edilen maddi mirastır. “İnsan varlığının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dâhil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir “ denilerek, arkeolojik miras alanların, anıtların ve sitlerin 1964 tarihli Venedik Tüzüğüne göre korunması gerektiğini belirtmiştir.

UNESCO tarafından 16 Kasım 1972’de kabul edilen ve imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi” 1982 yılında ülkemizce de

kabul edilerek imzalanmıştır. Sözleşmenin 1. Maddesine göre, kültürel miras olarak kabul edilen unsurlar şunlardır:

- *Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.*
- *Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.*
- *Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar, "kültürel miras" sayılacaktır.*

Özellikle İkinci Dünya Savaşının ardından yoğun bir şekilde Kültürel Miras kavramının ortaya çıkışı ve Venedik, Malta, ICOMOS, UNESCO gibi uluslararası sözleşmelerle onaylanmasının sonrasında arkeolojide yeni akımlar ortaya çıkmaya başlamış ve Toplumsal Arkeoloji ve buna bağlı olarak toplumun arkeoloji bilinci açısından eğitilmesi gündeme gelmiştir (Apaydın 2014:177). Özellikle de giderek artan yapı faaliyetlerinin arkeolojik alanları tehdit etmesi, savaşların ardından yeni kurulan devletlerin kökeninin kültürlerini araştırma ve kendi kökenlerini kendilerinden önce bu topraklarda yaşayan kültürlere dayatma isteği toplum arkeolojisinin temel dayanaklarını oluşturmuştur.

1.4 Kültürel Miras Eğitiminin Önemi

Trendlerin, yönelimlerin ve ilgi alanlarının bir tüketim unsuru haline geldiği ve çok hızlı değiştiği güncel uygarlığımızda atalarımızın bıraktığı birikime ve bunun önemine karşı duyarsızlaşma yaygın tanık olduğumuz bir tarihsel yabancılaşma türü. Oysa bu birikim, geldiğimiz noktada kim olduğumuz ve ne olamadığımız gibi stratejik yaşamsal soruları yanıtlamak için sayısız bilgi, gelenek, düşünce, kanıt ve değer barındıran, bir çok disiplini ilgilendiren ve dahası ikincil alanyazına kıyasla daha güvenilir değerli bir bilgi kaynağıdır (Çulha Özbaş 2015: 750; Gökkaya-Yeşilbursa 2009: 484; Yeşilbursa 2008: 211; Yeşilbursa-Barton 2011: 4-5). Coğrafi sınırları, yerel kimlikleri ve dil engellerini aşarak, insan denilen varoluşun temel özelliklerini,

özniteliklerini, yol haritasını ve doğasını anlamamıza yardımcı olabilecek kültürel miras, yalnızca geçmişi daha iyi öğrenebilmemiz değil, sahip olduğumuz potansiyel ve olasılıkları anlamamız için de paha biçilmez bir araç.

Ülkemiz coğrafyasını oluşturan Anadolu yarımadası da birçok kültür ve uygarlığa ev sahipliği yapmış geçmişi ile kültürel miras açısından son derece zengindir. Bu zenginliğin korunması ve insanlığın hizmetine sunulması kuşkusuz kültürel, düşünsel, finansal ve politik açıdan birçok olumlu dışsal çıktısı vardır. Ancak böylesine büyük, zengin ve yaygın bir mirasın yalnızca kurumsal ve polisiye çözümlerle korunup insan yaşamına kazandırılması olanaksızdır. Kolektif mirasın korunması bir toplumsal kültür, bir yaşam biçimi konusu olmalıdır ki bu aynı zamanda kültürel mirastan beklenen yararın elde edilebilmesi açısından da en önemli değişkendir. Dolayısıyla, arkeoloji biliminin toplumsal arkeoloji boyutunda güttüğü amaçların gerçekleşmesinde en önemli paydaşların başında eğitim kurumları gelmektedir. Çünkü belirli bir konuda toplumsal farkındalık ve olumlu tutumların inşası öncelikle eğitim kurumlarının görevidir.

1980’li yıllardan itibaren ABD’de yaygın kullanılmaya başlanan kültürel miras eğitimi (heritage education) kavramı, maddi kültür ve insan tarafından elde edilen bilgileri kullanan ve çevreyi birincil öğretim kaynağı olarak yapılandıran bir öğretme ve öğrenme yaklaşımıdır (Hunter 1988: 56). ABD Ulusal Tarihi Koruma Vakfı (NTHP / National Trust for Historic Preservation) tarafından yapılan tanıma göre, “Kültürel miras eğitimi tarih ve kültür hakkında öğretme ve öğrenme yaklaşımıdır ve (...) tarihsel deneyimlerimizi ve kültürel ifadelerimizi oluşturan fikirler, temalar, konular, olaylar ve insanları anlamak ve takdir etmek için tarihsel çevreyi tanımlama, belgeleme, analiz etme ve yorumlamaya dayanır. Kültürel miras eğitimi, öğrencide bir koruma ahlakı geliştirmeyi amaçlamaktadır” (Lambert 1996: 2-3). Başta ABD olmak üzere etkin uygulandığı ülkelerde, çocuklara kültürel miras üzerinden verilen kültürler arası benzerlik ve farklılıklar eğitimi ile karşılıklı hoşgörünün yaygınlaşması ve etnik milliyetçi önyargıların aşılması amaçlanmıştır (Yeşilbursa-Barton 2011:6). Kültürel mirasın korunması ve bunlara yönelik insan tehdidinin önlenmesi esasen insanoğlunun kendi hafızasını koruma altına almasıdır. Koruma perspektifi ise pek çok değişkenle ilişkili olduğu için toplumun kolektif bilinci haline gelmelidir ki kültürel miras eğitimi de zaten bu ihtiyacın sonucu olarak gündeme gelmiştir. Günümüzde, farklı disiplinler

tarafından da kullanılmaya başlanan (Hunter 1992: 16) kültürel miras eğitimi kavramı, toplum arkeolojisi alanında, genel olarak kültürel miras bilinci oluşturmak amacıyla atölye ve proje çalışmaları gibi çeşitli eğitim faaliyetlerini ve arkeolojik alanlara yönelik farkındalık yaratma projelerini tanımlamaktadır.

Günümüzden binlerce yıl önce yaşamış insan elinden çıkmış nesneler maddi kültür varlıklarını oluşturmaktadır. 21 Temmuz 1983 te kabul edilen 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre; *“Kültür varlıkları: tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır”* biçiminde açıklanmıştır. Avrupa Konseyi tarafından yapılan *“kültürel miras, insanların sürekli değişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir ifadesi ve yansıması olarak mülkiyetten ayrı olarak tanımladıkları geçmişten miras kalan kaynaklardır”* (Sağ 2018: 8) tanımı, kültürel varlıkların somut olmayan ve manevi bir boyut içerdiklerini vurgulamaktadır. Bu vurgu, UNESCO’nun 1982 yılında Meksika’da düzenlenen konferansta dile getirmiş olduğu tanım da görülmektedir (Kasım 2019: 25):

“Bir halkın kültürel mirası; sanatçıların, mimarların, müzisyenlerin, yazarların, bilim adamlarının yapıtlarını, aynı zamanda bunların içinde adı bilinmeyen sanatçıların yarattığı eserleri, insanların maddi olmayan ifadelerini ve genelde topluma anlam veren tüm değerleri içerir. Kültürel miras insanların yaratıcılığını ifade eden; diller, törenler, inançlar, tarihi yerler ve anıtlar, edebiyat, sanat eserleri, arşivler ve kütüphaneler gibi hem somut hem de somut olmayan eserleri içerir.”

Günümüzden binlerce yıl öncesine ait yer altındaki, yer üstündeki ve su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve gelecek nesillere bırakılabilmesi için toplumu oluşturan bireylerin atalarımızdan kalan kültürel mirasın korunması gerektiği bilinciyle yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla, küçük yaştan itibaren bireylerde arkeoloji ve kültürel miras bilinci kazandırılması hedeflenmelidir (Akurgal 1998: 58). Bunun için de arkeoloji ve kültürel miras eğitimi yoluyla çocukların ve toplumun bilinçlendirilmesi önemlidir. İnsanın kendisini ve çevresini

tanıma ve algılama yeteneği (TDK 2008: 191) olarak tanımlanan bilinç, kültürel miras açısından geçmiş ve bugün arasındaki bütünlük ve örüntüye ve geçmişten geliyor olmaya dair yüksek bir farkındalık halini ifade eder (Aydoğan 2020: 31).

Kültürel miras unsurları ilk insanın var oluşundan bu güne kadar insanlığın hangi aşamalardan geçerek geldiğini göstermesi bakımından önemlidir. Arkeolojik alanlar ister bir höyük ister bir ören yeri olsun geçmişten günümüze kadar gelen bir bilgi arşividir. Arkeolojik kültür varlıklarının içerdiği bu bilgiyi ortaya çıkarmak ve bunu toplumun yararına sunmak arkeologların en önemli görevidir (Özdoğan 2006: 35).

Bireyde kültürel miras bilinci oluşturmak formal eğitim işini üstlenen okulların düşen bir görevidir. Çocuğun formal eğitimde geçirdiği sürede uygulanan kültürel miras eğitimi onun neden önemli olduğu konusunda ufkunun gelişmesini sağlar (Apaydın 2021: 71). Bunun için eğitim sürecinin her aşamasında üzerinde durulması gerekmektedir. Geçmişten kalan bir arkeolojik nesnenin tek ve nadir olması, eseri tekrar üretme şansının bulunmaması ve geçmişte ki yaşamışlıklar hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Kültürel miras eğitiminden yoksun bireyler yaşadığı topraklarda kendisinden önce yaşamış atalarını, dolayısıyla da ulusal tarihini anlayamamakta ve kültürel mirasa ve kültürel varlıklara sahip çıkamamaktadır (Sert 2003: 99). Doğal olarak bireyin hakkında fikir sahibi olmadığı ve tanımadığı bir nesneyi sevmesi ve koruması beklenemez.

Arkeolojik kültür varlıklarına doğal etkenler dışında en çok tahribat insanlar tarafından yapılmaktadır. Kültürel mirasa zarar vermeyi engellemenin ve koruma konusunda bilinç oluşturma en etkili yolu vatandaşların küçük yaşlardan itibaren planlı ve programlı bir eğitim yoluyla bilinçli hale getirilmesidir. Çocuklar aracılığıyla ailelere ulaşmak ve böylece bir koruma zinciri oluşturabilmek kültürel miras bilincinin inşasında öncelikli hedeftir (Şahin, 2018: 358). Kültürel miras eğitiminin çok iyi bir şekilde etkinliklerle genişletilerek tasarlanıp uygulanması, genç kuşakta nereden geldiklerini ve gelecekte kendilerini nelerin beklediğini anlamaları noktasında yol gösterici olabilmektedir (Aydoğan 2020: 52).

Koruma amaçlı düzenlemelerde yalnızca yasaklayıcı kurallar anlayışı yerine, bireyin içinde yaşadığı ortamlarla birlikte, tüm toplumun ele alındığı eğitim

politikalarının üretilmesi kültürel mirasın tanıtılması ve korunmasında önemli düzeyde olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bunun içindir ki gelişmiş ülkeler bireyde kültürel mirası koruma bilincini geliştirmeyi zorunlu eğitimde önemle üzerinde durulması gereken bir eğitim olarak görmeye başlamışlardır (Erdur - Güneş 2013: 82). Örneğin, bizim öğretim programlarımızda Anadolu topraklarının yetiştirdiği ozan Homeros'a yer verilmezken, Batı ülkeleri ise aynı Homeros'a temel eğitim çağlarından başlayarak hak ettiği önemi atfetmektedirler. Basit gibi görünen bu durumun arka planında, Batılıların tarih bilincini ve beraberinde kültürel miras bilincini milattan önceki dönemlere kadar götürerek Antik çağ ile bağ kurmaları yatmaktadır. Aynı durum, Troya da dâhil olmak üzere birçok Anadolu zenginliği için örneklendirilebilir.

Kültürel miras eğitime bu alanda sıklıkla atıf yapılan Donaldson ve Donaldson'un 1958 tarihli ve güncelliğini halen koruyan tanımı açısından bakıldığında “for” temelli bir eğitim faaliyeti olarak tanımlanabilir. Şöyle ki Donaldson ve Donaldson (Rickinson vd. 2004:6-57), okul dışında gerçekleştirilecek öğrenme-öğretme etkinliklerinin “in, about ve for - outdoor” olmak üzere üç boyutlu bir yapısının olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımı kültürel miras eğitime uyarlırsak, kültürel miras unsurlarının öğretilmesinin mekân boyutu (*in*) bizi tarih öğretilmesine götürürken; neyin (*about*) hangi amaçla (*for*) öğretileceği boyutları ise kültürel miras eğitimi ve kültürel mirasın korunması konularına götürmektedir. Özetle bu boyutlar öğrenmenin nerede gerçekleşeceği, neyin öğretileceği ve öğrenmenin amacının ne olacağı hakkında bir tanımlamadır ve “for outdoor” (amaç) boyutu, öğrenme-öğretme etkinliklerinin gerçekleştirileceği mekân ya da mekânsal unsurlar adına kazanmamız gereken duyuşsal kazanımlar ve olumlu tutumları ifade etmektedir. Bunlar ise vatandaşların, parçası oldukları doğal çevreye ve kültürel mirasa saygı duymaları bağlamında kazanımlardır ki koruma bilinci inşasına yönelik pedagojik kazanımları temsil ederler.

Toplum arkeolojisi bakımından ele alındığında, kültürel miras eğitiminin öğrencilere katacağı pedagojik kazanımlar şöyle özetlenebilir (Çapar - Şenşekerci 2021: 1047):

- Geçmiş günümüze getirerek tarihi gerçek kılar, böylece ilgi ve merakı canlandırıp güdüler ve öğrenmeyi teşvik eder.
- Geçmiş, bugün ve gelecek arasında empatik bağ kurulmasına yardımcı olur.

- Tarihsel düşünme becerilerinin gelişimini destekler, tarihsel kavram ve terimlerin öğretimini kolaylaştırır.
- Disiplinler arası ve çok perspektifli bakış açısı kazandırır.
- Zaman içindeki değişim ve sürekliliğin, benzerlik ve farklılıkların algılanıp kavranmasına yardımcı olur.
- Öğrencilerde gözlem yapma, veri toplama, benzetme ve karşılaştırma, analiz ve sentez yapma, haritalarla çalışma, kanıtları değerlendirme, hipotez kurma ve sonuca varma gibi becerilerin gelişimini destekler.
- Bilişsel öğrenmenin yanı sıra duyuşsal öğrenme de sağlar; tarihsel çevreyi koruma bilincini, aidiyet duygusunu, toplumsal sorumluluk anlayışını ve toplumsal katılma becerilerini geliştirir.

Alanyazına bakıldığında, kültürel miras eğitiminin dünyada ve ülkemizde güncelliğini koruyan, ancak henüz başlangıç aşamasında bulunan bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu konuda birçok politik, kurumsal, teorik ve finansal eksiklik bulunduğu görülmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu tez çalışmasında, hem nitel hem de nicel veri toplama tekniklerine dayanan karma yöntem (mixed-methods) araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplum arkeolojisine yönelik bilgi, mesleki yeterlilik, tutum ve görüşleri betimleyici nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmiştir. İkinci aşamada ise, deneysel desen kullanılarak, ortaokul 5. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan ön test-son test uygulamalarıyla toplum arkeolojisi temelli öğretimin öğrenme kazanımları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

İlk aşamada, araştırmaya gönüllü olarak katılan 50 sosyal bilgiler öğretmenine hem anket uygulanmış hem de yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket verileri, betimsel istatistik yöntemleriyle analiz edilirken, görüşmelerden elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

İkinci aşamada, deneysel araştırma deseni kapsamında bir çalışma grubu ve bir kontrol grubu oluşturulmuştur. Örneklem, ortaokul 5. sınıf düzeyindeki beş farklı şubede öğrenim gören 122 öğrenciye uygulanan ön test sonuçlarına göre belirlenmiştir. Başarı puanları açısından dengeli iki şube çalışma grubu olarak seçilmiş, ardından öğretmen görüşleri doğrultusunda şubelerden biri deney, diğeri kontrol grubu olarak atanmıştır. Bu yöntem, amaçlı örnekleme stratejisi çerçevesinde, eşitlenmiş grup tasarımı yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir. Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Çalışma grubunda, toplum arkeolojisi temelli öğretim yöntemiyle üç hafta süreyle ders işlenmiş, kontrol grubunda ise mevcut öğretim programına sadık kalınmıştır. Uygulama sürecinin ardından her iki gruba son test uygulanmış ve öğretim yönteminin öğrenme kazanımları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Veriler, bağımlı ve bağımsız örneklemler için t-testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bu yöntemle, toplum arkeolojisi temelli öğretimin öğrencilerin kültürel miras farkındalığı, tarihsel düşünme becerileri ve öğrenme kazanımları üzerindeki etkileri bilimsel veriler ışığında değerlendirilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu tez çalışmasında elde edilen veriler, öğretmenler ve öğrenciler olmak üzere iki farklı çalışma grubundan elde edilmiştir. Öğretmenler için oluşturulan çalışma grubunda, araştırmanın genellenebilir sonuçlar üretmeyi hedeflemediği göz önünde bulundurularak, evreni temsil eden bir örneklem yerine; araştırma konusunu deneyimlemiş, o olguyu yansıtmaya yeterliliğine sahip, araştırmaya ilgi duyan ve gönüllü olan katılımcılardan oluşan bir grup seçilmiştir. Bu doğrultuda, amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Katılımcılar, aşağıdaki ölçütlere göre seçilmiştir: (i) Eğitim Fakültesi mezunu olma, (ii) Sosyal Bilgiler dersini geçmişte ve halen vermiş olma. Bu ölçütlere uygun, aynı zamanda gönüllü katılımda bulunan 50 öğretmen, Bursa ili merkez ilçeleri olan Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerindeki farklı gelir gruplarına sahip semtlerde yer alan üçer ortaokuldan (toplamda 9 okul) seçilmiştir. Seçim sürecinde, öğretmenlere araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve görüşme yapmayı kabul eden öğretmenlere gönüllü katılım formu imzalatılmıştır. Etik ilkelere uygun olarak, bulguların sunumunda öğretmenlerin kimlik bilgileri gizli tutulmuş, her bir öğretmen anonim olarak Ö1, Ö2, Ö3... şeklinde kodlanmıştır.

Öğrenci çalışma grubunun oluşturulmasında ise, İl Milli Eğitim Müdürlüğünden bilgi alınarak orta gelir düzeyine sahip bir ortaokul seçilmiş ve bu okulun tüm beşinci sınıflarında öğrenim gören 122 öğrenciye bir ön test uygulanmıştır. Test sonuçları doğrultusunda, başarı düzeyleri benzer olan ve sosyal bilgiler dersine aynı öğretmenin girdiği iki şube seçilerek biri çalışma, diğeri ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Öğretmen çalışma grubunda, araştırma sorularına yanıt elde etmek amacıyla, katılımcı bilgileri, anket formu ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu olmak üzere üç bölümden oluşan bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Anket formu, çoktan seçmeli sorulardan oluşmuş ve öğretmenlerin bilgi düzeylerini, tutumlarını ve görüşlerini ölçmeyi hedeflemiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formu ise açık uçlu sorular içermektedir. Bu araçlar, öğretmenlerin toplum arkeolojisi ve arkeoloji eğitimine

yönelik algılarını ve farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Anket ve görüşme soruları, konuya dair alanyazın taraması yapılarak hazırlanmış ve kapsam geçerliliği sağlamak için Eğitim Fakültesi'nde görev yapan üç uzmana sunulmuştur. Uzmanlar, tarihsel çevre ve kültürel miras eğitimi, değer ve beceri öğretimi, öğretimde planlama ve değerlendirme alanlarında uzmanlaşmış akademisyenlerdir. Uzman görüşleri doğrultusunda yapılan incelemelerle, veri toplama aracının içerik ve biçimsel açıdan geçerliliği artırılmıştır.

Yapılan uzman incelemesi sonrasında, veri toplama aracı pilot uygulama için 2 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmış ve öğretmenlerden alınan geri bildirimlerle aracın son hali şekillendirilmiştir. Bu süreç, veri toplama aracının güvenilirliğini ve geçerliliğini pekiştirmiştir.

Öğrenci çalışma grubunda uygulanan test, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda belirtilen öğrenme çıktıları ve ders kitabında yer alan Hazırlık, Geliştirme, Ünite Değerlendirme soruları ile performans ödevleri referans alınarak hazırlanmıştır. Testin içeriği, öğretim programındaki hedeflere uygun olarak oluşturulmuş ve böylece öğrencilerin akademik başarısını ölçmek için geçerli bir araç sağlanmıştır. Soruların zorluk seviyelerinde öğrencilerin gelişim ve öğrenme basamakları dikkate alınmıştır. Test, hem alt hem de üst düzey düşünme becerileri dâhil olmak üzere içerik hedeflerinin tüm aralığını kapsadığı için dengeli temsil esasına uygundur. Hazırlanan sorular arkeoloji uzmanı olan danışman öğretim üyesinin yanı sıra, bir sosyal bilgiler eğitimi uzmanı ve bir de ölçme-değerlendirme uzmanı olmak üzere üç uzmanın denetiminden geçirilmiş ve gerekli revizyonlar yapılmıştır. Oluşturulan sorular, 15'er gün arayla pilot olarak seçilmiş bir 5'nci sınıf şubesinde uygulanmış ve elde edilen puanlar arasındaki tutarlılığa bakılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Veri toplama çalışmaları, MEB'den gerekli yasal izinler alındıktan sonra, öğretmenlerle uygun saatleri konusunda randevulaşarak ve ikili görüşme için sessiz ve uygun okul ofisleri kullanılarak yapılmıştır. Her bir görüşme, yazılı anket formlarının doldurulması dâhil olmak üzere ortalama 30 dakika sürmüştür. Görüşmeler başlatılmadan önce yazılı bilgilendirme metni okunmuş, metnin doğru anlaşıldığından

emin olmak için de ayrıca sözlü açıklamalar yapılmıştır. Tüm görüşmeler, katılımcıların izin ve onayları doğrultusunda telefonda yüklü ses kayıt yazılımı ile kaydedilmiş ve ayrıca gerekli yerlerde de yazılı notlar alınmıştır. Görüşmeler esnek bir söyleşi havasında gerçekleştirilmiş, konuşmanın akışı içinde bazen soruların sırası yer değiştirmiş, bazı sorular farklı cümleler ile yeniden sorulmuş ve bazen de formda yer almayan ek sorular yöneltilmiştir.

Bütün görüşmeler tamamlandıktan sonra, ses kayıtları yine telefon yazılımı kullanılarak metin haline getirilmiş ve her biri önce betimsel analiz kullanılarak incelenmiştir. Katılımcı görüşleri etik kurallar gereği her bir katılımcıya kod adı verilerek ele alınmış ve incelenen görüşler tematik olarak kodlanmıştır. Daha sonra içerik analizi uygulanmış ve her bir temanın frekans/yüzdesi hesaplandıktan sonra, temalar kategorilere göre ayrıştırılarak tablo düzeninde sunulmuştur.

Analizin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, görüşmelerden elde edilen metinsel kayıtlar, Sosyal Bilgiler eğitimi alanında lisansüstü derecesine sahip iki Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından incelenmiştir. Bu süreçte, oluşturulan temalar ve temaların kategorik sınıflandırmaları hakkında dış denetçi olarak öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Elde edilen mutabakat ya da görüş ayrılıkları, Miles - Huberman'ın (1994: 64) önerdiği “Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)” formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Analiz sonucunda, dış denetçiler arasındaki görüş birliği katsayısının 0.95 olduğu belirlenmiştir. Bu oran, Miles - Huberman'ın (1994: 64) önerdiği 0.70 güvenirlilik alt sınırının üzerinde olup, çalışmanın güvenilirliğini desteklemektedir.

Yine öğrencilere uygulanan testlerde de okul yönetimi ve ders öğretmenleri ile mutabakat sağlanarak bir ders saati kullanılmış; katılımcı öğrenciler test öncesinde bir araştırmanın parçası oldukları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Ön test uygulaması ders öğretmenlerinin desteğiyle tüm şubelerde eş zamanlı olarak yapılmış, 4 hafta sonra da deney ve kontrol gruplarına test uygulandıktan sonra, elde edilen veriler t-testi ile analiz edilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular

3.1.1. Katılımcı Öğretmen Bilgileri

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyeti

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Kadın (Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26, Ö30, Ö32, Ö35, Ö36, Ö40, Ö41, Ö43, Ö46)	25
2	Erkek (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö10, Ö19, Ö20, Ö23, Ö24, Ö27, Ö28, Ö29, Ö31, Ö33, Ö34, Ö37, Ö38, Ö39, Ö42, Ö44, Ö45, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	25
Toplam		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 2. Katılımcıların Mezuniyet Alanları

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö42, Ö47, Ö48)	30
2	Tarih (Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö24, Ö25, Ö31, Ö32, Ö33, Ö39, Ö40, Ö41, Ö43, Ö44, Ö49)	16
3	Coğrafya (Ö30, Ö45, Ö46, Ö50)	4
Toplam		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 3. Katılımcıların Kıdem Yılları

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	0-3 yıl	0
2	4-5 yıl (Ö26)	1
3	6-10 yıl (Ö11, Ö14, Ö15, Ö21, Ö37)	5
4	11-20 yıl (Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20,	17

	Ö22, Ö28, Ö29, Ö34, Ö38, Ö48)	
5	21 yıl ve üzeri (Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö19, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö35, Ö36, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö49, Ö50)	27
		<i>Toplam</i> 50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Bu araştırmada, 50 öğretmenden oluşan bir katılımcı grubu ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet dağılımı eşit olup, %50'si kadın, %50'si erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Eğitim geçmişleri incelendiğinde, %60'ının araştırma konusu olan dersin öğretmenlik alanından mezun olduğu, %40'ının ise farklı disiplinlerden geldiği belirlenmiştir. Bu durum, araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki formasyonları açısından çeşitlilik gösterdiğini ve disiplinler arası bir perspektif sunduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (n=44) 10 yıl üzerinde mesleki deneyime sahip olması, elde edilen verilerin alan bilgisi ve pedagojik tecrübeye dayalı olarak şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, katılımcıların anket konusundaki değerlendirmelerinin yeterli bilgi ve deneyime dayandığı varsayılabilir.

3.1.2. Anket Formu Bulguları

Tablo 4. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere toplum arkeolojisi konusunda bir bakış açısı kazandırdığını düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö18, Ö22, Ö23, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö38, Ö40, Ö43, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	24
2	Hayır (Ö16, Ö19, Ö20, Ö24, Ö33, Ö37, Ö39, Ö42)	8
3	Kısmen (Ö3, Ö7, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö21, Ö25, Ö31, Ö32, Ö34, Ö35, Ö36, Ö41, Ö44, Ö45, Ö46)	18
		<i>Toplam</i> 50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 4'de sunulan bulgulara göre, katılımcı öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere toplum arkeolojisi konusunda bir bakış açısı kazandırma düzeyine yönelik anlamlı bir görüş birliğine sahip değildirler. Katılımcıların yaklaşık yarısının (n=24) bu dersin ilgili bakış açısını kazandırdığına inanması, müfredatın bu konuyu

belirli bir ölçüde desteklediğini düşündürmektedir. Ancak, katılımcıların diğer yarısının ise olumsuz (8 öğretmen) ya da kararsız yanıtlar vermiş olmaları ders içeriğinin toplum arkeolojisi bağlamında yeterince etkili olmayabileceğini ya da öğretim sürecinde uygulamaya yönelik eksiklikler bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere arkeolojik kalıntıların nasıl ziyaret edileceği konusunda yeterli bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö4, Ö6, Ö11, Ö12, Ö22, Ö23, Ö40, Ö41, Ö47, Ö50)	10
2	Hayır (Ö3, Ö5, Ö10, Ö13, Ö16, Ö19, Ö20, Ö24, Ö25, Ö29, Ö30, Ö33, Ö36, Ö38, Ö39, Ö44)	16
3	Kısmen (Ö1, Ö2, Ö7, Ö8, Ö9, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö21, Ö26, Ö27, Ö28, Ö31, Ö32, Ö34, Ö35, Ö37, Ö42, Ö43, Ö45, Ö46, Ö48, Ö49)	24
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 5’te sunulan bulgulara göre, katılımcıların yalnızca beşte birinin (n=10) bu konudaki eğitimin yeterli olduğunu düşünmesi, mevcut öğretim programının arkeolojik alanları bilinçli bir şekilde ziyaret etmeye yönelik doğrudan ve sistematik bir eğitim içeriği bakımından yetersiz olduğunu göstermektedir. Nitekim 16 öğretmenin de bu konuda doğrudan hayır yanıtı vermiş olması, bu saptamayı pekiştirmektedir. Buna göre, öğretim programının arkeolojik alanların bilinçli ziyaret edilmesine yönelik öğrenme kazanımları açısından zenginleştirilmesi yararlı olabilir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere bir kültürel miras ve bu mirası koruma bilinci kazandırdığını düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö38, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	43
2	Hayır (Ö19, Ö24, Ö37)	3
3	Kısmen (Ö5, Ö39, Ö44, Ö45)	4
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 6'da sunulan bulgulara göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin %86'sının bu soruya evet yanıtını vermesi Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere kültürel mirası koruma bilinci kazandırması hususu mevcut öğretim programının en etkili ve başarılı olduğu boyutlarından birisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Öğrencilerinizle okul dışındaki kültürel miras örneklerine alan gezileri düzenliyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö6, Ö9, Ö10, Ö12, Ö19, Ö20, Ö28, Ö29, Ö34, Ö40, Ö46, Ö50)	12
2	Hayır (Ö3, Ö5, Ö7, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö24, Ö26, Ö31, Ö33, Ö35, Ö37, Ö38, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö47)	22
3	Kısmen (Ö1, Ö2, Ö4, Ö8, Ö11, Ö13, Ö23, Ö25, Ö27, Ö30, Ö32, Ö36, Ö39, Ö41, Ö48, Ö49)	16
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 7'de sunulan bulgulara göre, katılımcıların yalnızca % 24'ünün düzenli olarak alan gezileri yaptığını belirtmesi, bu tür etkinliklerin yaygın olmadığını göstermekte ve bütçe yetersizliği, idarî sınırlamalar ve lojistik zorluklar gibi çeşitli kısıtlamaların belirleyici olabileceğini düşündürmektedir. Alan gezisi yönteminin uygulanmasına yönelik birçok araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren bu bulgu, bu tür etkinliklerin teşvik edilmesi için maddi ve yapısal desteklerin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezileri düzenliyorsanız, bir akademik yıl içinde kaç organizasyon yapabiliyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	1 kez (Ö7, Ö8, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23, Ö25, Ö28, Ö30, Ö32, Ö35, Ö36, Ö39, Ö40, Ö48, Ö49, Ö50)	21
2	2 kez (Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö27, Ö34, Ö41, Ö46)	12
3	Hiç düzenlemiyorum (Ö3, Ö5, Ö16, Ö17, Ö21, Ö24, Ö26, Ö31, Ö33, Ö37, Ö38, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö47)	16
4	5 kez ve daha fazla (Ö29)	1
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 8'de sunulan bulgular, Tablo 7'de sunulan bulguları pekiştirmektedir. Buna göre, öğretmenlerin kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanlarına yönelik alan gezilerinin çok sınırlı ve sürekliliği olmayan etkinlikler olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanları üzerinde sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılacak yeterli dijital materyale sahipseniz, bunları bir akademik yıl içinde kaç derste kullanıyorsunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	1 (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö9,Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö20, Ö26, Ö29, Ö30, Ö31, Ö33, Ö35, Ö39, Ö40, Ö42, Ö43, Ö44, Ö47, Ö50)	23
2	2 (Ö10, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25,Ö28,Ö45,Ö49)	8
3	3 (Ö4, Ö8, Ö19, Ö27, Ö41, Ö46)	6
4	4 (Ö2,Ö12, Ö32, Ö36)	4
5	Daha fazla (Ö5, Ö11, Ö13, Ö18, Ö21, Ö34, Ö37, Ö38, Ö48)	9
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 9'da sunulan bulgular, dijital içeriklerin eğitim sürecine entegrasyonunun istenilen düzeyde olmadığını göstermekte ve bunun dijital okuryazarlık, ders programının yoğunluğu ve teknik altyapı gibi faktörler nedeniyle kısıtlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 10. Öğrencilerinizle birlikte Bursa arkeoloji müzesine alan gezisi düzenlediniz mi?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö6, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13, Ö18, Ö24, Ö27, Ö30, Ö32, Ö46, Ö50)	12
2	Hayır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö28, Ö29, Ö31, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö47, Ö48, Ö49)	38
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 10'da sunulan bulgular, eğitim durumlarında müze ziyaretlerinden yararlanmanın aynı kent içindeki organizasyonlar için bile beklenen düzeyin çok gerisinde kaldığını göstermektedir. Bu ziyaretlerin somut ve kalıcı öğrenme

deneyimlerine katkı sağladığı göz önünde bulundurulduğunda, bu tür etkinliklerin teşvik edilmesi ve öğretmenlerin bu konuda desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo 11. Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz kültürel miras alanlarını biliyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	47
2	Hayır (Ö7, Ö16, Ö41)	3
<i>Toplam</i>		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 11'de sunulan bulgular öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (%94) görev yaptıkları ilde öğretim amaçlı yararlanabilecekleri kültürel miras alanlarını bildiğini göstermektedir. Bu yüksek oran, öğretmenlerin kültürel mirasa dair farkındalık seviyesinin genel olarak güçlü olduğunu ve bulundukları çevredeki eğitim potansiyeline aşına olduklarını düşündürmektedir.

Tablo 12. Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz arkeolojik sit alanlarını biliyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö11, Ö12, Ö13, Ö15, Ö18, Ö19, Ö21, Ö22, Ö25, Ö28, Ö29, Ö32, Ö33, Ö34, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö50)	33
2	Hayır (Ö1, Ö7, Ö9, Ö10, Ö14, Ö16, Ö17, Ö20, Ö23, Ö24, Ö26, Ö27, Ö30, Ö31, Ö35, Ö36, Ö49)	17
<i>Toplam</i>		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 12'de sunulan bulgular Tablo 11'deki bulguları pekiştirecek niteliktedir. Ancak arkeolojik sit alanları aktif olarak kullanılan diğer kültürel sit alanlarına kıyasla görece daha fazla bilişsel donanım ya da özel bir ilgi ve merak gerektiren alanlar olduğu

ve sadece gözleme dayalı ziyaretlerin yeterli tarihsel ipuçları sunmayabildiği alanlar olduğu için, bu alandaki farkındalık düzeyi nispeten daha düşüktür.

Tablo 13. Mezun olduğunuz öğretmenlik programının, size kültürel miras alanları ve arkeolojik sit alanlarından öğretim amaçlı olarak nasıl yararlanılacağı konusunda yeterli mesleki bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Yeterli (Ö1, Ö9, Ö11, Ö21, Ö22, Ö29, Ö32, Ö38, Ö41, Ö44, Ö46, Ö47)	12
2	Kısmen yeterli (Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö31, Ö33, Ö34, Ö36, Ö37, Ö39, Ö40, Ö42, Ö43, Ö45, Ö48, Ö49, Ö50)	31
3	Hiç yeterli değil (Ö3, Ö7, Ö8, Ö20, Ö23, Ö30, Ö35)	7
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 13'te sunulan bulgular, öğretmenlerin kültürel miras alanları ve arkeolojik sit alanlarından öğretim amaçlı yararlanma konusunda olması beklenen mesleki bilgi ve beceriye yeterli düzeyde sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu bulgular, öğretmen yetiştirme programlarının kültürel miras eğitimi konusunda daha kapsamlı ve uygulamaya dönük içeriklerle güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle saha çalışmaları, dijital materyaller ve disiplinler arası yaklaşımların programa entegre edilmesi, öğretmenlerin bu alanda daha donanımlı hale gelmesini sağlayabilir.

Tablo 14. Kültürel miras eğitimi, yerel tarih ya da sözlü tarih gibi alanlarda katıldığınız hizmet içi eğitim programları oldu mu?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18, Ö21, Ö24, Ö29, Ö30, Ö32, Ö39, Ö41)	12
2	Hayır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö31, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö40, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	38
<i>Toplam</i>		<i>50</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 14'te sunulan bulgular, eğitim sisteminde bu konulara yönelik mesleki gelişim fırsatlarının sınırlı olduğunu ya da öğretmenlerin bu tür programlara erişimde zorluk yaşadığını düşündürmektedir. Kültürel miras eğitimi ve yerel tarih çalışmaları, öğrencilere tarihsel bilinç kazandırmada önemli bir rol oynadığından, öğretmenlerin bu alanda daha fazla desteklenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, öğretmenlere yönelik saha çalışmaları, atölyeler ve dijital eğitim materyalleri ile desteklenmiş kapsamlı hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi, bu alandaki eksiklikleri gidermeye yardımcı olabilir.

Tablo 15. Okulunuzda kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanları hakkında sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılan yeterli sayıda görsel-işitsel materyal bulunduğunu düşünüyor musunuz?

S.N.	Kodlanmış özellikler	f
1	Evet (Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö10, Ö11, Ö13, Ö16, Ö19, Ö22, Ö29, Ö30, Ö31, Ö34, Ö35, Ö37, Ö38, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48)	25
2	Hayır (Ö1, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö32, Ö33, Ö36, Ö39, Ö40, Ö49, Ö50)	25
Toplam		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 15'te sunulan bulgular, okullar arasında dijital altyapı ve eğitim kaynakları açısından önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu durum, bazı okullarda teknolojiye dayalı öğretim yöntemlerinin daha fazla desteklendiğini, bazılarında ise bu imkânların kısıtlı kaldığını düşündürmektedir. Kültürel miras eğitiminin daha etkili ve erişilebilir hale gelmesi için görsel-işitsel materyallerin okullar arasında eşit şekilde dağıtılması, öğretmenlerin dijital kaynakları daha verimli kullanmalarına yönelik eğitimlerin artırılması ve sanal gezilerin müfredatla daha güçlü bir şekilde ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

3.1.3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Bulguları

3.1.3.1. Bilgi ve Farkındalık Kategorisindeki Bulgular

Tablo 16. Öğretmenlerin toplum arkeolojisi kavramına yönelik farkındalıkları ve tanımları

S.N.	Kodlanmış tanımlar	f
1	Hayır, ilk kez duyuyorum. Tanımlayamıyorum (Ö1, Ö4, Ö7, Ö16, Ö18, Ö19, Ö24, Ö27, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö42, Ö45, Ö47)	20
2	Evet duydum. Toplumun arkeolojik sit alanlarının önemini kavraması ve korunmaları için gerekli bilgi ve becerilerle donanmalarına yönelik çalışmalar yapan arkeoloji disiplini (Ö2, Ö10, Ö11, Ö12, Ö17, Ö20, Ö26, Ö34, Ö40, Ö44, Ö46, Ö48)	12
3	Hayır, ilk kez duyuyorum. Toplumun arkeoloji bilimine olan ilgisini artırmaya yönelik bir arkeoloji alt dalı olabileceğini tahmin ediyorum (Ö22, Ö23, Ö25, Ö43, Ö50)	5
4	Hayır, ilk kez duyuyorum. Arkeolojik sit alanlarının korunmasında toplum desteğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar olabileceğini tahmin ediyorum (Ö9, Ö14, Ö15, Ö21)	4
5	Evet duydum. Toplumun arkeoloji bilimine önem ve değer vermesi için yürütülen yaygın eğitim faaliyetleri olabileceğini düşünüyorum (Ö3, Ö8, Ö28, Ö49)	4
6	Evet duydum. Arkeologların kazı yaptıkları kültürlerin toplumsal yaşayışını açığa çıkarmaya çalıştıkları arkeoloji alt dalı olabileceğini düşünüyorum (Ö5, Ö6, Ö41)	3
7	Hayır, ilk kez duyuyorum. Arkeolojinin, toplum yaşamını inceleyen alt dalı olabileceğini tahmin ediyorum (Ö13, Ö29)	2
Toplam		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 16'da sunulan bulgular öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (%62) bu terimi daha önce duymadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların %40'ı kavramı tamamen bilinmez olarak değerlendirirken, %22'si ilk kez duydukları halde çeşitli tahminlerde bulunmuştur. Öte yandan, öğretmenlerin %38'i bu kavramı daha önce duyduklarını belirtmiş ve farklı açılardan tanımlamaya çalışmıştır. En yaygın doğruya yakın tanım, toplum arkeolojisini halkın arkeolojik mirasa olan farkındalığını artırma ve korunmasını sağlama çabalarıyla ilişkilendiren yanıtlardan oluşmaktadır. Yanlış veya eksik tanımlamalar ise daha çok toplum arkeolojisinin işlevini ya sadece eğitim boyutuna ya da kazı süreçlerine indirgeyen görüşlerden gelmektedir. Bu durum, toplum

arkeolojisinin akademik çevreler dışında yeterince yaygın olarak bilinmediğini ve yanlış anlaşılmalara açık olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle eğitimciler arasında bu kavramın daha fazla tanıtılması, arkeolojik mirasın korunması ve topluma kazandırılması açısından önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 17. Öğretmenlere göre, toplumun yeterli düzeyde arkeoloji eğitimi alması ve arkeolojik bir perspektif kazanması

S.N.	Kodlanmış açıklamalar	f
1	Geçmiş toplumların tanınmasına ve bu bilginin gelecekteki kuşaklara daha etkin aktarılmasına katkı sağlar (Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö18, Ö22, Ö23, Ö26, Ö28, Ö29, Ö40, Ö41, Ö44, Ö49)	19
2	Arkeolojik sit alanlarının daha etkin korunmasına yardımcı olur (Ö2, Ö4, Ö7, Ö12, Ö13, Ö18, Ö20, Ö22, Ö30, Ö32, Ö34, Ö36, Ö47, Ö48)	14
3	Geçmişe yönelik farkındalık ve tarih bilinci kazandırır (Ö1, Ö15, Ö17, Ö24, Ö27, Ö33, Ö37, Ö38, Ö43, Ö45, Ö46, Ö49, Ö50)	13
4	Toplumun kendisini daha iyi ve gerçekçi tanımasını sağlar (Ö19, Ö21, Ö31, Ö42)	4
5	İlgisiz yanıt (Ö16, Ö25, Ö35, Ö39)	4
6	Arkeoloji bilimine yönelik toplumsal ilgiyi artırır (Ö5)	1
<i>Toplam</i>		<i>55</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 17’de sunulan bulgular, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun arkeoloji eğitiminin topluma katkıları konusunda bilinçli olduğunu göstermektedir. Yanıtların dağılımı incelendiğinde, en çok vurgulanan noktanın (%38) arkeoloji eğitiminin geçmiş toplumları tanıma ve bu bilginin geleceğe aktarılmasını sağlama işlevi olduğu görülmektedir. Bunu, arkeolojik sit alanlarının korunmasına (%28) ve tarih bilinci kazandırmaya (%26) yönelik görüşler takip etmektedir. Daha az sayıda katılımcı ise arkeoloji eğitiminin bireyin kendini daha iyi tanımasını sağladığını veya arkeoloji bilimine ilgiyi artırdığını belirtmiştir. Dört katılımcının tamamen alakasız yanıt vermesi ise, konuyla ilgili farkındalık eksikliğine işaret edebilir. Genel olarak öğretmenler, arkeoloji eğitiminin kültürel mirasın korunması ve tarih bilincinin geliştirilmesi açısından önemli olduğunun farkında olmakla birlikte, bu eğitimin bireysel ve toplumsal kimlik üzerindeki etkilerine dair daha az düşünülmektedir. Bu durum, arkeoloji eğitiminin yalnızca koruma ve tarih aktarımıyla sınırlı görülmemesi gerektiğini, aynı zamanda bireyin ve toplumun

kendini tanımasına katkı sağlayan çok yönlü bir araç olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 18. Öğretmenlere göre kültürel miras kavramı

S.N.	Kodlanmış tanımlar	f
1	Geçmişten günümüze insanların sonraki kuşaklara aktara geldikleri her türlü maddi manevi kültürel değerlerdir (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	44
2	İlgisiz yanıt (Ö23, Ö32, Ö41)	3
3	Geçmişten gelen ve tüm insanlığın ortak değeri olabilecek evrensel niteliklere sahip olan mirastır (Ö8, Ö12)	2
4	Tüm toplumların katkısıyla oluşmuş olan mirastır (Ö24)	1
<i>Toplam</i>		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 18’de sunulan bulgular, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%88) kültürel miras kavramını doğru ve kapsamlı bir şekilde tanımlayabildiğini göstermektedir. En yaygın tanım, kültürel mirası geçmişten günümüze aktarılan maddi ve manevi değerler bütünü olarak gören yaklaşımdır. Ancak, sadece üç katılımcının (%6) kültürel mirası insanlığın ortak değeri olarak vurgulaması ve yalnızca bir katılımcının (%2) tüm toplumların katkısıyla oluşan bir miras olduğuna değinmesi, kültürel mirasın evrensel ve kolektif yönlerinin görece daha az fark edildiğini göstermektedir. Genel olarak, kültürel mirasın ulusal ve yerel boyutlarına güçlü bir vurgu yapılırken, evrensel ve kolektif perspektifin daha az benimsenmesi, kültürel mirasın küresel düzeyde paylaşılabilirliği ve ortak sorumluluk anlayışının eğitim süreçlerinde daha fazla ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Tablo 19. Öğretmenlere göre bir toplumun kültürel mirası koruma bilinci kazanmış olması

S.N.	Kodlanmış açıklamalar	f
1	Kültürel değerlerin, kuşaklar arasındaki aktarımının sürekliliğini sağlamak açısından önemlidir (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö18, Ö20, Ö22, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30, Ö33, Ö34, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö41, Ö44, Ö45, Ö46, Ö48, Ö50)	29

2	Ulusal birlik ve beraberliğin ve aidiyet duygusunun kazandırılması açısından önemli (Ö10, Ö13, Ö15, Ö21, Ö24, Ö25, Ö28, Ö32, Ö40, Ö42, Ö43, Ö49)	12
3	Varisler sahip çıkmadıkça, sadece devlet eliyle korunmaları mümkün olmadığı için (Ö1, Ö16, Ö17, Ö18, Ö47)	5
4	Kültürel, sanatsal ve yazınsal alanda gelişme ve ilerlemeye katkı sağlar (Ö11, Ö14)	2
5	Toplumun kendisini daha iyi ve gerçekçi tanımasını sağlar (Ö19, Ö31)	2
6	İlgisiz yanıt (Ö23, Ö35)	2
<i>Toplam</i>		52

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 19’da sunulan bulgular, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kültürel mirasın korunmasını, kuşaklar arası aktarımın sürekliliğiyle ilişkilendirdiğini göstermektedir (%58). Bu durum, eğitimcilerin gelenek ve göreneklerin devamlılığına yönelik güçlü bir bilinç taşıdığını düşündürmektedir. İkinci en yaygın yanıt olan ulusal birlik ve aidiyet duygusunun kazandırılması (%24) ise kültürel mirasın toplumsal bütünlük açısından oynadığı rolün de farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Daha düşük oranlarda (%10) mirasın sadece devlet eliyle korunamayacağına vurgu yapılması, bireysel ve toplumsal sorumluluğa işaret etmektedir. Kültürel, sanatsal ve yazınsal gelişim ile toplumun kendini daha iyi tanıması gibi hususların her biri sadece %4 oranında dile getirilmiştir. Bu düşük oranlar, öğretmenlerin öncelikle kültürel mirası tarihsel süreklilik ve kimlik inşası açısından değerlendirdiğini, ancak sanatsal ve bireysel farkındalık boyutlarının ikincil planda kaldığını düşündürmektedir.

Tablo 20. Öğretmenlerin, derslerinde kültürel miras alanları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmak istediklerinde, belirli bir alanı seçmek için kullandıkları pedagojik ölçütler

S.N.	Kodlanmış ölçütler	f
1	Öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olması (Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18, Ö19, Ö20, Ö27, Ö29, Ö32, Ö33, Ö34, Ö36, Ö37, Ö40, Ö41, Ö48, Ö50)	23
2	İlgisiz yanıt (Ö5, Ö10, Ö14, Ö15, Ö17, Ö21, Ö22, Ö24, Ö35, Ö38, Ö39, Ö43, Ö46, Ö47, Ö49)	15
3	İşlenen konu ile içerik olarak örtüşmesi (Ö1, Ö2, Ö6, Ö7, Ö12, Ö18,	13

	Ö20, Ö25, Ö27, Ö30, Ö33, Ö42, Ö45)	
4	Bu konudaki pedagojik ölçütleri bilmiyorum (Ö16, Ö26, Ö28, Ö31, Ö44)	5
5	Öğretim programının amaçlarına uygunluk (Ö9)	1
6	Öğrenci istek ve talepleri (Ö23)	1
		<i>Toplam</i> 58

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 20'de sunulan bulgular, öğretmenlerin yaklaşık yarısının (% 46) kültürel miras alanlarını seçerken öğrencilerin gelişim düzeyine uygunluğunu en önemli pedagojik ölçüt olarak gördüklerini göstermektedir. Ancak, 15 öğretmenin alakasız yanıtlar vermesi, konuyla ilgili farkındalık eksikliği veya sorunun kavranmasında zorluk yaşandığını düşündürülebilir. Öte yandan, 13 öğretmen konu ile içeriğin örtüşmesine vurgu yaparak pedagojik bütünlük sağlamaya çalışmaktadır. Dikkate değer bir diğer bulgu ise, 5 öğretmenin pedagojik ölçütleri bilmediğini açıkça ifade etmesidir. Öğretim programının amaçlarına uygunluk ve öğrenci taleplerine göre seçim yapan tekil katılımcılar ise, pedagojik kriterlerin çeşitliliğine işaret etmekle birlikte, genel eğilim içinde marjinal kalmaktadır. Sonuç olarak, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun pedagojik seçimlerinde öğrenci gelişimini ve konuyla bağlantıyı önceliklendirdiği görülse de, pedagojik ölçütler konusunda daha fazla bilinçlendirme ve rehberliğe ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

3.1.3.2. Tutumlar Kategorisindeki Bulgular

Tablo 21. Öğretmenlerin, derslerde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarının öğretim materyali olarak kullanılmasına yönelik tutumları

S.N.	Kodlanmış tutumlar	f
1	Yararlı olacağını düşünüyorum (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	48
2	Sayıcı küçük gruplarla belki yararlı olabilir (Ö24)	1
3	İlgisiz yanıt (Ö1)	1
		<i>Toplam</i> 50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 21'de sunulan bulgular öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (%96) kültürel miras unsurlarının ve arkeolojik sit alanlarının öğretim materyali olarak kullanılmasını yararlı bulduğunu göstermektedir. Bu yüksek oran, eğitimciler arasında kültürel mirasın öğretime katkısı konusunda güçlü bir farkındalık ve olumlu bir tutum olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 22. Öğretmenlerin, derslerde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezisi düzenlemenin bir öğretim yöntemi olarak kullanılmasına yönelik tutumları

S.N.	Kodlanmış tutumlar	f
1	Yararlı olacağını düşünüyorum (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32, Ö33, Ö34, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	49
2	Sayınca küçük gruplarla belki yararlı olabilir (Ö24)	1
<i>Toplam</i>		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 22'de sunulan bulgular öğretmenlerin neredeyse tamamının (%98) kültürel miras unsurlarına ya da arkeolojik sit alanlarına yapılan gezilerin öğretim yöntemi olarak yararlı olacağını düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 23. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından etkin yararlanabilme konusunda Sosyal Bilgiler öğretim programına yönelik tutumları

S.N.	Kodlanmış tutumlar	f
1	Evet elverişli (Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö14, Ö22, Ö23, Ö27, Ö29, Ö30, Ö32, Ö34, Ö36, Ö38, Ö39, Ö42, Ö43, Ö46, Ö48)	19
2	İlgisiz yanıt (Ö1, Ö5, Ö11, Ö12, Ö13, Ö17, Ö20, Ö25, Ö33, Ö41, Ö49, Ö50)	12
3	Yeterince elverişli değil (Ö2, Ö3, Ö4, Ö16, Ö18, Ö26, Ö28, Ö31, Ö40, Ö47)	10
4	Hayır, elverişli değil (Ö15, Ö19, Ö21, Ö24, Ö37, Ö44, Ö45)	7
5	Çok elverişli (Ö6, Ö35)	2
<i>Toplam</i>		50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 23'de sunulan bulgular öğretim programının içerik, uygulama fırsatları ya da öğretim materyalleri açısından yetersiz kaldığına dair bir algının olduğunu, öğretmenlerin önemli bir bölümünün bu konu üzerine yeterince düşünmemiş olabileceğini ve programın kültürel miras eğitimi açısından geliştirilmesi gerektiğine dair bir eğilim bulunduğunu göstermektedir.

3.1.3.3. Görüşler Kategorisindeki Bulgular

Tablo 24. Öğretmenlere göre, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezilerinin önündeki en kısıtlayıcı engeller

S.N.	Kodlanmış engeller	f
1	Bütçe olanaklarının yetersizliği (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö19, Ö20, Ö21, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30, Ö31, Ö38, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47, Ö49)	29
2	Gerekli izinleri alma bürokrasisi (Ö1, Ö7, Ö13, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö25, Ö28, Ö32, Ö34, Ö35, Ö38, Ö39, Ö42, Ö44)	19
3	Organizasyon ve uygulama güçlüğü (Ö15, Ö16, Ö24, Ö27, Ö33, Ö36, Ö37, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö43, Ö47)	13
4	Yeterli zaman olmaması (Ö9, Ö14, Ö19, Ö24, Ö26, Ö31, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50)	10
5	Öğretim programı etkinlikler yönünden kısıtlı (Ö8, Ö41, Ö45)	3
<i>Toplam</i>		<i>74</i>

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 24'te sunulan bulgular alan gezilerinin önündeki en büyük engellerin maddi ve bürokratik süreçler olduğunu, ancak zaman ve organizasyon zorluklarının da göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Tablo 25. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezisi yönteminin uygulanması konusunda özdeğerlendirmeleri

S.N.	Kodlanmış özdeğerlendirmeler	f
1	Alan gezisi yönteminin uygulanması konusunda mesleki açıdan yeterli olmadığını düşünüyorum (Ö1, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30,	33

	Ö31, Ö33, Ö35, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö42, Ö44, Ö45, Ö46, Ö47) 33	
2	Alan gezisi yönteminin uygulanması konusunda mesleki açıdan yeterli olduğumu düşünüyorum (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö11, Ö13, Ö23, Ö24, Ö34, Ö41, Ö43, Ö48, Ö49, Ö50)	15
3	İlgisiz yanıt (Ö15, Ö32)	2
		<i>Toplam</i> 50

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 25'te sunulan bulgular öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (%66) alan gezisi yöntemini uygulama konusunda kendilerini mesleki açıdan yeterli hissetmediğini göstermektedir. Bunun nedenleri arasında öğretmenlik lisans programlarının konuya yönelik eksikleri, yeterli hizmet içi eğitimin verilmemesi, bu tür gezilere yönelik rehber materyallerin sınırlı olması ya da öğretmenlerin pratik deneyim eksikliği yer alabilir.

Tablo 26. Öğretmenlerin, kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından daha etkin ve verimli yararlanabilmeye yönelik çözüm önerileri

S.N.	Kodlanmış çözüm önerileri	f
1	Alan gezileri okulların kurumsal faaliyetleri haline getirilerek öğretmenler üzerindeki yük azaltılabilir (Ö7, Ö13, Ö14, Ö15, Ö21, Ö30, Ö34, Ö35, Ö37, Ö40, Ö49)	11
2	Öğretim programı, kültürel miras konularının arkeoloji temelli işlenmesine uygun hale getirilebilir (Ö3, Ö8, Ö19, Ö21, Ö25, Ö31, Ö34, Ö43, Ö49)	9
3	Bu tür faaliyetler için, finansal destek sağlanabilir (Ö4, Ö6, Ö10, Ö23, Ö27, Ö42, Ö46, Ö50)	8
4	Diğer kurum ve kuruluşlar ile işbirliği sağlanabilir (Ö18, Ö27, Ö29, Ö42, Ö44, Ö48)	6
5	Bürokratik izin süreçleri kolaylaştırılabilir (Ö1, Ö2, Ö22, Ö24, Ö39)	5
6	İlgisiz yanıt (Ö11, Ö16, Ö28, Ö32, Ö33)	5
7	Kültürel miras unsurlarının dijital materyalleri hazırlanabilir ve sanal ziyaret olanakları güçlendirilebilir (Ö9, Ö17, Ö41)	3
8	Okul dışı öğretim faaliyetleri için ayrı bir ders saati konulabilir (Ö5, Ö45)	2
9	Kültürel miras alanları, eğitim öğretim faaliyetlerine uygun hale getirilebilir (Ö12, Ö47)	2
10	Veli eğitimini de içerecek düzenlemeler yapılabilir (Ö20, Ö36)	2

11	Önerim yok (Ö26, Ö38)	2
		<i>Toplam</i> 55

(*Ö: Kodlanmış öğretmen)

Tablo 26'da sunulan bulgular kültürel miras eğitiminin daha etkin hale getirilmesi için belirli bir çözümde görüş odaklanması olmadığını, öğretmenlerin başta yapısal düzenlemeler, finansal destekler ve müfredat uyarlamaları olmak üzere farklı çözüm yolları önerdiklerini göstermektedir. Bu durum, yalnızca bireysel öğretmen çabalarıyla değil, eğitim sisteminde daha geniş çaplı düzenlemelerle kültürel miras eğitimine daha fazla yer verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

3.2. Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular

Bu çalışmada, Bursa ili Osmangazi ilçesinde bulunan bir ortaokulun tüm beşinci sınıf şubelerine 22 sorudan oluşan bir Ön Test uygulanmıştır. Doğru yanıtlanan soru ortalamasının referans puanlamaya göre başarı puanı 9,21 Doğru Yanıt olan 5A şubesi ile 9,04 Doğru Yanıt olan 5C şubesi, hem puan değerleri eşite yakın olduğu, hem sosyal bilgiler derslerine aynı öğretmen girdiği ve hem de öğretim programındaki ilerleme bakımından aynı konu akışında bulundukları için çalışma grubu olarak tanımlanmışlardır. Farklı değişkenlere yönelik olarak şube öğretmeninden alınan bilgiler çerçevesinde, 5A şubesi deney grubu, 5C şubesi ise kontrol grubu olarak atanmıştır.

Öğrencilerin en başarılı ve en başarısız oldukları konuların tespiti için, bağlı değerlendirme yaklaşımıyla sınıf mevcudunun üçte ikisi (% 70) başarı çitası olarak kabul edilmiş ve mevcudun üçte ikisinin Doğru olarak yanıtladığı konular “Başarılı”, üçte ikisinin Yanlış olarak yanıtladığı konular ise “Başarısız” olarak tanımlanmıştır. Buna göre, deney grubu olarak atanan 5A şubesinin Ön Test aşamasında şube düzeyinde 2 soruda başarılı ve 5 soruda başarısız olduğu görülmüştür. Kontrol grubu olarak atanan 5C şubesi ise şube düzeyinde 3 soruda başarılı ve 5 soruda başarısızdır.

Ön Test yapıldıktan bir ay sonra öğrencilere 3 hafta süreyle Sosyal Bilgiler dersi Ortak Mirasımız öğrenme alanının birinci alt konusu olan “Ortak Kültürel Mirasımız” konusu tarafımdan işlenmiş ve 4’üncü hafta içinde Son Test uygulaması yapılmıştır. Konu işlenirken, Kontrol Grubu olan 5C şubesinde öğretim programı

yönergelerine ve ders kitabına sadık kalan öğretim yöntem ve teknikleri izlenmiştir. Deney Grubu olan 5A şubesinde ise, aynı konular, öğretilecek konunun farklı kaynaklardan alınmış bilgilerle ilgi çekici hale getirilmesi, farklı bakış açıları ile genişletilmesi ve konuyla ilgili yapılandırmacı yöntemler yardımıyla derinleştirilmesine dayanan “yatay zenginleştirme” ile işlenmiştir.

Zenginleştirme, öğrencilerin akademik gelişimlerini hızlandırıp derinleştirme amacıyla yürürlükteki öğretim programının daha karmaşık, yaratıcı ve bağımsız öğrenme deneyimleri ile sunulması (Reis-Renzulli 2003: 333-334) olarak tanımlanan ilgi, düzey ve ihtiyaç odaklı bir farklılaştırma yaklaşımıdır. Alan gezisi, sergi inceleme ve müze ziyaretleri gibi okul dışı etkinlikler, sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları, sanal müze etkinlikleri, atölye çalışmalarına katılım ve ürün verme (Gökkaya - Yeşilbursa 2009: 489; Kabapınar 2015: 43-44; Selanik Ay 2024: 244-245; Yeşilbursa 2008: 216-218) gibi yöntemler sosyal bilgiler eğitimi alanında yararlanılabilecek başlıca zenginleştirme yaklaşımları olarak tanımlanabilir.

Bu çalışma kapsamında, Deney Grubu olan 5A Şubesi ile işlenen derslerde şu zenginleştirme yöntemlerinden yararlanılmıştır:

- Konunun ana kavramları olan “avcı, toplayıcı, yerleşik hayat, toplum ve medeniyet” kavramlarının, tümevarımsal kavram öğretim yöntemleri (kavram ağı, kavram haritası, kavram bulması, anlam çözümleme tablosu) ile öğretilmesi,
- Ders kitabındaki içeriğin zenginleştirilmiş ve interaktif bir slayt sunumu olarak kullanılması,
- Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi sanal müzesi ziyareti. Sanal ziyaret sırasında “Galeri Söyleşisi” ve “Hikaye Anlatma” teknikleri gibi etkinlik ve oyunlara yer verilmesi,
- Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinden seçilmiş belirli eserler üzerinde E. McClung Fleming tarafından geliştirilmiş ve Fleming Modeli adı verilen nesne analizi çalışmaları (nesnenin *tarihi*, *yapıldığı malzemesi*, *yapım tekniği*, *tasarımı ve işlevi* üzerinde odaklanma) yapılması,

- Nesne analizi çalışması sonunda elde edilen bulguların “Nesnemi Tahmin Et” oyunu ile pekiştirilmesi ve konuşan nesneler olarak tanıtım afişlerinin hazırlanması. Hazırlanan afişlerin sınıfta bir sınıf sergisi olarak sunulması,
- Bursa Aktopraklık Höyük ve Arkeopark’ta rehberli tur yapılması ve atölye çalışmaları gerçekleştirilmesi,
- Arkeopark etkinliğinde sınıfın fotoğrafçılar, mühendisler ve araştırmacılar olmak üzere üç gruba ayrılarak, kendilerine verilen Çalışma Yapraklarındaki yönergeler doğrultusunda özel araştırma, inceleme ve keşif etkinliği yapmaları,
- Arkeoparktaki işbirlikli grup çalışmaları kapsamında görsel arşiv oluşturma, görsel analizi ve duyuşsal yorumlama, zaman kapsülü gibi etkinlikler ile değişim ve sürekliliği sorgulama, nesne analizi, kronoloji cetveli oluşturma, empati kurma, tanım-kavram eşleştirme gibi çalışmalar yapılması.

Zenginleştirmeye dayalı deneysel öğretim etkinlikleri tamamlandıktan sonra, bir hafta ara verilmiş ve bir hafta sonra her iki şubeye Son Test uygulanmıştır.

Tablo 27. Öğrencilerden elde edilen veriler.

Sınıf	Ön Test	Son Test	Aradaki Fark	Başarı Değişimi
5/A (Deney Grubu)	9.21	19,92	10,71	% 116,2
5/C (Kontrol Grubu)	9.04	12,6	3.56	% 39,4

Elde edilen verilere göre Deney Grubu olan 5A şubesinde başarı oranı 22 soruluk test 9,21’den 19,92’ye yükselirken, Kontrol Grubu olan 5C şubesindeki başarı oranı ise 9,04’ten 12,6’ya yükselmiştir (Bkz. Tablo 27). Soru düzeyinde başarı oranlarına bakıldığında ise 5A şubesi 22 sorunun tamamında % 70 başarı oranının üzerinde bir başarı çitasına ulaşırken, 5C şubesi ise 6 soruda % 70 başarı oranının üzerine çıkabilmiştir.

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgu ve yorumlara dayanarak, bu tezin araştırma soruları çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

1. Öğretmenlerin yakın çevredeki kültürel miras alanları ve arkeolojik çevre hakkındaki bilgi düzeylerine yönelik sonuçlar.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun görev yaptıkları ildeki öğretim amaçlı yararlanabilecekleri kültürel miras alanları ile arkeolojik sit alanlarını bildiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin toplum arkeolojisi disiplinine yönelik bilgi ve farkındalık dramatik düzeyde düşüktür ve katılımcıların %62'si bu kavramı daha önce hiç duymadıklarını ifade etmiştir. Bu durumla tutarlı olarak, öğretmenler arkeoloji eğitiminin potansiyel etki ve yararları konusunda çok perspektifli bir bakış açısına sahip değildirler. Arkeoloji eğitiminin bir topluma kazandırabileceği olası yararlar konusu genelde toplumun tarih bilgisinde bir artış ve arkeolojik alanların korunması ile sınırlı bir çerçevede yorumlanmaktadır. Aynı tek boyutluluk kültürel miras kavramında da dikkat çekmektedir. Öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinde de yer aldığı için kültürel miras kavramını tanım düzeyinde çoğunlukla bilmekte, ancak kavramı daha ziyade ulusal birlik ve yerel aidiyetler boyutunda düşünmektedirler. Kültürel mirasın evrensel ve kolektif boyutları ile sanatsal ve bireysel kazanım potansiyellerine yönelik farkındalık düzeyi ise oldukça düşüktür. Bu bilgi ve farkındalık düzeyinin doğal sonucu olarak, öğretmenler derslerinde kullanabilecekleri kültürel miras alanlarının seçilmesine yönelik açık ve kesin ölçütlere sahip değildirler. Bu nedenle hemen her derste her kavramın öğretimi için geçerli olabilecek genel bir ölçüte yani öğrencinin gelişim düzeyine uygunluk ölçütüne gönderme yapmakta, ancak konuya özel ölçütler sunamamaktadırlar.

2. Öğretmenlerin kültürel miras eğitimi yapabilmek için mesleki donanımlarına yönelik sonuçlar.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin kültürel miras eğitimi bağlamında mesleki donanımlarının yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin, kültürel miras

alanları ve arkeolojik sit alanlarından öğretim amacıyla nasıl yararlanabileceklerine dair bilgi ve beceri eksiklikleri belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Nitekim katılımcılar, kültürel miras eğitimi, yerel tarih ve sözlü tarih gibi alanlarda hizmet içi eğitim programlarının oldukça sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin ilgili konularda yeterli mesleki gelişim fırsatlarına erişemediğini göstermektedir. Ayrıca, öğretmenlerin kültürel miras alanlarını seçerken pedagojik ölçütlerden büyük ölçüde habersiz olduğu, seçimlerini yalnızca öğrencilerin gelişim düzeyi ve öğretim programına uygunluk çerçevesinde yaptıkları tespit edilmiştir. Bu durum, kültürel miras öğretimine özgü pedagojik yaklaşımların eğitimciler tarafından yeterince bilinmediğini ve uygulanmadığını göstermektedir. Öte yandan, öğretmenlerin %66'sının alan gezisi yöntemini uygulama konusunda kendilerini mesleki açıdan yeterli hissetmemesi, kültürel miras eğitiminin sınıf dışı öğrenme ortamlarıyla bütünleştirilmesi noktasında ciddi eksiklikler bulunduğunu ortaya koymaktadır.

3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitimine yönelik tutumları hakkındaki sonuçlar

Araştırma bulguları, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitimine yönelik tutumlarının büyük ölçüde olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim öğretmenlerin %96'sı kültürel miras unsurlarının ve arkeolojik sit alanlarının öğretim materyali olarak kullanılmasını yararlı bulmakta, %98'i ise kültürel miras alanlarına yapılan gezilerin öğretim yöntemi olarak etkili olacağını düşünmektedir. Bu yüksek oranlar, öğretmenler arasında kültürel mirasın eğitime katkısına dair güçlü bir farkındalık ve isteklilik bulunduğunu göstermektedir. Ancak, öğretmenlerin bu olumlu tutumlarına rağmen, öğretim programının içerik, uygulama fırsatları ve öğretim materyalleri açısından yetersiz olduğu yönünde bir algı mevcuttur. Araştırma, öğretmenlerin yalnızca %24'ünün düzenli olarak alan gezileri düzenlediğini göstermekte ve bu durum da kültürel miras eğitiminin sınıf dışı öğrenme etkinlikleriyle yeterince desteklenmediğine işaret etmektedir. Alan gezilerinin sürekliliğinin olmaması, öğretmenlerin müze ziyaretlerinden beklenen düzeyde yararlanmaması ve kültürel miras unsurlarını dijital ortamda incelemeye yönelik içeriklerin eğitim sürecine yeterince entegre edilmemesi, mevcut eğitim uygulamalarının sınırlılıklarını ortaya koymaktadır.

4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin arkeoloji ve kültürel miras eğitimi boyutlarına yönelik görüşleri hakkındaki sonuçları

Araştırma, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin arkeoloji ve kültürel miras eğitimi boyutlarına yönelik bir görüş birliği içinde olmadıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların yarısı müfredatın bu konuda belirli bir düzeyde katkı sunduğunu belirtirken, diğer yarısının olumsuz ya da kararsız yanıtlar vermesi, ders içeriğinin toplum arkeolojisi bağlamında yeterince etkili olmadığını ya da öğretim sürecinde uygulamaya yönelik eksiklikler bulunduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin yalnızca %20'sinin arkeoloji eğitiminin yeterli olduğunu ifade etmesi ve 16 öğretmenin doğrudan olumsuz görüş bildirmesi de mevcut öğretim programının arkeolojik alanları bilinçli bir şekilde ziyaret etmeye ve bu alanları eğitim sürecine entegre etmeye yönelik sistematik bir yapı sunmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin görüş birliğine sahip oldukları tek nokta Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere kültürel miras bilinci kazandırma konusunda etkili ve başarılı bir ders olduğu yönündedir. Ancak okullar arasında dijital altyapı ve eğitim kaynakları açısından önemli farklılıklar olması, alan gezileri düzenlemenin önündeki maddi ve bürokratik engeller gibi gerekçelerle bu potansiyelin istenilen düzeyde kullanılamadığı anlaşılmaktadır.

5. Ortaokul kültürel miras eğitiminin arkeoloji temelli program zenginleştirilmesi ile işlenmesinin öğrenme kazanımlarına etkisi

Bu çalışmada, deney grubu ve kontrol grubuna uygulanan ön test ve son test sonuçları karşılaştırılarak öğretim yönteminin etkililiği değerlendirilmiştir. Deney grubunun kendi içindeki başarı değişimi, $[(\text{Son Test} - \text{Ön Test} / \text{Ön Test}) \times 100]$ formülü ile hesaplanmış olup, % 116,2 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, kontrol grubunun başarı değişimi aynı formül kullanılarak % 39,4 olarak hesaplanmıştır. Deney grubunun kontrol grubuna göre farkı incelendiğinde, son test sonuçlarında deney grubunun ortalamasının kontrol grubundan 7,32 puan (19,92 - 12,6) daha yüksek olduğu görülmektedir. Soru düzeyinde başarı oranlarına bakıldığında ise deney grubunun (5A şubesi) 22 sorunun tamamında %70 başarı oranını aşarken, kontrol grubunun (5C şubesi) yalnızca 6 soruda bu eşiği geçtiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, deney grubuna uygulanan öğretim yönteminin öğrenme sürecine anlamlı ve pozitif yönlü bir katkı

sağladığını göstermektedir. Deney grubu, kontrol grubuna kıyasla hem genel başarı ortalamalarında hem de soru bazında yüksek başarı oranına ulaşmıştır. Bu durum, program zenginleştirilmesi yapılarak uygulanan deneysel öğretim yönteminin geleneksel yöntemle kıyasla daha etkili olduğunu ve öğrencilerin akademik performansını önemli ölçüde artırdığını ortaya koymaktadır.

Bu sonuçlara dayanarak ilgili kurumlarla aşağıdaki önerileri paylaşmak mümkündür:

- MEB tarafından planlanan hizmet içi eğitim programlarında toplum arkeolojisi, kültürel mirasın evrensel boyutları ve arkeoloji eğitiminin farklı kazanımları konularına daha fazla ve etkin yer verilebilir.
- MEB, alan gezilerinin sürekliliğini sağlamak için diğer ilgili bakanlıklarla da işbirliğine girerek maddi destek ve rehberlik hizmetlerini kurumsallaştırabilir.
- Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ilgili öğrenme alanı arkeoloji eğitimi temelli olarak zenginleştirilebilir.
- Zenginleştirilmiş yöntemlerin ve özellikle de okul dışı etkinliklerin verimli uygulanabilmesi için öğretmenlere yönelik rehber materyaller ve uygulama kılavuzları hazırlanıp MEB veri tabanından erişime açılabilir.
- Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programları konuyla ilgili revize edilip güçlendirilebilir.
- Öğretmen yetiştiren lisans programlarında, zenginleştirme stratejilerinin öğretime yönelik seçmeli derslere yer verilebilir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarih, coğrafya ve sosyal bilgiler gibi alan öğretmenlerine yönelik gruplar halinde eğitici ve bilgilendirici proje çalışmaları yapılabilir , bunun yanı sıra sanal müze ile eğitici müze dijital altyapısını daha etkin ve yaygın hale getirecek yönde yatırımlar yapılabilir.
- Konuyla ilgili çalışacak araştırmacılar öğretmenlerin kültürel miras eğitimi ile ilgili görüş ve gereksinimlerini belirlemeye yönelik geniş ölçekli araştırmalar yürütebilir.

KAYNAKLAR

Kaynakçada Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümünün önerdiği yazım kurallarına uyulmuş olup, metinde Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından önerilenler dışında, Türkçe kısaltmalar için Türk Dil Kurumu'nun tavsiyelerine uyulmuştur.

- Acar - Demir 2020 M. Acar - Ö. Demir, Sosyal Bilimler Sözlüğü, 7. basım (Konya), Literatürk Akademia Yayınları.
- Akalın - Torbalı 2008 Ş.H. Akalın - R. Torbalı, Türkçe Sözlük, (Ankara),Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akalın 2023 S. Akalın, “Kazancı Bedih Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü 12. Sınıf Öğrencilerinin Yakın Çevre Kültürlerine Yönelik İlgi ve Bilgileri (Göbekli Tepe Örneği)”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Ankara)
- Akurgal 1998 E. Akurgal, Türkiye'nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki, Önemi, (Ankara),Bilgi Yayınevi.
- Altay vd. 2022 S.T. Altay - G. Ateş - U. Mania,”Arkeoloji Yerel İhtiyaçları Karşılar Mı? Pergamon Kazısı'nın Kültürel Miras Ve Korunması Bilincini Güçlendirme Deneyimi”, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 25(25),33-52
- Apaydın 2014 V. Apaydın, “Toplum Arkeolojisi: Dünya ve Türkiye'deki Yeri, Önemi ve Problemleri”, TAG,Türkiye Toplantısı Bildirileri, 175-190.
- Apaydın 2016 V. Apaydın, “Effective or not? Success or Failure? Assessing Heritage and Archaeological Education Programmes – the Case of Çatalhöyük”, International Journal of Heritage Studies, 22(10), 828-843.

- Apaydın 2021 V. Apaydın, “Arkeoloji ve Kültürel Mirası Toplumsallaştırmak: Eğitim ve Yerel Müzelerin Rolü”, Teorik Çerçevesi ve Güncel Uygulamaları İle Toplum Arkeolojisi, (der. I.Gürsu), 70-77
- Arıkan - Doğan 2013 İ. Arıkan-Y. Doğan, “İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Kültürel Mirasla İlgili Başarı Düzeyleri ve Tutumlarının Bazı Değişkenlerce İncelenmesi (Adıyaman Örneği)”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (5), 30-64.
- Aslan - Ardemagni 2006 M.Z. Aslan - M. Ardemagni, “Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cites” UNESCO-ICCROM, <http://www.iccrom.org> (12.07.2024).
- Avcı 2017 M. Avcı, Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürel Miras Eğitimine İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Bolu).
- Aydın 1991 M. Aydın, Eğitim Yönetimi, 3.basım(Ankara), Hatiboğlu Yayınları.
- Aydoğan 2020 Y. Aydoğan, Kültürel Miras Bilinci Kazanımıyla İlgili Müze Eğitimi Dersi Üzerine Bir Durum Çalışması, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) (Eskişehir).
- Bozok 2018 B. Bozok, Görsel sanatlar ve arkeoloji işbirliği ile gerçekleştirilen kültürel miras eğitiminin öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) (Konya).
- Bradley - Williams 1998 R. Bradley - H. Williams, “The past in the past: the reuse of ancient monuments”, World Archaeology, 3, 1-10.

- Burke 2008 P. Burke, Kültür Tarihi, (İstanbul), Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bülbül 2016 H. Bülbül, “Müze ile eēitim yoluyla ortaokul ērencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma.” Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3), 681-694.
- Corbishley 2004 M. Corbishley, “English heritage education: learning to learn from the past” D. Henson, P.G. Stone, M. Corbishley (eds), Education and the Historic Environment,(London) Routledge,67–73,
- Çapar - şenşekerci 2021 D. Çapar - E. şenşekerci, “Sosyal bilgiler ēretmenlerinin tarihsel çevrenin tarih ēretiminde kullanımına yönelik yaklaşımları” Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eēitim Fakültesi Dergisi, 21(3), 1044-1062.
- Çulha zbař 2021 B.Çulha zbař, “İlkēretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eēitimi”. M. Safran (Editör), Sosyal bilgiler ēretimi (ss. 743-762). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Derin 2010 Z. Derin, “İzmir-Yeşilova Hyēnde Yeni Bir Eēitim Yöntemi: Zaman Yolculuēu” Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8,263-274.
- Dönmez - Yeşilbursa 2014 C. Dönmez - C.C. Yeşilbursa, “Kültürel Miras Eēitiminin ērencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi” Elementary Education Online, 13 (2), 425-442.
- Erdur - Güneş 2013 O. Erdur - G. Güneş, “Türkiye’de Halkın Arkeolojiye Bakışı ve Eēitim Sorunu”, O.Erdur-G.Duru (ed.), Arkeoloji: Niye? Niçin? Nasıl?, (İstanbul), Ege Yayınları
- Ertürk 2014 S. Ertürk, Eēitimde Program Geliştirme, (Ankara), Edge Akademi Yayınları

- European Commission 2017 Special Eurobarometer 466-October 2017 “Cultural Heritage” Report, European Union, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2150> (28.04.2024).
- Ferrer - Vivancos 2017 L.A. Ferrer - A.E. Vivancos, “Arkeolog Gibi Düşünmek: Arkeoloji ve Eserlerin Eğitimde Kullanımıyla Kültürel Miras Farkındalığının Artırılması”, Public Archaeology. 16 (2),90-109
- Findlen 1994 P. Findlen, Possessing Nature. Museums, Collecting, and Scientific Culture in Early Modern Italy, (Berkeley), University of California Press
- Göğebakan 2019 Y. Göğebakan, Müze ve tarih. “Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler”, S. Buyurgan (Ed.), (Ankara) Pegem Akademi, 121-155
- Gökdemir 2003 Ö. Gökdemir, “Türkiye’de Kültürel Miras Kavramı ve Öneriler, Arkeoloji: Niye? Niçin? Nasıl?”, O.Erdur-G. Duru (ed.), (İstanbul), Ege Yayınları.
- Gökkaya-Yeşilbursa 2009 A.K. Gökkaya - C.C. Yeşilbursa, Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 7(2), 483-506.
- Greaves vd 2023 A.M. Greaves - A. Öz Toprak - G. Yegen ve V.Apaydın “Miras Eğitimi ve Aktif Öğrenme: Türkiye’de Toplumun Geliştirilmesi ve Çeşitliliğin Teşvik Edilmesi”, Journal of Community Archaeology & Heritage 10(2), 144-161.
- Grima 2021 R. Grima, “Geçmiş, mekân ve insan: arkeoloji ve toplumdaki yeri”, Teorik Çerçevesi ve Güncel Uygulamaları İle Toplum Arkeolojisi, (der. I. Gürsu), 5-12.
- Güvenç 1996 B. Güvenç, İnsan ve Kültür, (İstanbul), Remzi Kitabevi Yayınları

- Henson 2004 D. Henson, "Archaeology in Schools". In D. Henson, P. Stone and M. Corbishley (Eds.), Education and the historic environment, (London and New York) Routledge, 16-19,
- Holtorf 2007 C.J. Holtorf, Archaeology is a Brand: The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture, (London and New York), Routledge.
- Hunter 1988 K. Hunter, Heritage education in the social studies. ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Hunter 1992 K. Hunter, A commentment to education: Designing a heritage education for National Trust: A final report. Historic Preservation Forum, 6 (1), 15-20.
- ICOMOS 2002 International Cultural Tourism Charter. Principles And Guidelines For Managing Tourism At Places Of Cultural And Heritage Significance. ICOMOS International Cultural Tourism Committee. <https://www.icomos.no/wp-content/uploads/2014/04/ICTC-Charter> (06.03.2024).
- İnce 2021 M. İnce, Beşinci sınıf öğrencilerinin kültür ve miras konularına yönelik algıları: Burdur örneği, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)(Burdur).
- Jameson 2004 H. Jameson, "Public Archaeology in the United States", N. Merriman (Der.). Public Archaeology, Routledge. 21–58.
- Kabapınar 2015 Y. Kabapınar, "Sosyal bilgiler öğretim programlarında "okul dışı öğrenme"ye bakmak: Bize her yer sınıf, bize her yer öğrenme ortamı" A. Şimşek - S. Kaymakçı (ed.), Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi,(Ankara) Pegem Akademi, 43-74

- Kasım - Öztürk 2023 K. Kasım - M.S. Öztürk, “Görsel sanatlar dersinde kültürel miras eğitiminin verilmesine yönelik öğretmen görüşleri”, *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 7(2), 143-176.
- Kasım 2019 K. Kasım, Kültürel miras eğitiminin görsel sanatlar dersinde verilmesine yönelik öğretmen görüşleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi) (Konya).
- Kinzel vd. 2022 M. Kinzel - M.Clare - I.Mania - U.Schachner - A.T.Altay - F.Pirson, “German Archaeological Institute: Past, Present and Future Heritage Conservation Strategies”, B. N. Öz, C. Luke (ed.), *Heritage, World Heritage, and the Future. Perspectives on Scale, Conservation, and Dialogue*, Koç University Press (Istanbul), 119-164.
- Kongar 2008 E. Kongar. *Kültür Üzerine*, (İstanbul), Remzi Kitabevi Yayınları.
- Külcü 2014 Ö.T. Külcü, “Kültürel Mirasın Korunması ve Arkeoloji Bilincinin Geliştirilmesinde Sorunlar ve Toplumda Farkındalık Yaratma”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)(Isparta).
- Lambert 1996 C.A. Lambert, *Heritage education in the postmodern curriculum*. (Unpublished master’s thesis). University of Pennsylvania, Philadelphia, PA.
- Marshall 2002 Y. Marshall, “What Is Community Archaeology?”, *World Archaeology*, 34(2), 211–219.
- Matsuda 2021 A. Matsuda, “Toplum Arkeolojisi Üzerine Bir Değerlendirme”, I.Gürsu (çev.), *British Institute at Ankara*, 13-18.
- Matsuda - Okamura2011 A. Matsuda, K. Okamura. “New Perspectives”, *Global Archaeology*, 1-16.

- Mejuyev 1987 V. Mejuyev, Kültür ve Tarih, S.H. Yokova ( ev.). ( stanbul) Başak Yayınları.
- Merriman 2004 N. Merriman, Public Archaeology, (London and New York), Routledge.
- Miles-Huberman 1994 M.B. Miles – A.M. Huberman, Qualitative data analysis : an expanded sourcebook. (2nd Edition). Calif. : SAGE Publications.
-  zdoĝan 2006 M.  zdoĝan, Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, ( stanbul), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
-  zdoĝan 2022 M.  zdoĝan, 50 Soruda Arkeoloji, 9. Baskı ( stanbul) Bilim ve Gelecek Kitaplığı Yayınları.
- Öztürk 2014 F. Zaimoĝlu  zt rk, “Sosyal Bilgiler Dersinde Arkeolojik Kazı  alışması ve Müze Gezisi” Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi, 4(1), 12-26
- Öztürk 2016 G. Öztürk, “ ocuklar için Arkeoloji Eĝitimi:  zmir Kent  l eĝinde Kültürel Mirasın Aktarımı ve Proje  nerileri”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ( zmir).
- Reis-Renzulli 2003 S.M. Reis - J.S. Renzulli, Developing High Potentials for Innovation in Young People Through the Schoolwide Enrichment Model, L. Shavinina (ed.), The International Handbook on Innovation, (New York)Pergamon Press, 333-446
- Renfrew - Bahn 2005 C. Renfrew - P. Bahn, Archaeology The Key Concepts, (London and Nework), Routledge.
- Renfrew - Bahn 2013 C. Renfrew - P. Bahn, Arkeoloji Anahtar Kavramlar, S.Somuncuoĝlu ( ev.), ( stanbul), İleti im Yayıncılık

- Renfrew - Bahn 2017 C. Renfrew - P. Bahn, Arkeoloji: Kavramlar, Yöntemler ve Uygulama, G. Ergin (çev.), (İstanbul), Homer Kitapevi Yayınları
- Richardson - Almansa 2015 L. Richardson - J. Almansa, “Do you even know what public archaeology is? Trends, theory, practice, ethics”, World Archaeology, 47(2), 194–211.
- Rickinson vd. 2004 M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., - Benefield, P. Review of research on outdoor learning. Field Studies Council.
- Sağ 2018 Ç. Sağ, İlkokul sosyal bilgiler dersinde somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik etkinlik temelli bir eylem araştırması, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Bartın).
- Sarı 2008 M. Sarı, Emniyet teşkilatının eğitim sürecinde tarihsel çevre ile ilgili yeni yaklaşımlar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (Ankara).
- Schadla - Hall 1999 T. Schadla - Hall, Editorial: Public Archaeology, “European Journal of Archaeology”, (London), Vol. 2(2): 147-158.
- Selanik Ay 2024 T. Selanik Ay, “Sosyal Bilgiler ve Yerel Toplum Çalışmaları.” R. Turan - K. Ulusoy (ed.), Sosyal Bilgilerin Temelleri, 9. Baskı (Ankara), Pegem Akademi Yayınları, 243-265
- Sert 2003 G. Sert, “Temel Eğitimde Tarih Öncesi Eğitim Programı”, Arkeoloji: Niye? Niçin? Nasıl? O.Erdur-G.Duru (ed.), (İstanbul), Ege Yayınları, 61-64
- Sözen-Tanyeli 2023 M. Sözen - U.Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, 10. basım (İstanbul), Remzi Kitabevi Yayınları.

- Şahin 2018 D. Şahin, “Toplum Arkeolojisi Tarih ve Kültür Bilinci Kazandırmada Arkeologların Rolü: Myndos Örneği”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(34),355-370.
- Türkteki 2021 S. Türkteki, “Kültürel Miras Potasında Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak Çocuklar İçin Arkeoloji Atölyesi”, Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 450-462.
- UNESCO 1982 Unesco, Mexico City Declaration on Cultural Policies., <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505> (16.01.2024).
- UNESCO 1976 Unesco, Recommendation concerning the safeguarding and contemporary role of historic areas. <http://portal.unesco.org/en/ev.php> (16.01.2024).
- Utku 2023 M. Utku, Sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanında okul dışı öğrenmenin çeşitli değişkenlere etkisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış doktora tezi)(Erzincan)
- Veldhuizen 2017 A. Veldhuizen, Education toolkit: methods & techniques from museum and heritage education, Uthrect, <https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications> (05.05.2024)
- Williams 1983 R. Williams, Culture and Society: 1780-1950, Columbia University Press.
- Yeşilbursa 2008 C.C. Yeşilbursa, Sosyal bilgiler öğretiminde tarihî yerlerin kullanımı. Türklük Bilimi Araştırmaları, 23, 209-222.
- Yeşilbursa-Barton 2011 C.C. Yeşilbursa-K.Barton, Preservice teachers’ attitudes toward the inclusion of heritage education in elementary social studies. Journal of Social Studies Education Research, 2(2), 1-21.

Yolaçan 2024

M. Yolaçan, “Sosyal bilgiler derslerinde yerel tarihi mekân Göbeklitepe'nin kültürel miras eğitiminde kullanımı”, Sinop Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Sinop).

EKLER

Ek-1: İzin Belgeleri

Ek-1a: Öğretmen Veri Toplama Aracı Etik Kurul Onayı

Ek-1b: Öğrenci Veri Toplama Aracı Etik Kurul Onayı

Ek-1c: Öğretmen Anket ve Görüşmeleri İçin MEB İzin Onayı

Ek-1d: Deneysel Çalışma Uygulamaları için MEB İzin Onayı

Ek-2: Veri Toplama Araçları

Ek-2a: Öğretmen Veri Toplama Aracı

Sayın katılımcı,

Bu görüşme, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde bünyesinde yürütmekte olduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Toplum Arkeolojisine Yaklaşımları ve Ortaokul Kültürel Miras Eğitiminin Arkeoloji Temelli Program Zenginleştirilmesi İle İşlenmesinin Öğrenme Kazanımlarına Etkisi” başlıklı Yüksek Lisans tezim için veri toplama amacına yöneliktir.

Görüşme kapsamında sizlere önce katılımcı profili özelliklerinizi belirteceğiniz bir anket formu doldurtulacak daha sonra belirli çerçeve sorular eşliğinde yarı-yapılandırılmış soru-cevap etkinliği gerçekleştirilecektir. Katılımcıların kimlik bilgileri hiçbir kurum ya da kuruluş ile paylaşılmayacak ya da yayımlanacak olası hiçbir çalışmada belirtilmeyecektir. Araştırmada elde edilen bulgular, yalnızca araştırma sorularıyla ilişkili sayısal veriler olarak tezin ilgili bölümlerinde kavramsallaştırılarak kullanılacaktır

Sağlayacağınız olası katkılarınız için şimdiden teşekkürlerimi sunuyorum.

Sermin ZENGİN
Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi

A) Katılımcı Bilgileri :

1) Rumuz :

2) Görevli olduğunuz okul :

3) Cinsiyet : ☐E ☐K

4) Mezuniyet alanı :

5) Kıdem Yılı : ☐0-3 yıl ☐4-5 yıl ☐6-10 yıl

☐10-20 yıl ☐21 yıl ve üzeri

B) Toplum Arkeolojisi ve Arkeoloji Eğitime Yönelik Anket Soruları

1) Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere toplum arkeolojisi konusunda bir bakış açısı kazandırdığını düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

2) Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere arkeolojik kalıntıların nasıl ziyaret edileceği konusunda yeterli bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

3) Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilere bir kültürel miras ve bu mirası koruma bilinci kazandırdığını düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

4) Öğrencilerinizle okul dışındaki kültürel miras örneklerine alan gezileri düzenliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

5) Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezileri düzenliyorsanız, bir akademik yıl içinde kaç organizasyon yapabiliyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ Daha fazla

6) Kültürel miras örnekleri ya da arkeolojik sit alanları üzerinde sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılacak yeterli dijital materyale sahipseniz, bunları bir akademik yıl içinde kaç derste kullanıyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ Daha fazla

7) Öğrencilerinizle birlikte Bursa arkeoloji müzesine alan gezisi düzenlediniz mi?

☐ Evet ☐ Hayır

8) Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz kültürel miras alanlarını biliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

9) Görevli olduğunuz ilde öğretim amaçlı yararlanabileceğiniz arkeolojik sit alanlarını biliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

10) Mezun olduğunuz öğretmenlik programının, size kültürel miras alanları ve arkeolojik sit alanlarından öğretim amaçlı olarak nasıl yararlanılacağı konusunda yeterli mesleki bilgi ve beceriler kazandırdığını düşünüyor musunuz?

☐ Yeterli ☐ Kısmen yeterli ☐ Hiç yeterli değil

11) Kültürel miras eğitimi, yerel tarih ya da sözlü tarih gibi alanlarda katıldığınız hizmet içi eğitim programları oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

12) Kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanları hakkında sanal inceleme gezisi yapmanızı mümkün kılan yeterli sayıda görsel-işitsel materyal bulunduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

C) Toplum Arkeolojisi Ve Arkeoloji Eğitime Yönelik Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları

C.1. Bilgi ve Farkındalık Kategorisi

1. Toplum arkeolojisi kavramını daha önce duymuş muydunuz? Duyduysanız nasıl tanımlarsınız?
2. Bir toplumun yeterli düzeyde arkeoloji eğitimi alması ve arkeolojik bir perspektif kazanması neden önemlidir?
3. Kültürel miras kavramını nasıl tanımlıyorsunuz?
4. Bir toplumun kültürel mirası koruma bilinci kazanmış olması neden önemlidir?
5. Derslerinizde kültürel miras alanları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmak istediğinizde, belirli bir alanı seçmek için kullandığınız pedagojik ölçütler nelerdir?

C.2. Tutumlar Kategorisi

6. Derslerinizde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarının öğretim materyali olarak kullanılmasının yararlı olacağını düşünüyor musunuz?
7. Derslerinizde kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarına alan gezisi düzenlemenin bir öğretim yöntemi olarak yararlı olacağını düşünüyor musunuz?
8. Sosyal Bilgiler öğretim programının kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından etkin yararlanabilmeye elverişli olduğunu düşünüyor musunuz?

C.3. Görüşler Kategorisi

9. Kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezilerinin önündeki en kısıtlayıcı engeller sizce nelerdir?
10. Kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından yararlanmaya yönelik alan gezisi yönteminin uygulanması konusunda kendinizi yeterli mesleki bilgi ve beceriye sahip olarak kabul ediyor musunuz?
11. Kültürel miras unsurları ya da arkeolojik sit alanlarından daha etkin ve verimli yararlanabilmeyi sağlayacak herhangi bir çözüm öneriniz var mı?

Ek-2b: Öğrenci Test Soruları

Sevgili öğrenciler,

Az sonra cevaplayacağınız test çalışması, Bursa Uludağ Üniversitesinde yürütülen bir Yüksek Lisans Tez çalışması için gerekli olan bilgileri toplama amacına yöneliktir. 22 sorudan oluşan test bir sınav değildir ve sizlere hiçbir bir şekilde puan verilmeyecektir. Testi cevaplama süresi 33 dakikadır.

Sonraki çalışmalarımızda gerekli olacağı için, test formunun başına öğrenci numaranızı yazmanız yeterlidir. Hiçbir bilgi ya da fikrinizin olmadığı soruları cevaplamadan boş bırakabilirsiniz. Cevaplarınızı test sorularının sonunda yer alan kutucuklar üzerinde işaretleyiniz.

Katkınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Sermin Zengin
BUÜ YL Öğrencisi

MEB Mithatpaşa Ortaokulu **“Ortak Kültürel Mirasımız” Konulu Test Formu**

Katılımcı öğrenci numarası:

1. Aşağıdakilerden hangisi bir tarihî varlık örneği değildir?

- A) Tarih filmleri B) Tarihî mekânlar C) Tarihî eserler D) Tarihî nesneler

2. Müzelerde sergilenen heykeller, bir kültürel miras türü olarak aşağıdaki kategorilerden hangisinde yer almazlar?

- A) Tarihî eser B) Tarihî nesne C) Tarihî mekan D) Somut miras

3. Aşağıdakilerden hangisi Bursa’da yer alan tarihi mekânlardan biri değildir?

- A) Ulucami B) Yerebatan Sarnıcı C) Osman Gazi Türbesi D) Aktopraklı Höyük

4. Aşağıdaki tarihi eserlerden hangisi Bursa’da bulunmaktadır?

- A) Nikea Roma Tiyatrosu B) Mısır Çarşısı
C) Pergamon Antik Kenti D) Apollon Tapınağı

5. İnsanlığın ortak mirası olarak kabul edilen Dünya Mirası alanlarını belirleme görevi aşağıdaki uluslararası kuruluşlardan hangisine aittir?

- A) Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi
B) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
C) Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
D) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

6. “İnsanlığın geçmişini ve geleceğini kapsayan ve tüm insanlığa ait olan doğal ve kültürel kaynaklara adı verilir” cümlesinde, boş bırakılan yere uygun olan kavram aşağıdakilerden hangisidir.

- A) Ortak miras B) Kültür C) Tarih D) Zenginlik

7. Aşağıdakilerden hangisi bir tarihî varlığın Dünya Mirası Listesi’ne kabul edilmesi için gerekli olan kriterlerden biri değildir?

- A) Turizm geliri getirme potansiyeline sahip olması
B) İnsanlık tarihinin önemli aşama ya da aşamalarını temsil etmelidir
C) Bir kültür ya da uygarlığa tanıklık etmiş olmalıdır
D) Evrensel bir öneme sahip olmalıdır

8. Aşağıdakilerden hangisi Dünya Mirası Listesinde yer almaya uygun bir varlık olarak kabul edilemez?

- A) Birçok savaşa ve antlaşmaya tanıklık etmiş tarihî bir köprü
B) Çok sayıda hayvan çeşidi içeren bir hayvanat bahçesi
C) Pehlivanlık ve benzeri geleneksel spor festivalleri
D) Antik kentler ve Höyükler

9. Aşağıdakilerden hangisi, ülkemizde kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve korunması konusunda görevli ve sorumlu kurumlardan biri değildir?

- A) Vakıflar Genel Müdürlüğü
B) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
C) T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
D) Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

10. Aşağıdakilerden hangisi UNESCO örgütünün kültürel miras alanlarını korumak için yürüttüğü çalışmalardan biri değildir?

- A) Bu alanları Birleşmiş Millet Teşkilatı adına satın alarak sahiplenmek
B) Uluslararası tanınırlık ve korunmaları için destek sağlamak
C) Bu alanların bakımı, onarımı ve restorasyonu için bilimsel ve parasal destek sağlamak
D) Belirli gelenekleri kurslar açarak yeni kuşaklara öğretmek ve yaşatmak

11. Aşağıdakilerden hangisi ortak miras alanlarının korunması zorunluluğun öncelikli nedenlerinden biri olamaz?

- A) İnsanoğlunu ve taşıdığı değerleri daha iyi anlamaya katkı sağlar
B) İnsanlığın kendi geçmişini ve kültürel kimliğini anlamasına yardımcı olur
C) Kültürler ve uygarlıklar arasında güçlü ve barışçıl bağlar kurulmasına yardımcı olur
D) Korunmuş miras alanları turizm ve ticaretin canlanmasına katkı sağlar

12. Aşağıdakilerden hangisi UNESCO’nun Türkiye’de yürüttüğü koruma faaliyeti türlerinden biri değildir?

- A) Ahşap direkli camilerin bakım ve onarımı
B) Kentsel dönüşüm çalışmaları
C) Bazı kültürel geleneklerin korunması ve yaşatılması
D) Bazı tarihi eserlerin restorasyonu

13. Dünya Mirası Listesinde yer alan aşağıdaki kültür varlıklarından hangisi ülkemizde değildir?

- A) Mostar Köprüsü B) Göbeklitepe C) Kapadokya Kaya Alanları D) Troya

14. Ülkemizin, Dünya Mirası Listesinde yer alan varlıklarından hangisi Bursa ilinde yer almaktadır?

- A) Nemrut Dağı B) Çatalhöyük C) Pamukkale D) Cumalıkızık

15. Ortak mirasımız hakkında aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Tarihî birikimin sonucudur
- B) Geçmişte yaşananların tanığıdır
- C) Korunmaları sadece devletin görevi olmalıdır
- D) Korunmasında arkeoloji biliminin vazgeçilmez bir yeri ve önemi vardır

16. Aşağıdakilerden hangisi ortak miras alanlarını ziyaret eden ziyaretçiler için uygun ve doğru bir davranış şekli değildir?

- A) Ziyaret edilen yerlere yönelik zararlı davranışta bulunanları ihbar etmek
- B) Ziyaret edilen yerin önemini öğrenmek ve kendini bilgilendirmek
- C) Ziyaret edilen yerdeki ziyaret kurallarına uymak
- D) Ortak miras alanlarına zarar veren kişileri müdahale ederek önlemek

17. Vatandaşların kültürel mirasın korunması konusunda devlet kurumlarına yardımcı olmaları neden önemlidir?

- A) Güvenlik görevlileri yetersiz kaldıkları için
- B) En etkili koruma zarar vermeme ve saygı duyma olduğu için
- C) Bir kültür varlığını korumak öğretici olduğu için
- D) Geçmişte yaşamış insanlara manevi borcumuz olduğu için

18. Aşağıdakilerden hangisi ortak miras alanlarının halka açılmasında güdülen amaçlardan biri değildir?

- A) İnsanın farklı kültürler ile empati kurmasını sağlamak
- B) İnsanlığın geçmişteki atalarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak
- C) Halkın hoşça vakit geçirmesini sağlamak
- D) Geçmişten günümüze meydana gelen değişimleri ve süreklilikleri fark etmemizi sağlamak

19. Arkeolojik kazı çalışmaları sonucunda elde edilen taşınabilir buluntular aşağıdaki müzelerden hangisinde sergilenirler?

- A) Arkeoloji müzesi B) Etnografya müzesi C) Tarih müzesi D) Sanat müzesi

20. Arkeologların başlıca faaliyeti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eski uygarlıkların definelerini bulmak
- B) Geçmiş uygarlıkları araştırmak
- C) Tarihî eserlerin bakım ve onarımını yapmak
- D) Müze sergileri açmak

21. Halkın müzelere erişimini kolaylaştırmak, müze ziyaretlerini artırmak ve ziyaret edenlerin müzelerdeki eserleri daha ayrıntılı görüp incelemesini sağlamak için günümüzde bazı müzelerin eserleri İnternet ortamında da ziyarete açılmıştır. İnternet erişimi üzerinden hizmet veren bu tür müzelere ne ad verilmektedir?

- A) Sanal müze B) Dijital müze C) İnternet müzesi D) Teknolojik müze

22. Geçmişte yaşamış toplumlardan kalan maddi kalıntılarını açığa çıkarıp inceleyerek, o toplumların yaşam tarzlarını, kültürlerini ve uygarlıklarını anlamaya çalışan bilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tarih B) Sosyoloji C) Folklor D) Arkeoloji

Ek-3: Uygulama Materyali Örnekleri

BİRİNCİ HAFTA DERS PLANI

Tarih	: 17-18 Aralık 2024
Ders	: Sosyal Bilgiler
Sınıf	: 5. Sınıf
Öğrenme Alanı	: Ortak Mirasımız
Süre	: 40+40+40=120 dk.
Anahtar Kavramlar	: Avcı, Toplayıcı, Yerleşik hayat, Toplum, Medeniyet, Ortak Miras, UNESCO

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

SB.5.3.1. Yaşadığı ildeki ortak miras öğelerine ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

- Yaşadığı ildeki somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinden hareketle ortak mirasın önemi hakkında çıkarım yapar.
- Yapılan çıkarımlardan hareketle ortak mirasın önemini açıklayan bir ürün oluşturur.
- Ortak mirasın önemi hakkında çıkarımlarına dayalı olarak oluşturduğu ürünü paylaşır.

Alan Becerileri	: Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, Tarihsel Empati
Kavramsal Beceriler	: Karşılaştırma
Eğilimler	: Empati, Merak, Sorumluluk
Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri	: İletişim, Sorumlu Karar Verme
Değerler	: Saygı, Vatanseverlik
Okuryazarlık Becerileri	: Bilgi Okuryazarlığı, Dijital Okuryazarlık, Görsel Okuryazarlık, Kültür Okuryazarlığı
Disiplinler Arası İlişkiler	: Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, Görsel Sanatlar, Türkçe

Öğrenme Yaşantıları

Temel Kabuller	Öğrencilerin gerek önceki öğrenme yaşantıları gerekse de aile yaşantıları aracılığıyla çeşitli kültür mirası alanları ziyaret ettikleri, bunların önem ve değerlerine yönelik belirli bir yargı oluşturdukları ve devlet ve toplum tarafından korunmaları gerektiği konusunda bir tutum geliştirdikleri kabul edilecek ve gerektiğinde bu hususlarda hatırlatmalar yapılacaktır.
Ön Değerlendirme Süreci	Öğrencilere öğrenme alanının ilk iki haftasındaki konu ve kavramları içeren ve farklı öğrenme düzeylerini ölçen bir yazılı Öntest uygulanacaktır.
Köprü Kurma	Öğrencilere öğretmenleri ya da aileleri birlikte Bursa çevresinde ya da başka illerde hangi tarihi ve kültürel mekânlara ziyarette bulundukları sorulacak. Bu ziyaretler sırasında en çok ilgilerini çeken, en çok etkilendikleri ve en unutamadıkları şeyler (deneyim, düşünce, eser, yapı vb.) sorulacak.
Öğrenme Ortamının Düzenlenmesi	Öğrenme ortamı, bazı etkinlikler için bireysel, bazı etkinlikler için ise grup faaliyetlerine uygun olarak düzenlenecektir.
Öğrenme-Öğretme Uygulamaları	• Birinci derste, yaşamdan verilen örnekler ve ipucu olarak paylaşılan özellikler ışığında, tümevarımsal bir yaklaşım izlenerek “avcı, toplayıcı, yerleşik hayat, toplum ve medeniyet” kavramları işlenecek. • Kavramların kazandırılmasında analogi, hatırlatıcılar, anlam çözümleme tablosu ve kavram bulmacası kullanılacak ve öğrenciler ile bir-

likte tahta üzerinde bir kavram ağı oluşturulacak.

- İkincisi derste, kavramlar ders kitabındaki konu akışı üzerinden pekiştirilerek tarihsel bağlam ile ilişkilendirilecek.
- Ders kitabındaki konu içeriği, soru-cevap etkinlikleri ve tartışmalar görsel açıdan zenginleştirilmiş slayt sunumu ile işlenecek.
- Dersin işlenmesinde anlatım, soru-yanıt, tartışma, oyun teknikleri kullanılacak.
- Deney grubunda Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi sanal müze sayfasından nasıl yararlanılabileceği konusunda kısa bir bilgilendirme yapılacaktır.
- Ortak Mirasımız öğrenme alanının izleyen konularına temel oluşturacak şekilde belirli nesneler seçilerek, her nesne bir öğrenci kümesi ile eşleştirilecek.
- Öğrencilerin gelecek haftanın dersine kadar eşleştikleri nesne hakkında sanal müze üzerinden bir nesne analizi çalışması yapmaları istenecek.
- Nesne analizi E. McClung Fleming tarafından geliştirilmiş Fleming Modeli uyarınca yapılacak ve öğrencilerin, eşleştikleri nesnenin *tarihi, yapıldığı malzemesi, yapım tekniği, tasarımı ve işlevi* üzerinde odaklanmaları sağlanacak.
- Çalışmasını tamamlayan her küme, analiz ettiği nesne hakkında bir tanıtım afişi hazırlayacak. Afiş genel olarak nesneyi tanımlayan, değerlendiren, kültür ile ilişkisini kuran ve tarihsel önemini ortaya koyacak şekilde yorumlayan bir içeriğe sahip olacak.

Ölçme-Değerlendirme / Öğrenme Kanıtları

Ön test, çalışma yaprakları ve ders kitabındaki etkinlikler

İKİNCİ HAFTA DERS PLANI

Tarih	: 24-25 Aralık 2024
Ders	: Sosyal Bilgiler
Sınıf	: 5. Sınıf
Öğrenme Alanı	: Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri
Süre	: 40+40+40=120 dk.
Anahtar Kavramlar	: Avcı, Toplayıcı, Yerleşik hayat, Toplum, Medeniyet, Ortak Miras, UNESCO

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

SB.5.3.1. Yaşadığı ildeki ortak miras öğelerine ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

- Yaşadığı ildeki somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinden hareketle ortak mirasın önemi hakkında çıkarım yapar.
- Yapılan çıkarımlardan hareketle ortak mirasın önemini açıklayan bir ürün oluşturur.
- Ortak mirasın önemi hakkında çıkarımlarına dayalı olarak oluşturduğu ürünü paylaşır.

Alan Becerileri	: Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, Tarihsel Empati
Kavramsal Beceriler	: Karşılaştırma
Eğilimler	: Empati, Merak, Sorumluluk
Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri	: İletişim, Sorumlu Karar Verme
Değerler	: Saygı, Vatanseverlik
Okuryazarlık Becerileri	: Bilgi Okuryazarlığı, Dijital Okuryazarlık, Görsel Okuryazarlık, Kültür Okuryazarlığı
Disiplinler Arası İlişkiler	: Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, Görsel Sanatlar, Türkçe

Öğrenme Yaşantıları

Temel Kabuller

Öğrencilerin gerek önceki öğrenme yaşantıları gerekse de aile yaşantıları aracılığıyla çeşitli kültür mirası alanları ziyaret ettikleri, bunların önem ve değerlerine yönelik belirli bir yargı oluşturdukları ve devlet ve toplum tarafından korunmaları gerektiği konusunda bir tutum geliştirdikleri kabul edilecek ve gerektiğinde bu hususlarda hatırlatmalar yapılacaktır.

Ön Değerlendirme Süreci

Bir önceki derste işlenen konu ve kavramlarla ilgili bir test uygulanacaktır.

Köprü Kurma

Uygulanan testten yola çıkarak önceki derste öğrenilen kavramlar tekrar yoluyla pekiştirilecektir.

Öğrenme Ortamının Düzenlenmesi

Öğrenme ortamı, bazı etkinlikler için bireysel, bazı etkinlikler için ise grup faaliyetlerine uygun olarak düzenlenecektir.

Öğrenme-Öğretme Uygulamaları

- Birinci derste önce “Nesnemi Tahmin Et” oyunu ile öğrenci grupları birbirlerinin nesnelerini tahmin edecekler ve oyunu takiben afişler sınıf panosuna asılacak (*Nesnemi Tahmin Et oyunu*. Sanal gezinizi yaparken bir nesne seçin ama bunu sınıf arkadaşlarınıza söylemeyin. Nesnenin işlevi, boyutları, rengi, hangi malzemeden yapıldığı gibi çeşitli bilgiler vererek, arkadaşlarınızın seçtiğiniz nesneyi tahmin etmesini isteyin).
- Ardından Anadolu Medeniyetleri Sanal Müzesi kullanılarak seçilen nesneler “Galeri Söyleşi” tekniği ile incelenecektir.
- İkinci derste sanal müze kullanılarak her nesne için “Hikaye Anlatma”

**Ölçme-Değerlendirme /
Öğrenme Kanıtları**

teknîği ile kısa bir düşünme ve empati turu yapılacaktır.

- Son derste ortak miras ve UNESCO kavramlarının öğretimi eşliğinde, uygulama kapsamına alınan konu içeriği tamamlanacak.
- Dersin son bölümünde, sonraki hafta düzenlenecek Arkeopark etkinliğine yönelik güdüleme yapılacak.

Çalışma sayfaları ve ders kitabındaki etkinlikler, öğrenci performans ürünleri

ÜÇÜNCÜ HAFTA DERS PLANI

Tarih	: 03 Ocak 2024
Ders	: Sosyal Bilgiler
Sınıf	: 5. Sınıf
Öğrenme Alanı	: Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri
Süre	: 40+40+40=120 dk.
Anahtar Kavramlar	: Avcı, Toplayıcı, Yerleşik hayat, Toplum, Medeniyet, Ortak Miras, UNESCO

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

SB.5.3.1. Yaşadığı ildeki ortak miras öğelerine ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme

- Yaşadığı ildeki somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinden hareketle ortak mirasın önemi hakkında çıkarım yapar.
- Yapılan çıkarımlardan hareketle ortak mirasın önemini açıklayan bir ürün oluşturur.
- Ortak mirasın önemi hakkında çıkarımlarına dayalı olarak oluşturduğu ürünü paylaşır.

Alan Becerileri	: Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, Tarihsel Empati
Kavramsal Beceriler	: Karşılaştırma
Eğilimler	: Empati, Merak, Sorumluluk
Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri	: İletişim, Sorumlu Karar Verme
Değerler	: Saygı, Vatanseverlik
Okuryazarlık Becerileri	: Bilgi Okuryazarlığı, Dijital Okuryazarlık, Görsel Okuryazarlık, Kültür Okuryazarlığı
Disiplinler Arası İlişkiler	: Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, Görsel Sanatlar, Türkçe

Öğrenme Yaşantıları

Temel Kabuller

Öğrencilerin gerek önceki öğrenme yaşantıları gerekse de aile yaşantıları aracılığıyla çeşitli kültür mirası alanları ziyaret ettikleri, bunların önem ve değerlerine yönelik belirli bir yargı oluşturdukları ve devlet ve toplum tarafından korunmaları gerektiği konusunda bir tutum geliştirdikleri kabul edilecek ve gerektiğinde bu hususlarda hatırlatmalar yapılacaktır.

Ön Değerlendirme Süreci

Sözlü soru-cevap etkinliği, sözlü eşleştirme oyunu.

Köprü Kurma

“Nesnemi Tahmin Et” oyunu ile hangi nesnelerin işlendiğinin hatırlatılması

Öğrenme Ortamının Düzenlenmesi

Arkeopark Açık Hava Müzesi

Öğrenme-Öğretme Uygulamaları

- Gezide önce rehberli tur yapılacaktır.
- Rehberli tur esnasında fotoğraflar çekilecek ve araştırmacı tarafından hazırlanmış çalışma yapraklarındaki yönergelere uygun notlar alınacaktır.
- Çalışma yaprağı bileşenleri aşağıdaki gibidir:
- Değişim-süreklilik tablosu
- Kronoloji cetveli oluşturma
- Materyal listesi
- Nesne dillendirme (konuşturma)
- Lütfen bana zarar vermeyiniz, çünkü... panosu
- Tanım-kavram eşleştirme çalışması

**Ölçme-Değerlendirme /
Öğrenme Kanıtları**

Çalışma yaprakları

- Zaman kapsülü
- Tarihsel empati, duyuşsal basamak soruları
- Duyuşsal basamakta “Daha önce hiç görmediğiniz ve en çok ilginizi çeken şeyleri yazınız. Bu nesneleri neden ilginç bulduğunuzu yazın. Bu nesnenin fotoğrafını çekip yapıştırın ve fotoğraf altına hissettiklerinizi ifade eden bir cümle yazın.” gibi görevlere yer verilecektir.

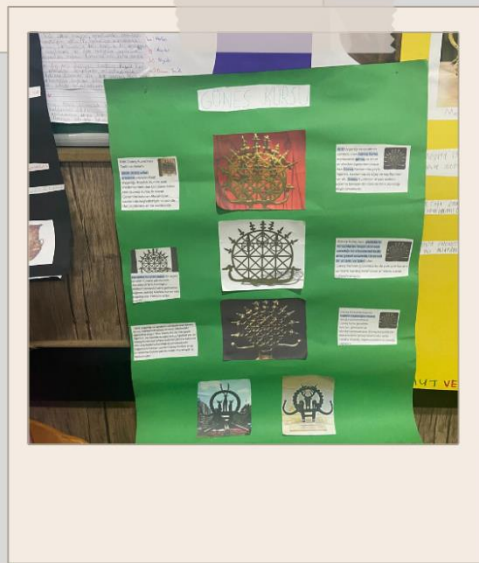
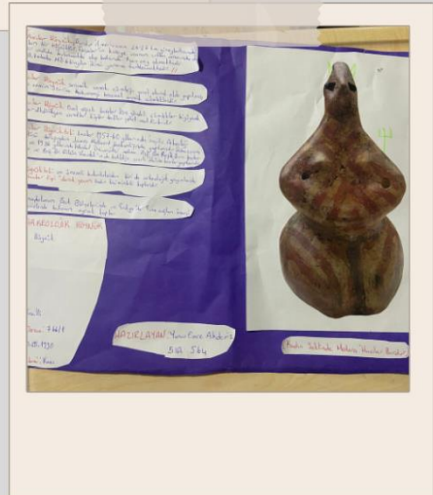
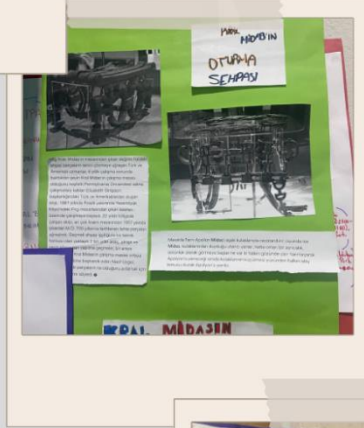
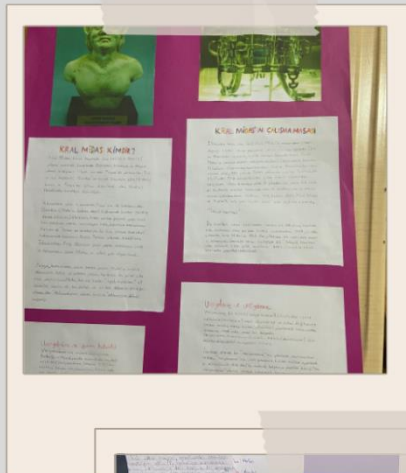
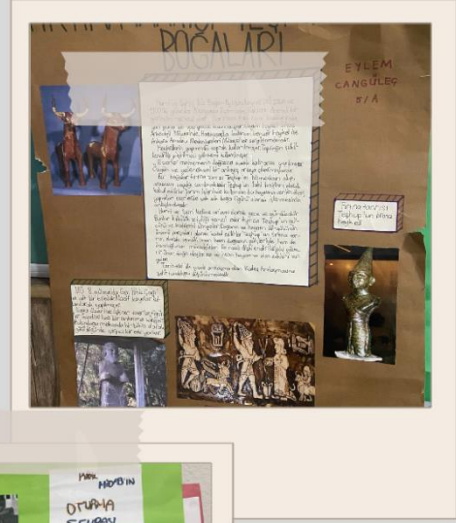
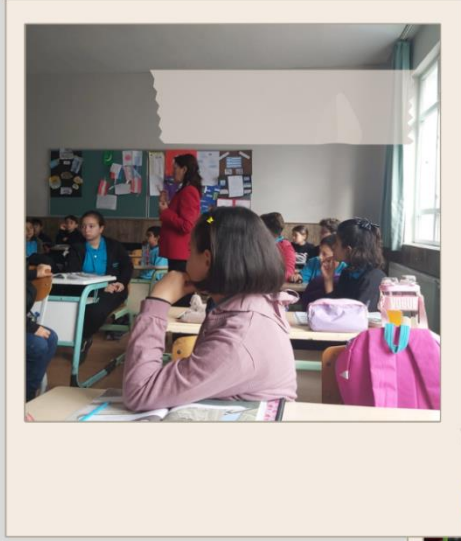

Sanal Müze Etkinliği Kapsamında Anadolu Medeniyetleri Sanal Müzesinde Yer Alan ve Fleming Modeli ile Nesne Analizi Yapılan Eserler

1. Altın ta (Troya/Çanakkale)
2. Boya Bezekli ömlek (Hacılar) / Banyo küvetleri (Kültepe)
3. Bir evin iç mekanı (Konya/Çumra)
4. Dinsel tören müzik aleti Sistrum / Geyik (Alacahöyük)
5. Vasiyetname konulu tablet (Kültepe) / Dostluk mektubu
6. Fırtına tanrısı Teşup'un boğaları
7. Güveç ve ocak altlığı (Çatalhöyük)
8. Hitit Kralı IV. Tuthaliya ile Tarhuntaşsa Ülkesi Kralı Kurunta arasında yapılan anlaşma metni
9. Kandiller
10. Kral ve Aslanları (Aslantepe/Malatya)
11. Kral Midas'ın oturma sehpası
12. Maşrapa (Alişar/Yozgat)
13. Güneş Kursu (Alacahöyük/Çorum)
14. İnandık Vazosu (İNandık Höyük/Çankırı)
15. Matara (Hacılar)

Nesne Analizi Sonucunda Öğrenciler Tarafından Hazırlanan Afiş Örneği

Afiş Çalışmaları

ARKEOPARK AÇIK HAVA MÜZESİ FOTOĞRAFÇILAR GRUBU ÇALIŞMA YAPRAĞI

- 1) Rehberli tur boyunca incelediğiniz mekânları dışarıdan ve içeriden ayrıntılı fotoğraflayın.
- 2) İncelediğiniz mekânlardaki objeleri ayrıntılı fotoğraflayın.
- 3) İncelediğiniz mekânlardaki bilgilendirme panolarını fotoğraflayın.
- 4) İncelediğiniz mekânların önünde Fotoğrafçılar Grubu olarak öğretmeniniz ile birlikte anı fotoğrafı çekin.
- 5) Çektiğiniz her bir fotoğraf için, o anda hissettiğiniz duyguları ve neden öyle hissetmiş olabileceğinizi yazın.
- 6) Gelecekteki insanların günümüzü anlayabilmeleri için, onlara miras bırakmak üzere, Arkeopark'tan seçtiğiniz nesnelerden üçünün güncel hallerini fotoğraflayın. Bunları aşağıdaki zaman kapsüllerine koyup, altlarına adlarını yazdıktan sonra kapsüllerin kapaklarını kapatın.

- 7) Günümüzden 100 yıl sonra bu kapsülleri açacak kişilere bu nesneleri tanıtan kısa birer mektup yazın.

8) İncelediğiniz mekândan bir nesne seçin. Nesnenin farklı açılardan fotoğrafını çekin. Fotoğrafları bir A4 kâğıdına yapıştırıp, altlarına nesnenin ağzından konuşarak kendinizi tanıttın.

Örnek: "Ben nesnesiyim. İşlevim'dir. Tarih boyunca gibi olaylara tanıklık ettim. Sizin açınızda önemine sahibim ve o yüzden beni saklayıp, korumanız gerekiyor."

ARKEOPARK AÇIK HAVA MÜZESİ MÜHENDİSLER GRUBU ÇALIŞMA YAPRAĞI

- 1) İncelediğiniz mekândaki yapılar hangi malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir?
2) İncelediğiniz mekândaki nesneleri inceleyerek aşağıdaki tabloya kaydediniz?

Nesneler	Sayısı (Kaç adet?)	Türleri / Örnekler
Ev eşyaları		
Kişisel kullanım nesneleri		
Güvenlik amaçlı araçlar		
Üretim araçları		

- 3) İncelediğiniz mekânlardaki nesnelerden en çok ilginizi çeken bir nesneyi seçin. Seçtiğiniz nesnenin adını, işlevini ve onu neden ilgi çekici bulduğunuzu yazın.
4) Aşağıda Bursa Arkeopark Açık Hava Müzesinde incelediğiniz yapı ve nesneleri gösteren bir anlam çözümleme tablosu yer almaktadır. Soldaki maddi kalıntıların özelliklerini sağdaki sütunlar üzerine 'X' işareti koyarak belirtiniz

Maddi Kalıntı	Var	Yok	Orijinal Kalıntı	Temsili Nesne	Tuğladan Yapılmış	Taştan Yapılmış	Taşınabilir Kalıntı	Taşınamaz Kalıntı
Çatı								
Sundurma								
Mutfak								
Yol								
Mutfak eşyası								
Ev eşyaları								
Güvenlik araçları								
Üretim araçları								

- 5) İncelediğiniz mekanda, yapı ve nesnelerin günümüzdeki benzerlerine kıyasla nasıl değiştiğini yazınız. Örneğin nesnesi günümüzde artık daha küçük ve daha hafif, nesnesi günümüzde artık farklı malzemelerden yapılıyor ya da nesnesi günümüzde artık elektrikli ve otomatik olarak çalışıyor gibi kıyaslamalar yapabilirsiniz.

- 6) Tarihsel ve kültürel miras değeri taşıyan mekânların koruma altına alınması neden önemlidir? Bu tür mekânları korumayıp kaderine ve yok olmaya terk edersek ne kaybetmiş oluruz? Tur rehberinizden bilgi alın ve aldığınız bilgileri yazın.

- 7) Bir an için, zamanda yolculuk yapmanın ve geçmişse geri dönmenin mümkün olduğunu düşünün. Bugünden itibaren 8500 yıl önce bu köyde yaşamaya başlasaydınız, şu andaki hayatınızdan neler değişirdi?

ARKEOPARK AÇIK HAVA MÜZESİ ARAŞTIRMACILAR GRUBU ÇALIŞMA YAPRAĞI

- 1) Arkeopark Açık Hava Müzesinin toplum yaşamı ve tarih bilincimiz açısından önemi nedir?
- 2) Aktopraklık Höyük neden önemli bir tarihsel mirastır?
- 3) Eski Kızıl Elma Köy canlandırmasının toplum yaşamı ve tarih bilincimiz açısından önemi nedir?
- 4) Geçmişte bu bölgede insan yerleşimi başlatan ve çeşitli teknikler geliştiren ilk köylülere birinin gözüyle günümüze bir mektup yazın. Mektupta kısaca burada nasıl yaşadığınız ve hangi zorluklara maruz kaldığınızdan bahsedip, onların mirasını korudukları için günümüzdeki insanlara teşekkür edin.
- 5) Bir yakınınız ya da arkadaşınıza yaptığınız inceleme gezisi hakkında kısaca bilgi verip onu da böyle bir ziyarete davet edin. Bu amaçla aşağıda başlangıcı ve sonu yer alan metni tamamlayın.

"Sevgili,
Bugün öğretmenim ve sınıf arkadaşlarımla birlikte Arkeopark Açık Hava Müzesine geldik.
Burada yaptığımız incelemede ve yaptığımız etkinliklerde öğrendim ki

Sen de burayı mutlaka ziyaret etmeni öneririm. Sevgilerimle."

- 6) Aşağıdaki tanımları listede belirtilen kavramlar ile eşleştirin.

Tanım	Kavram
1. Kentsel yerleşime geçmiş ve devlet yönetimi aşamasına gelmiş kültürler verilen addır.	
2. Toplumların kuşaklar arasında aktardığı maddi ve manevi özelliklerinin tümüne verilen addır.	
3. Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan topraklarına verilen addır.	
4. Toplumların ve kültürlerin zaman içerisinde bir durumdan başka bir duruma geçmelerine verilen addır.	
5. Toplumların ve kültürlerin zaman içinde devam eden özelliklerine verilen addır.	
6. Geçmişte yaşamış insan topluluklarının kalıntılarının bulunduğu yapı ve alanlara verilen addır.	
7. Geçmiş uygarlıklardan kalan kalıntı ve eserlere verilen genel addır.	
8. Geçmişteki insanlar tarafından oluşturulmuş ve kültürel değerler taşıyan eser ve kalıntılara verilen ad.	
9. Tarihi eser ya da kültürel miras olarak tescil edilmiş ve yasalar ile koruma altına alınmış tarihsel mekânlara verilen addır.	

Kavramlar: Anadolu, Değişim, Kültür, Kültürel miras, Süreklilik, Tarihi eser, Tarihsel mekân, Tarihsel sit, Uygarlık

- 7) Arkeopark'ın kurulduğu Akçalar bölgesinin coğrafi özellikleri ve doğal zenginlikleri hakkında bilgi toplayın ve bu bilgileri aşağıdaki tabloya yazınız.

İklim özellikleri	
Coğrafi özellikleri	
Yetiştirilebilen tarımsal ürünler	
Maden zenginliği	
Orman zenginliği	
Su kaynakları	

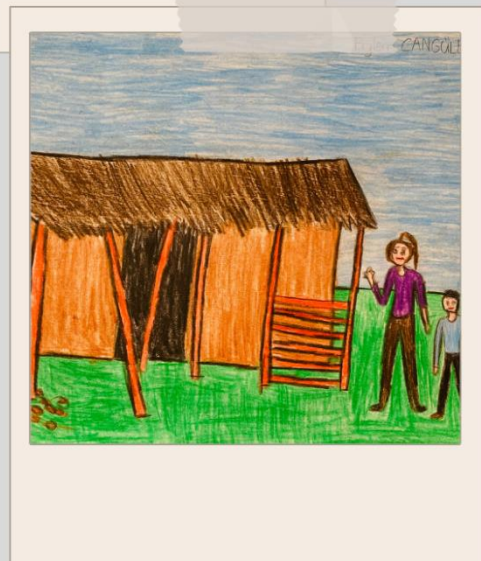
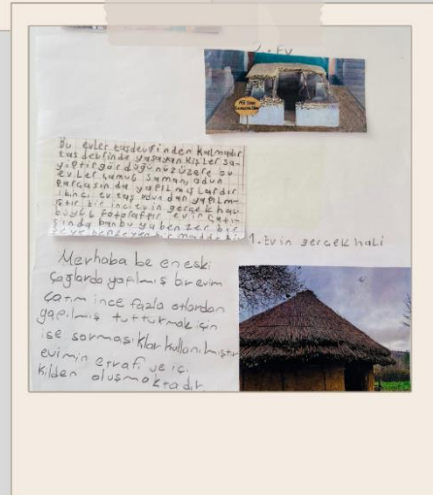
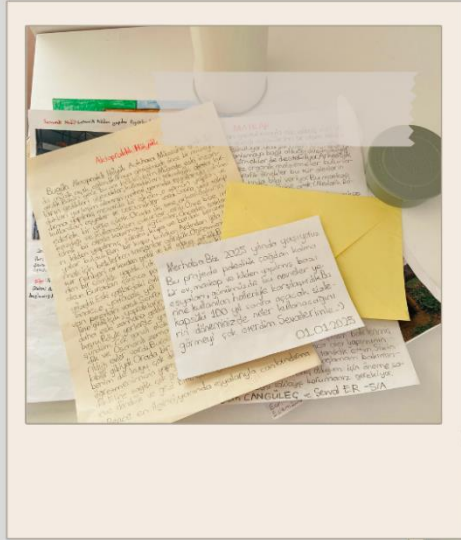

ARKEOPARK Rehberli Tur

ARKEOPARK

Atölye Çalışmaları

Öğrenci Ürünlerinden Örnekler